

KÜLTÜR EVRENİ

UNIVERSE CULTURE - ВСЕЛЕННАЯ КУЛЬТУРЫ

Kış/ Winter/Зима 2024 • Yıl / Year / Год 16 • Sayı / Number / Число 53

ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ

Sosyal Bilimler

QUARTERLY INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL

Social Sciences

РЕФЕРИРУЕМЫЙ ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

общественные науки

ISSN: 1308-6197

Sahibi / Owner / Хозяин

Hayrettin İVGİN

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. - Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: 0090.312 4259353 – kulturevreni@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Md./ Associate
Editor Ответственный секретарь

Saliha Sinem İVGİN

Editörler Kurulu/ Editorial Board
Руководитель работы

Hayrettin İVGİN

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Genel Koordinatör / Director / Директор

Hayrettin İVGİN

Redaktör/Redacteur/Редакция

Ayşe İKİZ

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редакция

▪Prof. Dr. Celal DEMİR▪ Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY▪ Dr. Yaşar KALAFAT
▪ Prof. Dr. İsmail PARLATIR ▪ Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Nail TAN ▪ Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN ▪ Prof. Dr. Naciye YILDIZ

Yazışma Adresi / Correspondance Adres / Адрес издательства

Kültür Ajans Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 66/7 Bakanlıklar/ANKARA-TÜRKİYE

Tel.: 0090.312 425 93 53 (PBX) - Fax: 0090.312 419 44 43

E-mail: kulturevreni@gmail.com

www.kulturevreni.com

Fiyatı / Price /

Стоимость

300 TL (Yurt içi / Domestic)

10 \$ / 10 Euro (Yurt dışı / Abroad)

Стоимость подписки Abone Bedeli /

Subscription Price

1200 TL (Yurt içi / Domestic)

40 \$ / 40 Euro (Yurt dışı / Abroad)

Baskı Tarihi/ Press Date

10 Şubat 2024

Baskı / Pres / Типография

Step Dijital (Grafik Vadi)

Kapak Resmi:

Hierakonpolis'te bulunan Aşağı Mısır Firavunu Narmer tableti.

Temsilcilikler / Representative / Представители

■
AZERBAIJAN

Prof. Dr. Gülnaz ABDULLAZADE

e-mail: gabdullazade@rambler.ru Tel: 00994506737860

■
NAHÇIVAN ÖZERK CUMHURİYETİ

Akd. Prof. Dr. Ebulfez AMANOĞLU

e-mail: ebulfezamanoglu@yahoo.com Tel: 00994503218726

■
KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Zharkynbike SULEIMENOVA

e-mail: zharkyn1123@mail.ru Tel: 0077057129963

■
KAZAKİSTAN

Doç. Dr. Bakıtgul KULCANOVA

e-mail: bahit777@mail.ru Tel: 00787017314047

■
TÜRKMENİSTAN

Wezir AŞİRNEPESOW

e-mail: wezdip@gmail.com Tel: 0099365681139

■
KOSOVA

Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ

e-mail: trhafiz@yahoo.com Tel: 0038129231108

■
RUSYA FEDERASYONU

Prof. Dr. Alfina SIBGATULLINA

e-mail: alfina2003@yandex.ru Tel: 0079153847317

■
ÖZBEKİSTAN

Doç. Dr. Tahir KAHHAR

e-mail: tahirkahhar@mail.ru Tel: 00998712241310

■
ÖZBEKİSTAN

Prof. Dr. Juliboy ELTEZAROV

e-mail: juliboy2@gmail.com Tel: 00998933420044

■
ÖZBEKİSTAN

Dr. Rustam CABBAROV

e-mail: r_jabbarov1980@mail.ru Tel: 00998901683838

■
GÜRCİSTAN

Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ

e-mail: roinkav@rambler.ru Tel: 00995599588461

Kültür Evreni dergisinin yayın ilkelerine göre yazılarını yayımlatmak isteyenler,
Web sayfası aracılığıyla yazışma adresine veya temsilcilerimize başvurmalıdırlar.
Articles submitted for publication will comply with the Publication Policy and the Submission
Instructions for manuscripts. For publication you can refer to adres or to our representative
Желающим публиковаться в журнале **Вселенная Культуры** следует оформлять
материалы в соответствии с требуемыми правилами и обратиться к указанному адресу или к
местным представителям журнала

Danışma Kurulu

Advisory Board

Консультативный Совет

- Akd. Prof. Dr. Fuad MEMMEDOV (Simurg Association of Culture/AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. İsmail HACIYEV (AMEA Nahçıvan Bölmesi/AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi/AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. Teymür BÜNYADOV (AMEA Etnografya Enstitüsü / AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. Vasıf MEMMEDALİYEV (Bakü Devlet Üniversitesi / AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN (Gazi Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali AKAR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali DUYMAZ (Balıkesir Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Aynur KOÇAK (Yıldız Teknik Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK (Necmettin Erbakan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Celal DEMİR (Afyon Kocatepe Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Celil Garipoğlu NAGIYEV (Bakü Devlet Üniversitesi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (Atatürk Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Elçin İSGENDERZADE (Bakü Teknik Üniversitesi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Gülnaz ABDULLAZADE (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Haluk AKALIN (Hacettepe Üniversitesi. Em. /TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM (Erciyes Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail PARLATIR (Ankara Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Juliboy ELTEZAROV (Uluslararası İpek Yolu Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi/ÖZBEKİSTAN)
Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ (Karadeniz Teknik Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Maarife HACIYEVA (Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Makbule SABZİYEVA (Anadolu Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Meherrem KASIMLI (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Mehmet AÇA (Balıkesir Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Meral OZAN (Bolu İzzet Baysal Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Metin ERGUN (Başkent Üniversitesi Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Minara ALİYEVA (Uludağ Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mustafa SEVER (Bilkent Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Muxtar Kazımoğlu İMANOV (AMEA Folklor Enstitüsü/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Naciye YILDIZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Necati DEMİR (Gazi Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nikolos AKHALKATSI (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)

- Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ (Piriştina Üniversitesi.Em./KOSOVA)
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU (Selçuk Üniversitesi. Em. /TÜRKİYE)
Prof. Dr. Seadet ABDULAYEVA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Tacida HAFIZ (Piriştina Üniversitesi. Em. /KOSOVA)
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Atatürk Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Zharkynbike SULEIMENOVA (Universty Kazmpu/KAZAKHSTAN)
Prof. Dr. Zufar SEYITJANOV (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Arif MÖHSÜNOĞLU (Batman Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Bakıytgul KULCANOVA (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Habibe MAMEDOVA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Hasan ADIGOZELZADE (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Iryna M. DİRYGA (Ukrayna Bilimler Akademisi/UKRAYNA)
Doç. Dr. Kenan KOÇ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Nurlan SAGYNDYKOV (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Pakizat AUESBAEVA (Muhtar Auezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Ranetta GAFEROVA (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Reyhan Gökben SALUK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Tahir KAHHAR (Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi/ÖZBEKİSTAN)
Doç. Dr. Vasili MOŞİAŞVİLİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU (Giresun Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Yalçın ABDULLA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Züleyxa ABDULLA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Zülfikâr BAYRAKTAR (Bandırma Onyediy Eylöl Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Doğan KAYA (Cumhuriyet Üniversitesi Em./TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Hanzade GÖZELOVA (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Mehmet KILDIROĞLU (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Mehmet YARDIMCI (Dokuzeylöl Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Meyser KAYA (Korkut Ata Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Mitat DURMUŞ (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr. Yaşar KALAFAT (Araştırmacı-Halk Bilimci. Em./TÜRKİYE)

Dil Danışmanları/Foreign Language Consultants/Советники по иностранным языкам

- Doç. Dr. Çulpan Zariпова ÇETİN (Kars Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Gül Mükерrem ÖZTÜRK (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Makhbule SABZİYEVA (Anadolu Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr. Reşide GÜRSES (TDK Ankara/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU (Giresun Üniversitesi/TÜRKİYE)

- Not** : Ada göre Alfabetik olarak sıralanmıştır.
Note : It is arranged in accordance with an alphabetical order.
К сведению : Следует в алфавитном порядке

- *Kültür Evreni Dergisi'ne T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı abonedir.*
- *Ministry of Turkish Republic Culture and Tourism is a subscriber to Cultural Universe Magazine*
- *Министерство Культуры и Туризма Республики Турция является абонентом на журнал «Kültür Evreni» («Вселенная Культуры»)*

İÇİNDEKİLER/ CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

Editör'den/From The Editor/ От Редактора (Prof. Dr.) Hayrettin İvgin/Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak	7
Bir Geyik, Bir Ceylan, Bir Maral, Bir de Türkü <i>A Deer, A Gazelle, A Maral (A Female Deer), A Folk Song</i> Олень, Газель, Марал, И Песня Prof. Dr. Saim Sakaoğlu	9
Nail Tan Bibliyografyası/Kaynakçası Ek 4 : 2019-2023 <i>The Bibliography/References Of Nail Tan Appendix 4: 2019-2023</i> Наил Тан: Библиография/Ссылки Приложение 4: 2019-2023 Гг Nail Tan	17
Kastamonu Kaynaklı Cönklerde Yûnus Mahlaslı Yeni Şiirler <i>New Poems With The (Mahlas)/Pseudonym Of Yûnus In Cönk</i> <i>Sources From Kastamonu</i> Новые Стихи Под Псевдонимом Юнус В Литературе Кастамону Prof. Dr. Eyüp Akman	34
Culture And Language - Purism In Word And Language- <i>Kültüroloji ve Dil -Söz ve Dilde Pürizm Esasında-</i> Культурология И Язык - На Основе Пуризма В Слове И Языке Hayrettin İvgin	48
Anadolu Türk Mitolojisinin Bağlantılarına Balıkesir Halk İnançlarından Bakabilmek <i>To Evaluate The Connections Of Anatolian Turkish Mythology</i> <i>Throughout Balıkesir Folk Beliefs</i> Взгляд На Связи Анатолийской Тюркской Мифологии С Точки Зрения Народных Верований Балыкесира Dr. Yaşar Kalafat-Şevket Kaan Gündoğdu	54
Türk Kültüründe Sayıların Gizemi ve Sıdkî Baba'da Sayılar <i>The Mystery Of Numbers In Turkish Culture And Numbers In Sıdkî Baba</i> Тайна Чисел В Тюркской Культуре И Цифры У Сидки Баба Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Yardımcı	63

Azərbaycan Çağdaş Xanım Şairəsi Həmidə Rəisizadə (Səhər)

Modern Azerbaijani Poetess Hamida Raiszade (Sahar)

Современная Азербайджанская Поэтесса Гамида Раисзаде (Сахар)

Kifayət Məmmədova.....76

The Integration Of Oriental And Western Music In The Quartet

Genre Of Fıranghiz Alızadeh's Activity

Fırangiz Alizade'nin Çalışmalarında Doğu ve Batı Müziğinin Kvartet

Türünde Etkileşimi

Взаимодействие Квартетного Исполнения

Восточной И Западной Музыки В Творчестве Фирангиз Ализаде

Lachin Tahmasebpour Shahsavar.....83

“Tuti” Jurnalı

The Journal “Tuti”

Журнал "Тути"

Dilbər Rzayeva.....93

Kültür Evreni Dergisi Yayın İlkeleri.....100

Universe Culture Journal Publication Principles.....103

ребования по изданию.....106

EDİTÖRLERDEN

Saygıdeğer Okuyucularımız

Kültür Evreni dergimizin 53. sayısı ile sizlerle yine birlikteyiz. Dergimiz, bu sayısı ile 16. Yılına girmiş bulunmaktadır. Bu sayımızda 9. Akademisyen, araştırmacı ve yazarlarımızın 8 makalesi bulunmaktadır. Bu yazarlarımız şunlardır:

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Nail Tan, Prof. Dr. Eyüp Akman, Hayrettin İvgin, Dr. Yaşar Kalafat-Şevket Kaan Gündoğdu, Dr. Mehmet Yardımcı, Lachin Tahmassebpour Shahsavar, Kifayet Memmedova.

Kültür Evreni dergisinde araştırmalarının, bilimsel çalışmalarının yayımlanmasını isteyenlerin dergimizin sonunda yer alan Türkçe-İngilizce-Rusça dillerdeki "Yayın İlkeleri"ne uygun olarak hazırladıkları çalışmalarını (kulturevreni@gmail.com) e-postasına gönderebilirler.

Dergimizin geçmiş sayılarını ve uygun gördükleri makaleleri (www.kulturevreni.com) sitemizden okuyabilirler, indirebilirler ve çıktılarını alabilirler.

Kültür Evreni dergimizin bu 53. Sayısının bilim dünyasına hayırlı-uğurlu olmasını diliyor, tüm okuyucularımıza selam ve saygıları sunuyoruz.

Editör

(Prof. Dr.) Hayrettin İVGİN

Editör

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

FROM THE EDITORS

Dear Readers,

We are together with you again with the 53rd issue of our Universe Culture magazine. Our magazine celebrates its 16th year with this issue. In this issue, there are 8 articles by our 9 academics, researchers and writers. These writers are:

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Nail Tan, Prof. Dr. Eyüp Akman, Hayrettin İvgin, Dr. Yaşar Kalafat-Şevket Kaan Gündoğdu, Dr. Mehmet Yardımcı, Lachin Tahmassebpour Shahsavar, Kifayet Memmedova.

Those who want their research to be published in our Universe Culture magazine can send the articles to the e-mail address (kulturevreni@gmail.com) that they have prepared in accordance with the "Publication Principles" written in Turkish-English-Russian languages at the end of the magazine.

You can read, download and print past issues of our magazine and articles on our website (www.kulturevreni.com).

We wish this 53rd issue of our Universe Culture magazine to be auspicious for the scientific world, and we send greetings and respect to all our readers.

Editor

(Prof. Dr.) Hayrettin İVGİN

Editor

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

ОТ РЕДАКТОРА

Уважаемые читатели,

Перед вами 53-ий номер журнала «Вселенная Культуры». Этим номером мы вступаем в 16-ый год издательской жизни. Номер содержит 9 исследований.

Представляем имена авторов исследований: профессор д-р. Саим Сакаоглу, Наиль Тан, профессор д-р. Эйюп Акман, Хайреттин Ивгин Фехмиоглу, д-р. Яшар Калафат, Шевкет Каан Гюндогду, д-р. Мехмет Ярдымчы, Лачин Тахмасебпур Шахсавар и Кифает Мамедова.

Исследователям, желающим опубликовать свои научные работы в нашем журнале, следует оформить статьи в соответствии с требованиями, изложенными на турецком, английском и русском языках в конце каждого номера и отправить их на адрес электронной почты kulturevreni@gmail.com

С прошлыми выпусками журнала можно ознакомиться, скачать их или взять распечатки на веб-сайте журнала www.kulturevreni.com

С уважением предлагаем вниманию наших дорогих читателей новый, 53-ий выпуск и желаем, чтобы этот номер внёс свою лепту в научный мир.

Редактор

(Проф.Др.) Хайреттин ИВГИН

Редактор

Проф.Др. Эрдоган АЛТЫНКАЙНАК

BİR GEYİK, BİR CEYLAN, BİR MARAL, BİR DE TÜRKÜ

**A DEER, A GAZELLE, A MARAL
(A FEMALE DEER), A FOLK SONG**

**ОЛЕНЬ, ГАЗЕЛЬ, МАРАЛ,
И ПЕЧНЯ**

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU*

ÖZ

Tanıdığımız ilk hayvanlar çevremizde yetişen veya yaşayanlar idi: Kedi, köpek, tavuk, horoz, karınca, sinek, serçe, cüllülük, bir de göç mevsiminde gelen leylekler. Sinema, video, televizyon, vb. gibi teknik gelişmelerin henüz bizim oralara girmediği dönemde aslan adını belki bir hayvan masalında okumuş, tavşanı ise bir atasözünde işitmiş olabiliriz. Geyik adıyla daha yaygın olarak bilinen türle ise daha sonra tanışacaktık. Meğer bu türün hem alt dalları varmış, hem de başka dillerden gelenlerle de zengin bir kadrosu varmış: *âhû*, *geyik*, *ceylan*, *ceyran*, *ceran*, *ceren*, *karaca*, *sığın*, *maral*, vb.

Dilimizde böylesine çok adla bilinen tür ülkemiz coğrafyasında olduğu kadar Türk coğrafyasında da biliniyordu. Elbette adlarda da görülen farklılıklar, onların etrafında gelişen anlatımlar da görülecekti. Makalemizde kültürümüzün bu zengin dalının efsane örneklerini bir türkümüzle birlikte sunarak vermeyi uygun bulduk.

Anahtar Kelimeler: Efsane, geyik, ceylan, maral, türkü

ABSTRACT

The first animals we knew were those that grew or lived around us: cats, dogs, chickens, roosters, ants, flies, sparrows, camaroptera, and storks that came during migration season. We may have read the name lion in an animal tale and heard the name rabbit in a proverb, at a time when technical developments such as cinema, video, television, etc. were not evolved yet. We would later meet the species more commonly known as deer. It turns out that this genre not only has sub-branches, but also has a rich cast with words coming from other languages: *gazella* (*âhû*), *deer* (*geyik*), *gazelle* (*ceylan*),

* Selçuk Üniversitesi Em. Öğretim Üyesi. Konya/TÜRKİYE
(saimsakaoğlu@hotmail.com)

impala (ceyran), gazelle (ceran) , gazelle (ceren), roe deer (karaca), fallowdeer (sığın), roe (maral) etc.

The species, known by so many names in our language, was known in Turkish geography as well as in our country. Of course, the differences seen in the names and the narratives that developed around them would also be seen. In our article, we found it appropriate to give legendary examples of this rich branch of our culture by presenting them with one of our folk songs.

Key Words: Legend, deer, gazelle, maral (a female deer), folk song.

Daha sonraki yıllarda Japoncaya da çevrilen ilk efsane kitabım olan *101 Anadolu Efsanesi*'nin arka kapak yazısında şöyle bir cümlem yer alıyor: *Anadolu baştan başa efsanedir* (1976). Bu hükmümün alt dalı olarak da bu efsanelerin neredeyse yarıya yakını hayvanlarla ilgili efsanelerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Kuşundan böceğine, dört ayaklısından iki ayaklısına varıncaya kadar sayısız hayvan efsanesi... Sineğin niçin vızıldadığı, kedinin niçin hep dört ayak üstüne düştüğü, o kuşun niçin hep 'Yusuff' diye ses çıkardığı, yılanın neden süründüğü hep bu hayvan efsanelerinde dile getirilir, bazen üzülmeye dinlediğimiz anlatmaların konusu olur. İşte böyle geniş, zengin ve çok örnekli bir dünyanın anahtarlarıdır efsaneler, efsanelerimiz.

Bazı sözlükler, kitap sonu açıklamaları, her tür bulmacanın ilgili soruları nedense bir ailenin fertlerini birbirinin tamamlayıcısı olarak gösterir. Kim mi o ailenin fertleri? Şöyle bir hatırlayiverelim: *âhû, geyik, ceylan, ceyran, ceran, ceren, karaca, sığın, maral*, vb. Elbette bazı bilim dalları bunların arasındaki farklara dikkatimizi çekecektir, ama unutulmasının günümüzde pek çok kelimenin eş ve yakın anlamlıları belirtilirken bu tür aşırı inceliklere göz yumulmaktadır. Aynı efsaneyi bir bölgemizde geyik adına bağlayarak anlatırken başka bir bölgemizde ise adı ceylan diye belirleyiveririz.

Biz, bu yazımızda Anadolu'da ve Azerbaycan'da derlenen efsanelerden örnekler verecek, sonunda da bazı görüşlerimizi dile getireceğiz.

Ancak, asıl konumuza geçmeden önce, şairi sebebiyle çok ünlü bir şiirin bir bölümünü günümüz Türkçesiyle birlikte vermek istiyoruz.

Osmanlı İmparatorluğu'nda sekizinci padişah olarak devleti yöneten, II. Beyazid oğlu Yavuz Sultan Selim, (1467-1520) aynı zamanda, Selimî mahlasıyla da şiirler yazan bir şair idi. Aşağıya alacağımız şiir onundur.

Merdüm-i dîdeme bilmem ne füsûn etti felek

Giryemi kıldı hûn eşkimi füzûn etti felek

Şîrler pençe-i kahrımdan olurken lertzân

Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek

Bilmem ki gözlerime felek nasıl bir büyü yaptı ki
Gözümü kan içinde bıraktı, aşkımı artırdı
Benim pençemin korkusundan aslanlar titrerken
Felek beni bir âhu gözlüye esir etti.

A. ALAGEYİK

Serçeme köyünde dağ keçisi ve geyik avına çok meraklı bir genç yaşarmış. Dağ keçisi ve geyik avından başka bir şey düşünmeyen bu genç her zaman Serçeme kayalıklarında geyik avına çıkarmış.

Serçeme’de de güzel bir kız yaşarmış. Avcının gönlü avından sonra bu kıza düşmüş. Serçeme köylüleri durumu anlayınca delikanlıyı geyik avından vaz geçirip bu kızla evlenmesi için kandırırlar. Düğün gecesi genç, Serçeme kayalıklarında geyik seslerini duyunca gelini teli duvağı ile orada bırakır, silahını kapıp geyiğin peşine düşer. Mevsim kış olduğu için kayalıklar su içindeymiş. Geyiğin peşinden giden genç Serçeme kayalıklarındaki rapatalardan (dağın üzerinde bulunan oyuklar, bir rivayete göre de Köroğlu’nun atı Kırat’ın ayak izleridir.) birine düşer. Her taraf buzla kaplı olduğu için rapatadan çıkamaz, donarak ölür.

Köylülere göre delikanlının gönlünü kadın sevgisinden çok av sevgisi doldurduğu için Allah onu cezalandırmıştır.

[Serçeme, Erzurum’un batısında, Erzincan yolu yakınında sonradan oluşturulan Aziziye ilçesine bağlı bir köy (günümüzde mahalle) olup adının aslı Serçeşme’dir. Ancak günümüzdeki adı Eskipolat’tır.)

(Bilge Seyidoğlu, *Erzurum Efsaneleri (Erzurum’da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme)*, Ankara 1983, 137. İçinde Erzurum’a ait olmayan efsanelerin de bulunduğu çalışmada *Alageyik* efsanesinin kaynağı gösterilmemiştir.)

B. YAVRU CEYLAN

Mersin ilimize 40 km. uzaklıkta bulunan Menekşe Kalesi'nin civarında vaktiyle pek ünlü avcılar varmış. Avcılık o yılların en iyi mesleklerinden biri imiş. Çevrenin ünlü avcıları vurdukları, avladıkları hayvanların hikâyelerini anlata anlata bitiremezlermiş. En çok avladıkları hayvan da ceylân imiş. Fakat bir hâdiseden sonra, artık ceylân avlanmaz, eti de yenilmez olmuş. O gündən sonra da Menekşe Kalesi'nin civarında yaşayan ceylânlar rahata kavuşmuşlar:

Avcılığın en yaygın olduğu yıllarda Sarı Avcı denilen ve sadece ceylân avlayan bir avcı varmış. Bu avcının ünü, sadece ceylân avlamasından ileri gelirmiş. Önüne çıkan başka hayvanlara dokunmazmış bile.

Sarı Avcı avlanmaya çıktığı bir gün ceylân sürüsüne rastlar. Her attığını vuracak kadar usta olduğundan önüne gelen bütün ceylânları avlar. Bu avlama işi böylece bir zaman devam eder. Ortalıkta fazla ceylânın kalmadığı bir sırada önüne bir yavru ceylân gelir. Tabii onu da vurur.

Nihayet ortalıkta ceylân filân kalmaz. Dönmeye karar veren avcı, ileride, yüksek bir taşın tepesinde bir ceylân tekesi görür, Onu da vurup öyle dönmek isteyen avcı ne kadar uğraşır da bir türlü isteğine ulaşamaz. Çok uzaklardan gelen bir ses de Sarı Avcı'yı ürpertir:

"Sen yavru ceylânı öldürdün, senin de küçük oğlun evde ateşe düşüp öldü! "

Bütün avları unutan Sarı Avcı var gücüyle evine koşar. Daha evine girmeden içerden gelen ağlamalardan acı gerçeği öğrenen Sarı Avcı küçük oğlunun ölüsüyle karşılaşır.

Bu hâdiseden sonra Sarı Avcı da bir daha ava gitmez.

(Bu efsaneyi eski öğrencimiz, Nabi Belekoğlu Mersin'den göndermiştir. Mersin'de oturan 98 yaşındaki Kâmil Pire anlatmıştır. K. Pire'nin okuryazarlığı yoktur, bu efsaneyi babasından dinlemiştir. Derleme tarihi: Ocak 1972. Saim Sakaoğlu, *101 Anadolu Efsanesi*, 1986, 176/177)

C. GEYTİ DAĞI'NDAKİ MARAL AVCISI

Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye'de ve Azerbaycan'da bazı dağlar insan adlarıyla anılır. Özellikle tepelerde bu adları daha sık görürüz. Anadolu'dan Ali Dağı, Hasan Dağı, Murat Dağı gibi adları hemen sayıveririz.

Azerbaycan'da bir dağ var; adına Geyti Dağı derler. Geyti, bir usta avcının adıdır, ondan almıştır adını. Ve size Geyti ile kardeşinin hikâyesini anlatırlar.

Geyti ile Mehdi iki usta avcıdır; bunlar "yay-oh işletmekte" son derece ustadırlar. Bu kardeşlerin attıkları hiçbir ok boşa gitmez, hedefe ulaşır. Geyti ile Mehdi maraldan başka hayvanlara da pek ok atmazlar; onların avı her zaman marallardır.

Birlikte ava giden, birlikte avlanan bu kardeşler akşam olunca da birlikte eve dönerler.

Mehdi bir gün kardeşine der ki:

"Geyti, gel bu gün birlikte avlanmayalım. Ayrı ayrı avlanalım. Bakalım hangimiz daha çok avlayacak?"

Geyti de bu isteğe uyar ve her biri dağın bir tarafına gider.

Mehdi gider avın peşine, yay gerip ok atar. Kardeşi gider başka tepeye, o da yay gerip ok atar. Başlarlar maralları avlamaya.

Geyti vurduğu ilk maralın derisini yüzüp üzerine elbise gibi geçirir ve maralı avladığı yere, onun yattığı kayaya uzanır. Uzanır ki öbür marallar da onun yanına gelsin, kendisi de kolayca avlayıversin. Ancak maralları bekleyen Geyti'yi uyku bunaltır ve orada uyuyakalır.

Mehdi ise vakit ilerleyince kardeşini merak etmeye başlar. Dönüp Geyti'nin tarafına yönelir. Avcılık bu ya, nerede bir maral görse ok atacaktır, maral ister koşup kaçarsın, ister uykuda. Mehdi bakar ki bir kayalıkta bir maral uyuyor. Hemen yayına okuna sarılıp ustalığını gösterir. Maralın yanı-

na gidince görür ki avladığı hayvan değil, kardeşi Geyti'dir.

Bu acıya dayanamayan Mehdi de kendi canına kıyar; o da orada can verir.

O dağa Geyti dağı adını verir Zorlular. Zor şehri, Geyti Dağı'nın eteklerinde bu gün de bu güzel ama acıklı hikâyeyi hatırlayıp durur.

(Sednik Paşayev, *Azerbaycan'da Yaşayan Efsaneler*, Baku 1973'ten Veysel Üresin, *Azerbaycan'da Yaşayan Efsaneler*, Erzurum 1983, 17. Bitirme tezidir. Efsaneyi Zor şehrinin yaşlıları anlatmıştır. Saim Sakaoğlu, *101 Türk Efsanesi*, Ankara 2004, 97-98)

Ç. MARALIN GÖZ YAŞLARI

Nedense maral türü hayvanların avlanmalarıyla ilgili efsanelerde avın ve avcının yavruları da karıştırılır. Böylece acılar paylaştırılmış olur.

Dağa çıkıp da ok atan avcı attığını vurmalıdır; onda boşa atmak olmamalıdır. Yoksa dağda taşa ne işi var onun. Ama anasına gelecektir ok, ama yavrusuna... Avcı için önemli olan hedeftir.

Usta avcımızın attığı ok anayı değil de yavru maralı yaralar. Can acısıyla bir o yana seğirtip bir bu yana koşan “maral balası” dağın öbür yüzünde yere yıkılıp can verir. Yavrusunu bulan ana maral onun başı üstünde durup göz yaşlarını akıtır.

Oradan geçmekte olan bir yolcunun da yüreğinden kan damlar, dilinden de insafsız avcıya lânet cümleleri dökülür. Lânet cümleleri şiir olur, bayatı olur, mısralara yansır.

*Maral durduğu yerde
Boynun burduğu yerde
Ovcunun golu düşsün
Maral vurduğu yerde*

Yavru maralın canını aldığından habersiz olan avcı ertesi sabah yine av hazırlığına başlar. Onun bir de bin bir güçlülükle sahip olduğu oğlu vardır. Artık o da büyümüştür, babasıyla ava gitmek istemektedir.

“Ben de seninle ava gitmek istiyorum.”

Babası ise başka bir sebeple evden ayrılıp yine ava gider. Oğul ise babasına inanmaz, arkasından gizlice yola koyulur.

Epey yol alan oğul, yorulunca bir dağdağan ağacının dibindeki yaprakların arasına uzanır.

Avcı ise dün avlayamadığı maralın peşindedir. Maral kaçır, avcı kovalar; maral kaçır, avcı kovalar; sonunda maral çocuğun yattığı dardağan ağacının yanından geçerken avcı okunu fırlatır. Ok marala değil, avcının oğluna isabet eder. Yaprakların arasından bir ses yükselir:

“Uff.. Ata...”

Çocuk biraz çırpındıktan sonra orada can verir.

Bir gün önce oradan geçen yolcu görür ki avcı bugün de kendi çocuğunu vurmuş. Maral öte yanda, dün ölen yavrusunun başında; avcı beri yanda bugün öldürdüğü yavrusunun başında... İki de gözyaşlarını dökmekte...

Yolcu, çocuğun göl gibi biriken kanını görünce kalbi ateşlenip yanar.
Öyle bir bayatı söyler ki dağlara, derelere ses salar.

*Ezizim dağda ganı
Gan gördüm dağdağanı
Ovcu vurdu balasın
Göl oldu dağda ganı*

(Paşayev'den Üresin, 38. Efsane Berde'de yaşayan yaşlılardan derlenmiştir. Saim Sakaoglu, *101 Türk Efsanesi*, Ankara 2004, 99-100)

Bunca efsaneden sonra ünlü bir yazarımızın derlemelerle başlayan yazı hayatının ilk yıllarında yayımladığı bir geyik türküsünü vereceğiz. Türkü, dört efsanenin bir çeşit tamamlayıcısı olacaktır. Dikkat edilirse efsanelerde yer alan motiflerin çoğunluğu türkümüze yansıtılmamıştır. Bu da efsanelerin derlendiği coğrafyaların farklılığından olduğu kadar kaynak kişimizden de kaynaklanmaktadır.

D. ALAGEYİK TÜRKÜSÜ

Ben de gittim [bir] geyiğin avına
Geyik çekti beni kendi dağına
Tövbeler tövbesi geyik avına
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Ben giderken kayabaşı kar idi
Yel vurdu da ilkım sılıkm eridi
Ak bilekler taş üstünde çürüdü
Siz gidin avcılar kaldım kayada

Urganım kayada asılı kaldı
Esbabım sandıkta deşili kaldı
Sılada nişanlım küsülü kaldı
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Kayanın dibine çadır kursunlar
Çifte davul çifte zurna kursunlar
Nişanlımı kardeşime versinler
Siz gidin avcılar kaldım kayada

(Yaşar Kemal Göğçeli, "Alageyik", *Türk Folklor Araştırmaları*, 3 (54), Ocak 1954, 850-852)

Efsaneler dile getirildi, ancak birisiyle örtüşebilen bir de ala geyik türküsü dinlenildi. Şimdi bir de efsaneleri ana hatlarıyla hatırlatalım.

A. ALA GEYİK

1. Genç avcı dağ keçisi ve geyikten başkasını avlamaz.
2. O, köyün güzeline âşık olur.
3. Köylüler onu avdan vaz geçirir diye evlendirmeyi karar verirler.

4. Düşün kurulur.
5. Ancak o, gece olunca geyik seslerini işitince tüfeğini alıp kayalıklara koşar.
6. Ancak kayalıklardaki bir çukura düşüp orada donarak ölür.
7. Köylüler, gönlünü kadın sevgisinden çok av sevgisiyle doldurduğu için Allah tarafından cezalandırıldığına inanırlar.

B. YAVRU CEYLAN

1. Avcılık, o çevrede en iyi meslektir.
2. Avcıların av hikayeleri hiç bitmez.
3. En çok da ceylan avlanırmış.
4. Sarı Avcı bir gün çok ceylan avlar, kalan bir yavru ceylanı da vurur.
5. Dönüşte yüksek bir yerde gördüğü bir ceylan tekesini de vurmaya çalışır.
6. Ancak işittiği bir ses kendi yavrusunun da evinde yanarak öldüğünü söyler.
7. Koşarak geldiği evinde işittiği ağlama seslerinden gerçeği öğrenir.
8. Sarı Avcı bir daha ava çıkmaz.

C. GEYTİ DAĞI'NDAKİ MARAL AVCISI

1. Azerbaycan'daki bir dağ, adını Geyti adlı bir avcıdan alır.
2. Usta bir avcı olan Geyti ile Mehdi adlı kardeşi sadece maral avlarlar.
3. Mehdi bir gün ayrı avlanmalarını söyler: Acaba kim daha çok avlayacaktır.
4. Geyti ilk avı olan maralın derisini yüzüp üzerine elbise gibi geçi-rip oraya uzanır.
5. Mehdi vakti ilerleyince kardeşini merak edip onun gittiği tarafa yönelir.
6. Mehdi uyuyan bir maral görünce oklayıp vurur.
7. Mehdi'nin vurduğu maral değil kardeşi Geyti'dir.
8. Bunu fark eden Mehdi de orada kendi canına kıyar.
9. Köylüleri o dağa Geyti dağı adını verirler.

Ç. MARALIN GÖZ YAŞLAR

1. Avcının vurduğu bir maralın balasıdır.
2. Bala can acısıyla seğirtip yere yığılıverir.
3. Anne Maral bu durumu görünce göz yaşlarını döker.
4. Oradan geçmekte olan bir yolcunun bu durum karşısında söyledikleri bir bayatı olup çıkar.
5. Ertesi gün avcının oğlu da ava gitmek isterse de babası oğlunu atlatıp ava gider.
6. Babasının ardından giden oğul yorulunca bir ağacın altına oturur.

7. Baba avcı ise bir gün önce avlayamadığı maralın peşindedir.

8. Kaçan maral çocuğun yakınından geçerken baba avcı onu avlayacağı derken oğlunu avlar.

9. Avcı oğlunun, maral ise dün avlanan yavrusunun yanında ağlamaktadırlar.

10. Yolcu yine oradan geçmektedir ve bu durum karşısında da söyledikleri yine bir bayatı olup çıkarır.

D. ALAGEYİK TÜRKÜSÜ

Türkümüz, efsanelerdeki bazı motifleri de taşıyorsa da hiç biriyle tam anlamıyla örtüşmemektedir. Türkünün sözlerini dile ve tele döken bir âşık olmalıdır. O da bazı ortak motiflerden yola çıkarak türküsünü şekillendirmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Efsanelerimizin oluşmasında hayal gücünün yanında halk arasında anlatılmakta olan, bazıları en azından bir motifi açısından yaşanılmış olan olaylarla sarmalanıp yeni bir kalıba büründürülmesi başlıca etkidir. Her efsane anlatıcısı biraz eskilerden, biraz yenilerden, belki de daha önemlisi kendi birikimlerinden yola çıkarak dağarcığındaki efsanelerin kalıplarından birinin içini doldurur. Ancak bu doldurma işlemi kalıcı olmayabilir. Zamanla başkalarının bu ilt şekli yeniden, pek fazla değişikliğe uğratmadan, hatta bazen adını değiştirerek ortaya koyuverir.

Dört efsane metni ile bir türküyü ortak bir paydada birleştiren nokta avcı ve avlanan hayvanın türüdür. Bu efsanede yer verilen hayvan türlerinin dışındaki başka bir hayvan türüne yer verildiği de görülmez.

Sinemamızda pek ünlü bir *Alageyik* filmi vardır. Yaşar Kemal'in *Üç Anadolu Efsanesi* (1967) adlı eserindeki *Alageyik* bölümünü Erdoğan Tünaş senaryolaştırır. Önemli rollerini Cüneyt Arkın, Mine Mutlu, Aliye Rona ve Bilal İnci'nin paylaştığı filmin sonu şöyle bitmektedir: Avcı Halil Zeynep'le gerdeğe girer. ancak Karaca Ali'nin Zeynep'te gözü vardır. Onun bir adamının temin ettiği geyik boynuzu üflenince geyik sesi çıkarmaktadır. Gerdek odasına girer girmez boynuz sesini işiten Halil Zeynep'i bırakıp dağlara, geyiğin peşine düşer. Ağanın adamlarıyla kurduğu tuzağa düşer ve ağır yaralanırsa da Ali öldürür. Bu sırada yakınları onu bulur ve film biter.

Yaşar Kemal'in 1954'te yayımladığı derlemesinde olmayan bazı motiflerin eklenmesiyle efsaneye yeni bir boyut kazandırılmıştır.

NOT: Bu makaleyi hazırlarken şu iki kaynaktan yararlanılmamıştır;

1. *Geyik Kitabı*, (hzl. Emine Naskali-Erkan Demir), İstanbul 2013, 359 s. Kitabevi Yayını.

2. Ünal Yılmaz Yeşildal, *Anadolu Sahasında Türk Folklorunda Geyik*, Konya 2015, 188 s. Kömen Yayını.

**NAİL TAN BİBLİYOGRAFYASI/KAYNAKÇASI
EK 4 : 2019-2023**

**THE BIBLIOGRAPHY/REFERENCES OF NAİL TAN
APPENDIX 4: 2019-2023**

**НАИЛ ТАН: БИБЛИОГРАФИЯ/ССЫЛКИ
ПРИЛОЖЕНИЕ 4: 2019-2023 ГГ**

Nail TAN*

ÖZ

Nisan 1961 ayında *Şiir* dergisinde yayımlanan bir şiirle başladığımız yazı hayatımızda yayımladığımız kitap, makale, bildiri, tanıtma-eleştiri, nekroloji ve olay değerlendirme yazılarımızın 1 Ocak 2016 tarihine kadarki bölümü meslektaşımız, dostumuz Hayrettin İvgin tarafından bir kitap ve iki makalede ele alınmış-ti. 1 Ocak 2016-1 Mayıs 2019 tarihleri arasındaki yayınlarımızın (gazete yazıları hariç) bibliyografyasını ise 2019 yılında biz hazırlayıp yayımlamıştık (*Bilimsel Eksen*'de). 2019-2023 dönemini kapsayan 4. Ek Bibliyografya ile yazı hayatımızın son ürünlerini de bilim dünyamızın emrine sunmuş bulunuyoruz.

4. Ek'te yayınlarımızın künyeleri, şu başlıklar altında toplanmıştır:

A. Kitaplar

B. Makale, Bildiri, Nekroloji, Tanıtma, Değerlendirmeler

C. Kitapları, Çalışmaları Üzerine Yazılanlar

Ç. Söyleşiler, Biyografisinin Yer Aldığı Yeni Kaynaklar

D. Yeni Bulunan Yayınlar

E. Son Köşe Yazıları

1. *Kastamonu* Gazetesinde Yayımlananlar

2. *Kastamonu İstiklal* Gazetesinde Yayımlananlar

F. 2024'e Kalan Yazılar

Anahtar Kelimeler: Nail Tan, Hayrettin İvgin, bibliyografya, 2019-2023, *Şiir* dergisi.

ABSTRACT

I started my writing career with a poem published in the *Poetry* (Şiir) magazine in April 1961. The books, articles, declarations, introductions-criticisms, nec-

* Kültür ve Turizm Bakanlığı/Em. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürü-Halk Bilimci-Yazar.Ankara/TÜRKİYE
(hayrettinivgin@gmail.com)

rology and event evaluation articles published until January 1, 2016 were included in one book and two articles written by my colleague and friend Hayrettin İvgin. I prepared and published the bibliography of my publications (excluding newspaper articles) between January 1, 2016 and May 1, 2019 (in Scientific Axis -Bilimsel Eksen- magazine) in 2019. With the 4th additional bibliography including the period 2019-2023, I have presented the latest products of my writing life to the command of our scientific world.

In the 4th Annex, the titles of my publications are collected under the following headings:

A. Books

B. Article, Paper, Necrology, Introduction, Evaluations

C. Writings About Books and Works

C. Interviews, New Sources Including Biography

D. Newly Discovered Publications

E. Latest Columns

1. Published in *Kastamonu* Newspaper

2. Published in *Kastamonu İstiklal* Newspaper

F. Articles remaining until 2024

Key Words: Nail Tan, Hayrettin İvgin, bibliography, 2019-2023, Poetry (Şiir) magazine.

Giriş

1961 yılında başladığımız yazı hayatımızda ürettiğimiz kitap, makale, bildiri, köşe yazısı ve edebî ürünlerle ilgili başlıca bibliyografya/kaynakçaları şöyle sıralayabiliriz:

- *Nail Tan/Biyografi Bibliyografya* (haz. H. İvgin), Ankara 2003, 80 s. [1961-2003 yılları]
- “Nail Tan Bibliyografyası/EK 1” (haz. H. İvgin), *Nail Tan’a Armağan*, (bs. haz. T. Gülensoy-H. İvgin), Ankara 2011, s.13-30 [2003-1 Ocak 2011 dönemi]
- “Nail Tan Bibliyografyası/EK 2”, (haz. H. İvgin), *Yel Kayadan Ne Aparır?/Nail Tan*, Ankara 2016, s.30-46. [2011-2015 dönemi]
- “Nail Tan Bibliyografyası/EK 3”, (haz. N. Tan), *Bilimsel Eksen*, S 27, Bahar Yaz 2019, s.21-31. [2016-2019 dönemi]
- “Nail Tan’ın *Kastamonu Kültürü Üzerine Çalışmaları/Biyografi ve Açıklamalı Bibliyografya*,” (haz. Serap Efeoğlu) Ankara 2019, 144 s. Kültür Ajans Yayınları: 378.

- “Nail Tan: Karagöz Bibliyografyası” (haz. Ayşe İkiz), *Kültür Çağlayanı*, S 64, 9-10/2020, s.42.
- “Atasözü Deyim Yazıları Bibliyografyası (Mart 1964-Kasım 2021)”, *Söz Anlayan Beri Gelsin*, (haz., Nail Tan), Ankara 2021, s. XV-XXIII. Kültür Ajans Yayınları: 431

Kastamonu gazetesindeki 2003-2023 yılları arasında yayımladığımız yaklaşık 760 yazıdan 611’inin seçerek 2022 sonunda Ankara’da *Kastamonu/Harfler, Noktalama İşaretleri-Seçme Köşe Yazıları* adıyla 4 cilt olarak yayımladık. Ciltlerin İçindekiler bölümleriyle 4. cildin sonundaki şu yazı bibliyografya niteliğindedir:

“Dört Cilde Alamadığımız Bazı Yazılarımız”, *Kastamonu/Harfler, Noktalama İşaretleri-Seçme Köşe Yazıları IV*, Ankara 2022, s.472-476.

Son ek bibliyografya, 2019 başlarında kalmıştı. 2023’te sağlığımızdaki ciddi bozulmalar nedeniyle yazı yazmamız, hatta evden dışarı çıkmamız bile çok zorlaştı. 2023, Cumhuriyet’in 100.yılında içimizdeki yazma isteğinin başkaldırısı sonucu az sayıda üretim yapabildik. 4. EK, 2023 gazete yazıları dâhil 2019-2023 yıllarının yayımlarını kapsıyor. 1 Ocak 2024’te ne yazık ki dükkânı kapatıyoruz. 2024 baskılı bir üretimimiz görürseniz biliniz ki, eski yıllarda gönderilmişti veya iktibas edilmektedir. Dileğimiz, Kastamonulu bir akademisyen veya bir dost vasıtasıyla 5 parçalık bibliyografyamızın bir kitapta toplanmasıdır. Daha önceki kaynakça/bibliyografyalarımızı hazırlayıp yayımlayan dostlarımıza sonsuz teşekkürler...

Nail Tan Bibliyografyası/Kaynakçası: EK 4

A. Kitaplar

- *Söz Anlayan Beri Gelsin/Atasözü ve Deyim Yazıları* (80. Yaşı Dolayısıyla), Editör: Ekrem Beyaz, Ankara 2021, 230 s. Kültür Ajans Yayınları: 431.
- *Kültür Tarihimize II. Miletlerarası Türk Folklor Kongresi*, Ankara 2022, 32 s. Kültür Ajans Yayınları: 437.
- *Kastamonu/Harfler, Noktalama İşaretleri/Seçme Köşe Yazıları*, Editör: Ekrem Beyaz;
CI: Ankara 2022, 342 s. Kültür Ajans Yayınları: 439.
CII: Ankara 2022, 386 s. Kültür Ajans Yayınları: 441.
CIII: Ankara 2022, 315 s. Kültür Ajans Yayınları: 444.
CIV: Ankara 2022, 478 s. Kültür Ajans Yayınları: 445.

B. Makale, Bildiri, Nekroloji, Tanıtma, Değerlendirmeler

2019

- “Atasözü ve Deyim Araştırmalarına Katkılar: Bir Atasözü Üç Deyim Üzerine” *İLESAM*, Yıl 3, S 15, Ocak-Şubat 2019, s.88-91; Erciyes, S 495, 3/2019, s.25-27.
- “Kafkasya’da 19. Yüzyılda Türkçe Halk Kültürü Derlemeleri”, *Türk Dünyası Dil Edebiyat*, S 47, Bahar 2019, s.259-264.

- “Ölümünün Birinci Yılında Prof.Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğ”, *Türk Dünyası Dil Edebiyat*, S 47, Bahar 2019, s. 277-283.
- “Yitirdiklerimiz: Prof.Dr. Necmettin Sefercioğlu”, *TD*, S 809, 5/2019, s.111-112.
- “Deyim Araştırmalarına Katkılar: Sekiz Deyim Üzerine”, *TD*, S 810, 6/2019, s.10-19.
- “Yitirdiklerimiz: Cemil Remzi Oker”, *TD*, S 810, 6/2019, s.111-112.
- “Nail Tan Bibliyografyası: EK 3, 2016-2019” (haz. H.İvgin), *Bilimsel Eksen*, S 27, Bahar Yaz/2019, s.21-31.
- “1932’den 2012’ye TDK”, *TD*, S 811, 7/2019, s.34-57.
- “Yitirdiklerimiz: Hamdi Ülker, Doç.Dr. İknur Karagöz”, *TD*, S 811, 7/2019, s.54-57.
- “Kırşehir Dalakçı Köyü Söz Varlığı Derlemeleri Üzerine”, *TD*, S 812, 8/2019, s.68-76.
- “Yitirdiklerimiz: Küçük İskender, Tuncer Cücenoglu”, *TD*, S 812, 8/2019, s.109-112.
- “41 Kere Maşallah! Anadolu Dergiciliğinde Bir Zirve: Erciyes Dergisi”, *Erciyes*, S 500, 8/2019, s.26.
- “Yitirdiklerimiz: Umur Bugay, Sevgi Sanlı, Şemsettin Ünlü”, *TD*, S 813, 9/2019, s.108-112.
- “Ekip Çalışması Işığında Prof.Dr. Ali Berat Alptekin’in Çalışmaları”, *Erciyes*, S 501, 9/2019, s.10-11.
- “Osmanlı Coğrafyasına Nakşibendi Tasavvuf Anlayışını Yayılmasında Orta Asya ve Nahçıvanlı Mutasavvıfların Rollerine Dair Bazı Notlar”, *Bilimsel Eksen*, S 28, Yaz Sonbahar 2019, s.24-34.
- “Çağdaş Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Gizli Kahramanları”, *Türk Yurdu*, S 385, 9/2019, s.71-73.
- “Yitirdiklerimiz: Prof.Dr. Mehman Musayev/Musaoğlu, Dinçer Sümer, Kâmurran Şipal, Şule Yüksel Şenler, Prof.Dr. Ali Berat Alptekin”, *TD*, S 814, 9/2019, s.103-112.
- “Ali Rıza Önder ve TDK”, *Erciyes*, S 502, 10/2019, s.28-29.
- “Özbek Medreselerinde Yetişen Şair ve Yazarlarla İlgili Bazı Tespitler”, *Türk Dünyasından Parlamenter Bakış*, S 1, 10-12/2018 [Geç çıktığı için], s.75-80.
- “Azerbaycan Millî İlimler Akademisi/AMEA Folklor Enstitüsünün İki Önemli Yayımları”, *Türk Dünyası Dil Edebiyat*, S 48, 2019/2, s.327-334.
- “TFA Dergisi İçin Ailesiyle Birlikte Çalıştı”, *Türk Folklorunun Unutulmaz İsmi İhsan Hınçer* (Yazan M. Sabri Koz), *Atlas Tarih*, S 61, 11-12/2019, [Çerçeve Yazı, s.112].

- “Interview with Karagöz Player Ragıp Tuğtekin” *Karagöz/Turkish Shadow Theatre* (Metin And), 2.bs., İstanbul 2019, s.238-243. YKY.
- “Âşık Veysel ve Göl Köy Enstitüsü”, *Kültür Çağlayanı*, S 57, 7-8/2019, s.12-14.
- “KASTROFEST Dolayısıyla Öncü Bir Mutfak Sergisi” *Kültür Çağlayanı*, S 58, 9-10/2019, s.12-13.
- “Tiridine Bandım Türküsüyle İlgili Rivayetler 1”, *Kültür Çağlayanı*, S 59, 11-12/2019, s.34-35.
- “Yitirdiklerimiz: Turan Alptekin, Nuri Pakdil”, *TD*, S 815, 11/2019, s.110-112.
- “Prof.Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy Hakkında”, *Nöbettepe* (Bulgaristan), S 5, Sonbahar 2019, s.12-16.
- “Yitirdiklerimiz: Yunus Zeyrek, Prof.Dr. Özdemir Nutku, Prof.Dr. Fatma Tulga Ocak”, *TD*, S 816, 12/2019, s.102-108.
- “Tosya ve Ahmed Gurbî'nin Şiir Mecmuası”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 31, 9/2019, s.345-346.
- “Sarisözen'in Kurduğu Yurttan Seser Topluluğunun İlk Bağlama Sanatçısı Sarı Recep'le İlgili Yeni Bilgiler, Belgeler”, *Kültür Evreni*, S 36, Sonbahar 2019, s.16-36; [Bazı fotoğraflar eksik olarak] *Vefatının 55. Yılında Muzaffer Sarısözen Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2020, s.335-349. Sivas Platformu-İstanbul Sivas Konfederasyonu Yayını.
- “Doğumunun 125. Yılında Türk Edebiyatında Âşık Veysel”, *Âşıkça*, S 1, 12/2019, s.4-5.

2020

- “Âşıklık Geleneği Hakkında Önemli Bir Belge”, *Âşıkça*, S 2, 1/2020, s.30-31.
- “Yitirdiklerimiz: Prof.Dr. Olcay Önertoy, Halil Açıkgöz, Prof.Dr. Mehmet Arsan”, *TD*, S 817, 1/2020, s.108-112.
- “TÜRKSOY 2020 Yılı Anma ve Kutlama Çalışmaları”, *Kültür Çağlayanı*, S 60, 1-2/2020, s.7-8.
- “Âşık Veysel ve Göl Köy Enstitüsü”, *Âşıkça*, S 3, 2/2020, s.28-29.
- “Bolu Atasözeri Üzerine Bir Kaynak: Atasözleri ve Söz Çalımları”, *TD*, S 819, 3/2020, s.64-73.
- “AKDITYK Kurucu Başkanı Suat İlhan Vefat Etti”, *TD*, S 819, 3/2020, s.108.
- “Taşköprü'nün Yeni Nesillere Kazandırdığımız Kültürel Mirasından Bir Bölümü”, *Kültür Evreni*, S 37, Kış 2020, s.26-33.
- “Prof.Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu, TDK ve MİFAD”, *Bilimsel Eksen*, S 29, Kış-Bahar 2020, s.9-16.

- “Söke’de İz Bırakanlar Arasında 24 Saat”, *Kültür Çağlayanı*, S 61, 3-4/2020, s.7-8.
- “Gagavuz Dil ve Halk Kültürü Derlemeleriyle İlgili Önemli Bir Yayın”, *Türk Dünyası Dil Edebiyat*, S 49, Bahar 2020, s.237-244.
- “Berceste Aynasında Yeniceli Âşık Sıdkî’nin Şiirleri”, *Âşıkça*, S 4, 3-5/2020, s.36-38.
- “Avrupa’da Basılmış İlk Türkçe Atasözleri Kitabı”, *TD*, S 820, 4/2020, s.98-100.
- “Yitirdiklerimiz: M. İlhan Erdost, M. K. Kuru, K. Öztopçu, S. Yalaz, A. Turhan, Z. N. Yeğinobalı, C. Bektaş”, *TD*, S 820, 4/2020, s.103-112.
- “Avrupa Türk Atasözleri ile Nasıl Tanıştı?” *TD*, S 821, 7/2020, s.100-102.
- “Tiridine Bandım Türküsüyle İlgili Rivayetler II”, *Kültür Çağlayanı*, S 62, 5-6/2020, s.6-7.
- “Âşık ve Tasavvuf Şiirimizde Nuh Tufanı Motifi”, *V. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh’un Gemisi Sempozyumu*, Bs. haz. O. Belli, A. Karabulut, F. Kaya, İ. Özgül, V.E. Belli, Erzurum 2020, s. 154-160. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını:33.
- “Atasözü Araştırmalarında Önemli Bir Adım: Avrupa’da Basılmış İlk Türkçe Atasözleri Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bilimsel Eksen*, S 30, Bahar Yaz/2020, s.15-21.
- “Âşık Boranî de Kitaba Kavuştu”, *Âşıkça*, S 5, 6-8/2020, s.30.
- “Ne Zaman Anlatım Darboğazına Girsek”, *İmbik*, S 1, 7-8/2020, s.23-27.
- “Altunhisarlı Âşık Tahiri Arşivimden Sayfalar”, *Akpınar*, S 88, 7-8/2020, s.3-6.
- “Ölü Doğan 2020 Türk Mutfağı Yılı Üzerine”, *Kültür Çağlayanı*; S 63, 7-8/2020, s.8-9.
- “Batı Kültüründe Türk Atasözleriyle İlgili Bir İnceleme Üzerine Bazı Tespitler”, *Kültür Evreni*, S 39, Yaz/2020, s.87-93.
- “Atasözü Araştırmalarına Katkılar: Üç Atasözü Üzerine”, *TD*, S 824, 8/2020, s.82-87.
- “Deyim Araştırmalarına Katkılar: Dört Deyim Üzerine”, *TD*, S 825, 9/2020, s.38-43.
- “Sivas’ın Kadın Halk Kültürü Sultanı Müğân Üçer”, *Hayat Ağacı*, S 40, Güz/2020, s.72.
- “Türkiye’de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat*, S 50, Güz/2020, s.257-296.
- “19. Yüzyıl Osmanlı Toplum Yapısı Çerçevesinde Âşık Tokatlı Nuri’nin Dünya Kadınlarını Değerlendiren Destanı Üzerine”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 33, Eylül 2020, s.173-179.

- “Çukurova’nın Lafları, Lafların Çukurova’sı”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 33, Eylül/2020, s.249-251.
- “Balkan Türklük Bilimi ve Türk Edebiyatının İki Büyük Kaybı: Fahri Kaya, İlhami Emin”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 33, Eylül/2020, s.275-282.
- “Müjde: Âşık Meydanı’nın Şiirleri Bulundu.” *Âşıkça*, S 6, 9-12/2020, s.34-35.
- “Tiridine Bandım Türküsüyle İlgili Rivayetler III”, *Kültür Çağlayanı*, S 64, 9-10/2020, s.16-17.
- “Atasözü Araştırmalarına Katkılar: Dört Atasözü Üzerine”, *TD*, S 826, 10/2020, s.50-55.
- “Deyim Araştırmalarına Katkılar: Üç Deyim Üzerine”, *TD*, S 827, 11/2020, s.78-82.
- “Âşık Boranî de Kitaba Kavuştu”, *Kültür Çağlayanı*, S 65, 11-12/2020, s.26-27.
- “2020’de Kaybettiğimiz İLESAM Üyesi Şair Yazar ve Sanatçılar I”, *İLESAM*, S 26, 11-12/2020, s.80-83.

2021

- “Deyim Araştırmalarına Katkılar: Üç Deyim Üzerine”, *TD*, S 829, 1/2021, s.72-77.
- “Osman Baş/Biyografi” *Kültür Çağlayanı*, S 66, 1-2/2021, s.4.
- “Osman Baş ve Hâr-ı Bülbül”, *Kültür Çağlayanı*, S 66, 1-2/2021, s.10-11.
- “2021’de Türk Dünyasında Anılacak Kültür, Bilim ve Sanat İnsanları”, *Kültür Çağlayanı*, S 66, 1-2/2021, s.63-64.
- “Atasözü Araştırmalarına Katkılar: Beş Atasözü Üzerine” *TD*, S 830, 2/2021, s.68-73.
- “Yeni Atasözü ve Deyimler Hakkında Bazı Tespitler”, *Dr. Doğan Kaya Armağanı*, Sivas 2021, C II, s.1303-1328.
- “Prof.Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu TDK ve MİFAD”, *Fahrettin Kırzioğlu Armağanı*, Ed. Ş. Kaan Gündoğdu, Erzurum 2021, s.173-180. Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası Yayını.
- “2020’de Kaybettiğimiz İLESAM Üyesi Şair Yazar ve Bilim İnsanları II”, *İLESAM*, S 27, 1-2/2021, s.91-94.
- “Altunhisarlı Âşık Tahirî Arşivimden Sayfalar”, *Âşıkça*, S 7, 1-4/2021, s.30-31.
- “Türkiye’nin Acil İhtiyaç Duyduğu Bazı Halk Kültürü Müzeleri”, *Kültür Evreni*, S 41, Kış 2021, s.16-23.
- “Doğumunun 170. Yılında Gaspıralı İsmail Bey’in Özdeyişleri Işığında Duygu ve Düşünce Dünyası”, *Bilimsel Eksen*, S 32, Kış Bahar/2021, s.28-34.

- “Yazı Hayatımın 60. Yılında Kalemimden Bazı İzdüşümler”, *Kültür Evreni*, S 42, Bahar 2021, s.49-60.
- “Halk Kültürü Ürünlerinin Sürdürülebilirliği Açısından Yeni Türk Atasözü ve Deyimleri Hakkında Bazı Tespitler”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 34, Mart 2021, s.161-168.
- “2021’de Türk Dünyasında Anılacak Kültür, Bilim ve Sanat İnsanları”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 34, Mart 2021, s.287-292.
- “Türk Dil Kurumunca Kırgız Lehçesi/Kırgız Türkçesi, Kırgız Edebiyatı ve Kültürü Hakkında Yapılan Başlıca Çalışmalar”, *Bilimsel Eksen*, S 33, Bahar Yaz/2021, s. 48-56.
- “Nail Tan ile Nekroloji ve Biyografi Üzerine Söyleşi” (Konuşan A. Demirci), *Kültür Evreni*, Bahar/2021, s.133-138.
- “Deyim Araştırmalarına Katkılar: Dört Deyim Üzerine”, *TD*, S 832, 4/2021, s.40-45.
- “Atasözü Araştırmalarına Katkılar: Beş Atasözü Üzerine,” *TD*, S 833, 5/2021, s.40-47.
- “Yazı Hayatımın 60. Yılında Yurt İçi ve Dışı Seyahatlerim”, *Kültür Çağlayanı*, S 68, 5-6/2021, s.9-11.
- “Yunus Emre’nin Şiirlerine Kastamonu’da Gösterilen İlgiye Dair Bir Örnek”, *Âşıkça*, S 8, 5-8/2021, s.28-29.
- “Deyim Araştırmalarına Katkılar: Beş Deyim Üzerine”, *TD*, S 834, 6/2021, s.48-55.
- “Niğde Atasözü ve Deyim Derlemeleri Arasında Kısa Bir Gezinti”, *TD*, S 835, 7/2021, s.105-109.
- “Şair, Hikâyeci, Araştırmacı Fazıl Bayraktar’ı Âhirete Uğurladık”, *Kültür Çağlayanı*, S 69, 7-8/2021, s.11-12.
- “Atasözü Deyim İncelemelerine İyi Bir Örnek”, *TD*, S 836, 8/2021, s.103-105.
- “Atasözü ve Deyim Yazıları Bibliyografyam (1964-2021)”, *Kültür Evreni*, S 43, Yaz/2021, s.29-36.
- “KTB MİFAD Başkanlığı Görevim Sırasında Yunus Emre’yle İlgili Yaşadığım Bazı Olaylarla İlgili Tespitler”, *Vefatının 700. Yılında Yunus Emre/Bizim Yunus Sempozyumu-Tebliğler*, İstanbul 2021, s.232-249. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür Yayınları.
- “Türk Âşıklık Geleneğinde Usta Çırac İlişkisi Çerçevesinde Âşık Reyhanî-Âşık Denizer Örneği”, *Kültür Evreni*, S 44, Sonbahar 2021, s.117-128.
- “Balkanlarda Dede Korkut Destanı Araştırmaları Üzerine Bir Örnek”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 35, Eylül/2021, s.93-99.
- “Dil Bilimci, Türklük Bilimci Prof.Dr. Zeynep Korkmaz 100 Yaşında”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 35, Eylül/2021, s.305-308.

- “17. Yüzyılda Bir Atasözü Derlemesi: Antoine Galland/Durûb-ı Emsâl-i Türkî”, *TD*, S 837, 9/2021, s.116-120.
- “Mevlüt Özhan’ın Türk Gölge Oyunu Yazıları”, *Kültür Çağlayanı*, S 70, 9-10/2021, s.30-32.
- “2021 Yılında Yunus Emre’yi Boşuna mı Arıyoruz?” *Âşıkça*, S 9, 9-11/2021, s.8-9.
- “Atasözü Araştırmalarına Katkıları: Dört Atasözü Üzerine”, *TD*, S 838, 10/2021, s.34-40.
- “Nevşehir Atasözü ve Deyim Derlemeleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *TD*, S 839, 11/2021, s.108-112.
- “Kırgız Halk Kültürünün Manas Romanına Yansıması Nasıl İncelendi?” *Kültür Çağlayanı*, S 71, 11-12/2021, s.7-9.
- “2021 Yılında Kaybettiğimiz İLESAM Üyeleri I”, *İLESAM*, S 32, 11-12/2021, s.57-65.
- “Yitirdiklerimiz: Sezai Karakoç”, *TD*, S 840, 12/2021, s.104-108.
- “Türkiye’nin Acil İhtiyaç Duyduğu Bazı Halk Kültürü Müzeleri”, *Folklor Akademi/Prof.Dr. Feriha Akpınarlı Armağanı Sayısı*, C 3, S 4, 2021, s.381-390.
- “Prof.Dr. Hamza Zülfikar’ın Türk Halk Bilimine Hizmetleri”, *Hamza Zülfikar Armağanı*, Ankara 2021, 692 s. [s.603-612], TDK Yayınları:1435.

2022

- “Yitirdiklerimiz: Mustafa Yazgan, Şavşatlı Âşık Kara”, *TD*, S 841, 1/2022, s.110-112.
- “Şavşatlı Âşık Kara/İbrahim Kara Hakk’a Yürüdü”, *Âşıkça*, S10, Aralık 2021-Şubat 2022, s.32-33; *Kültür Çağlayanı*, S 73, 3-4/2022, s.6-7.
- “2022 yılında İlk Kez Kutlanacak Türk Mutfağı Haftası Üzerine Notlar”, *Kültür Evreni*, S 45, Kış 2022, s.68-80.
- “2021 Yılında Aramızdan Ayrılan İLESAM Üyeleri II”, *İLESAM*, S 33, 1-2/2022, s.34-37.
- “Türkiye Bu Sözlerin Rüzgârına Kapılmış: Yapacak Bir Şey Yok, Sıkıntı Yok, Aynen”, *İLESAM*, S 33, 1-2/2022, s.78-79.
- “2022’nin Önemli Anma ve Kutlamaları”, *Kültür Çağlayanı*, S 74, 1-2/2022, s.5-6.
- “Yitirdiklerimiz: Hekimoğlu İsmail, Nusret Dişo Ülkü”, *TD*, S 842, 2/2022, s.109-112.
- “Türk Dünyası Kültür Araştırmalarına Yeni Bir Katkı: Türk Dünyası Kültürü I-II”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat*, S 53, Bahar 2022, s.263-270.
- “Yitirdiklerimiz: Salih Bolat, Sina Akyol”, *TD*, S 843, 3/2022, s.110-112.
- “Yitirdiklerimiz: Âşık İsmetî”, *Âşıkça*, S 11, 3-4/2022, s.28-29.

- “Orhan Şaik Gökyay’ın Örnek Şahsiyeti ve Bazı Anılar”, *Giygaşuk*, S 1, Mart/2022, s.29-53. [Sanal Dergi]
- “2022’nin Önemli Anma ve Kutlamaları”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 36, 3/2022, s.259-262.
- “Türkçe El Kitabı İhtiyacına Prof.Dr. Tuncer Gülensoy’un Cevabı”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 36, 3/2022, s.245-250.
- “Balkan Türkolojisinin Türkiye’deki Üç Büyük Kaybı”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 36, 3/2022, s.295-302.
- “Dede Korkut Destan Araştırmaları Alfabesine Bir Harf Daha”, *Akpınar*, S 98, 3-4/2022, s.16-19.
- “Yitirdiklerimiz: Mıgırdıç Margosyan”, *TD*, S 84, 5/2022, s.110-111.
- “Orda Bir Köy Var Uzakta Şiiri Nerede, Ne Zaman Yazıldı?”, *Kültür Çağlayanı*, S 74, 5-6/2022, s.5-7.
- “Azerbaycanlı Türklük Bilimci Ali Şamil’in Türkistan Kültürel Seyahat Notlarının Önemi”, *Kültür Evreni*, S 46, Bahar/2022, s.16-20.
- “Âşık Veysel’in 1944-1945 Kastamonu Aylarına İlişkin Bazı Notlar”, *Âşık Veysel*, haz. Süleyman Şenel, İstanbul 2022, s.135-145, İBB Yayını.
- “Bizi Bize Anlatıyor”, *Tuna Kürsüsü/Edit Tasnadi Kitabı*, İstanbul 2022, s.169-170, Ötüken Neşriyat: 1805.
- “Ahmet Kutsi Tecer’e Gönderilen İki Mektubun Yansıttığı Edebî Gerçekler”, *Ahmet Kutsi Tecer Sempozyumu/2018 Bildirileri*, Sivas 2022, s.87-104. Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını.
- “Artvinli Halk Kültürü Derlemecisi Ülkü Önal’ın Gezi Notlarından Avladığım Bazı Sözler”, *Ülkü Önal Armağanı*, Ankara 2022, s.131-136., Payda Yayıncılık.
- “Türk Âşıklık Geleneğinde Usta Çırac İlişkisi Çerçevesinde Âşık Reyhanî-Âşık Denizer Örneği”, *Uluslararası Âşık Yaşar Reyhanî Sempozyumu/Bildiriler*, Ed. O. Nuri Karadayı, Reyhan Keleş, Bursa 2022, 544 s. Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları.
- “2023 UNESCO Âşık Veysel Yılı’na Doğru Dr. Süleyman Şenel’in Anıt Âşık Veysel Kitabı”, *Âşıkça*, S 12, 5-6/2022, s.24-25.
- “Yitirdiklerimiz: Ağâh Özgüç, Ahmet Say, Sami Karaören”, *TD*, S 846, 6/2022, s.102-108.
- “UNESCO SOKÜM YİH Hayalî Metin Özlen Hayal Perdesini Kapattı”, *TD*, S 847, 7/2022, s.101-104.
- “Yitirdiklerimiz: Mevlâna İdris Zengin, Prof.Dr. Tuncer Gülensoy, Şahsenem Bacı” *TD*, S 847, 7/2022, s.104-112.
- “Şair, Türklük Bilimci Prof.Dr. Tuncer Gülensoy”, *Kültür Çağlayanı*, S 75, 7-8/2022, s.20-23.
- “Yeni Çorum Deyimleri Derlemesi Üzerine”, *TD*, S 848, 8/2022, s.92.95.

- “Yitirdiklerimiz: Prof.Dr. Kemal Eraslan”, *TD*, S 848, 8/2022, s.106-107.
- “Hacı Bektaş Yılı Sona Eerken: 4 Kapı 40 Makam’dan Oluşan Bektaşilik Esasları”, *Âşıkça*, S 13, 7-8/2022, s.16-17.
- “1973 Yılında Türk Halk Müziği Çalışmalarıyla İlgili Bir Durum Değerlendirmesi”, *Kültür Evreni*, S 47, Yaz/2022, s.52-64.
- “Bosnalı Ahmet Vahdetî Baba”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 37, Eylül/2022, s.159-162.
- “Türk Halk Bilimi Tarihinde Uluslararası İlk Bilimsel Toplantılar Hakkında Notlar”, *Kültür Evreni*, S 48, Sonbahar/2022, s.33-45.
- “Yitirdiklerimiz: D. Ahsen Batur, Semih Seren”, *TD*, S 849, 9/2022, s.110-112.,
- “UNESCO SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesi Hayalî Metin Özlen’in Ardından”, *Kültür Çağlayanı*, S 76, 9-10/2022, s.8-12.
- “Yitirdiklerimiz: Alpay Ekler, Tuğrul İnançer”, *TD*, S 850, 10/2022, s.188-192.
- “Hayy Hak! Hayalî Metin Özlen Hayal Perdesini mi Kapattı?”, *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, S 430, 11/2022, s.12-15.
- “Yitirdiklerimiz: N. Ahmet Özalp, Kemal Atakay, Nurur Uğurlu”, *TD*, S 851, 11/2022, s.106-112.
- “Âşık Şahsenem Bacı’nın Ardından”, *Kültür Çağlayanı*, S 77, 11-12/2022, s.7-8.
- “Cumhuriyet’in İlk Atasözü ve Deyim Derlemecisi Gümülcineli M. Esat İleri ve İki Eseri”, *Dost Bağının Meyveleri/Nureddin Albayrak Hatıra Kitabı*, İstanbul 2022, s.146-152. Türk Edebiyatı Vakfı Yayını.

2023

- “2022 Yılında Ahirete Uğurladığımız Üyelerimiz”, *İLESAM*, S 39, 1-2/2023, s.74-84
- “Öykü: 2073 Yılında Ankara’da Bir Lokantada”; *İmbik*, S 16, 1-2/2023, s.51-53.
- “Yitirdiklerimiz: Önay Sözer”, *TD*, S 853, 1/2023, s.111-112.
- “2023 Yılında Türk Dünyası Önemli Anma ve Kutlamaları”, *Kültür Çağlayanı*, S 78, 1-2/2023, s.8-10.
- “Ölümünün Yedinci Yılında Âşık Eminî Düştü”, *Âşıkça*, S 16, 1-2/2023, s.7-8.
- “Yitirdiklerimiz: Kutlu Özen, Mehmet Tekin, Hikmet Altınkaynak”, *TD*, S 855, 3/2023, s.105-112.
- “Gümülcineli’den Akhisar’a Bir Kültür Anıtı: Sabiha Tansuğ”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 38, Mart/2023, s.249-256.

- “Azerbaycan’da Yeni Hayrettin İvgin Kitabı: Vuqar Ehmed/Hayrettin Hoca”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 38, Mart/2023, s.203-208; *Kültür Çağlayanı*, S 79, 3-4/2023, s.8-10.
- “2023 Yılında Türk Dünyası Önemli Anma ve Kutlamaları”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 38, Mart 2023, s.215-222.
- “Yitirdiklerimiz: Dr. Ali Abbas Çınar, Dr. Recep Şükrü Güngör”, *TD*, S 856, 4/2023, s.108-112.
- “Yitirdiklerimiz: Kutlu Özen”, *Kültür Çağlayanı*, S 70, 5-6/2023, s.12-13.
- “Yitirdiklerimiz: Aydil Erol, Veli Doğan Günay”, *TD*, S 858, 6/2023, s.109-112.
- “Türk Kadın Giyim Kuşam Süslenme Araştırmalarının Dili Sustu: Sabiha Tansuğ”, *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, S 438, 7/2023, s.22-25.
- “Yitirdiklerimiz: Deniz Kavukçuoğlu”, *TD*, S 859, 7/2023, s.111-112.
- “Yeni Çorum İskilip Atasözü ve Deyim Derlemeleri Üzerine”, *TD*, S 860, 8/2023, s.103-109.
- “Türk Gölge Oyunu Karagöz’ün Yazılı Mirasının Yeni Göstergesi”, *TD*, S 861, 9/2023, s.100-104.
- “Yitirdiklerimiz: Yılmaz Gruda, Safa Önal, Nevzat Gözaydın”, *TD*, S 861, 9/2023, s.105-112.
- “Kadın Halk Bilimci Sabiha Tansuğ’un Ardından”, *Kültür Çağlayanı*, S 81, 7-8/2023, s.6-9.
- “Kastamonu’da Beş Gün: Kalemimize Takılanlar”, *Kültür Çağlayanı*, S 82, 9-10/2023, s.6-8.
- “Ad Bilimi Araştırmacısı, Şair Yazar Aydil Erol’un Ardından”, *Kültür Çağlayanı*, S 83, 11-12/2023, s.6-7.
- “Yitirdiklerimiz: Hıfzı Topuz, Suat Engüllü”, *TD*, S 863, Kasım 2023, s.108-112.
- “Sivas Belediye Başkanlığının Âşık-Tekke Edebiyatı Alanlarında 21. Yüzyılda Yayın Zirvesi”, *Âşıkça*, S 19, 9-10/2023, s.24-25.
- “Saim Dede’yle İlgili Bir Anı”, Yaşayan Konya Hafızası Prof.Dr. Saim Sakaoğlu”, haz. Ahmet Kuş, Konya 2023, s.212-213, Konya BB Yayını.
- “Cumhuriyet’in 100. Yılında Yayımlanan Bir Albüme Yansıyan Türk Edebiyatı”, *TD*, S 864, 12/2023, s.4-16.
- “Yitirdiklerimiz: Recep Seyhan, Yağmur Atsız, Şevket Toker”, *TD*, S 864, 12/2023, 121-124.
- Cumhuriyet’in ilk Atasözü ve Deyim Derlemecisi M. Esat İleri ve İki Eseri”; *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, 539, Eylül 2023, 225-232.
- Türk gölge Oyunu Karagöz’le İlgili En geniş Kaynakça”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, S 39, Eylül 2023, s. 285-292.

- “Türk Dil Kurumu”, (R. Gürses’le), *Türkiye’nin 100 Yılı/Bilim Kültür ve Sanat*, Ed. Mustafa Oral, Ankara 2023, s. 138-164. AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- “Türk Halk Müziği Derleme Araştırma Yollarının Gakkoş Atlısı Salih Turhan”, *Salih Turhan’ın 41. Sanat Yılı Armağanı*, (haz. A. Akbiyık), İstanbul 2023, s. 350-352.

C. Kitapları, Çalışmaları Üzerine Yazılanlar

- Toyran, Binnur, “Nail Tan: Söz Anlayan Beri Gelsin/Atasözü ve Deyim Yazıları”, *TÜRKBİTİG*, Yıl 2, S 1, 2022, s.60-65.
- Efeoğlu, Serap, “Nail Tan’dan Bir Kitap Daha: Söz Anlayan Beri Gelsin”, *Kastamonu*, 2 Şubat 2022, s.2.
- Gürel, Zeki; “Her İle Bir Nail Tan Lazım”, *Yenises*, S 332, 8/2023, s.43-45; değişik şekli: *Kültür Çağlayanı*, S 81, 7-8/2023, s.17-19.
- Sakaoglu, Saim; “Nail Tan’ın Kastamonu’yla İlgili Pek Çok Yayını Var”, *Yaşayan Konya Hafızası Prof.Dr.Saim Sakaoglu*, haz. Ahmet Kuş, Konya 2023, s.137. Konya BB Yayını.
- Baltacı, Burhan; “Nail Tan Hocamıza Vefa”, *Kastamonu İstiklal*, 22.12.2023, s.2.
- Gürel, Zeki; “Nail Tan ve Kastamonu Harfler, Noktalama İşaretleri Seçme Köşe Yazıları” *Açıksöz*, 18.12.2023, s.4
- Sayan, Mehmet; “Nail Tan Hakkında”, *Açıksöz*, 18.12.2023, s. 2.
- Kahveci, Zeynep Nagihan; “Bilgiye, Kültüre, Dile Nail Bir Ömür: Nail Tan” *Türk Folklor Araştırmaları* , S 368, Ocak 2024, s. 159-164
-

Ç. Söyleşiler , Biyografisinin Yer Aldığı Yeni Kaynaklar

- “Demirci, Abdullah, “Nail Tan ie Türk Halk Bilimi Üzerine Sohbet”, *Bilimsel Eksen*, S 31, Yaz-Sonbahar/2020, s.139-147. Kültür Ajans Yayını.
- Demirci, Abdullah, “Nail Tan ile Biyografi Yazarlığı Üzerine Sohbet”, *Biyografi Analiz 3*, İstanbul 2020, s.113-115. Kitap Yurdu Yayını.
- Özmel, İsmail, “Nail Tan’la Söyleşi”, *Akpınar*, S 88, 4-5/2020, s.12-17.
- Demirci Abdullah, “Nail Tan ile Nekroloji ve Biyografi Üzerine Söyleşi”, *Kültür Evreni*, S 42, Bahar/2021, s.133-138.
- Akçakoca Özgür, Mine, “Bir Meslek Bir Hayat Söyleşileri: Eğitimci, Halk Bilimci, Yazar Nail Tan”, *Kastamonu* I, 28.6.2021, s.2; II. 29.6.2021, s.2; Gen., fotoğrafları arttırılmış olarak *Kültür Evreni*, S 44, Sonbahar/2021, s.97-118.
- Cengiz, Serpil Aygün, “Nail Tan A.Ü. DTCF Halkbilimi Bölümünde”, *Turnalar* (KKTC), S 85, 1-3/2022, s.35-46.

- *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Nail Tan maddesi, Ahmet Yesevi Üniversitesi, (haz. Ebru Şenocak) Ankara 2019.
- “Noyl Tong”, *Turkey Adabiyot Durdonalari/Turk Zomonaviy She’riyatı Antologiyası*, Taşkent 2023, C 54, s. 106-108. [Tahir Kahhar’ın Özbek Türkçesine aktardığı özgeçmiş ve üç şiir]

D. Yeni Bulunan Yayınlar

- Özur 1 (Şiir), *Belirli Günler ve Haftalar*, haz. Semra Harut, Ankara 2004, s.264.

E. Son Köşe Yazıları (2022-2023)

Kastamonu (2003-2023), *Kastamonu İstiklal* (2023) ve *Araç Haber* gazetesindeki köşe yazılarımızdan son ürünler (*Araç Haber* dışında) burada yer almaktadır. *Kastamonu* gazetesindeki 611 köşe yazımızı 2022 sonunda bir araya getirip dört cilt hâlinde yayımlamıştık. Gazete 2022 sonunda el değiştirdi. Yeni sahipleri 2023’te bir ay daha eski adla yayımlayıp adını *Kastamonu İstiklal*’e çevirdiler. Biz bozulan sağlığımız sebebiyle haftada iki yerine “Allah ne verdiyse” şeklinde yazmayı sürdürdük. Bu bölümde; 4 Cilt *Kastamonu* gazetesi seçme köşe yazıları yayınlamamızdan sonra her iki gazetede yayımladıklarımız yer almaktadır:

1. Kastamonu Gazetesinde Yayımlananlar:

- Şair, Bilgin, Eğitimci Sofuzâde Mehmet Tefvik (Safoglu) Efendi Doktora Tezi de Kitaplaştı.”; 1 Aralık 2022, s.2.
- “Kastamonu 2023 Uluslararası Gastronomi Kongresi’ne Doğru”; 16 Aralık 2022, s.2.
- “Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 100. Yılına Doğru: Kastamonu’nun Oynadığı Rolün Belgeleri II [N. Peker: İstiklâl Savaşı]”; 22 Aralık 2022, s.2.
- “KTB Belgesel Film Arşivi Dijital Kullanıma Açılırken”; 27 Aralık 2022, s.2.
- “Mümtaz Tiftik’in Yeni Gerçekçi Romanı: *Sürgün Gelin*”; 11 Ocak 2023, s.2.
- “Mehmet Sayan’ın Yeni Hikâye Kitabı *Şehidini Bekleyen Baba* Kitaplığımızda”; 12 Ocak 2023, s.2.

2. Kastamonu İstiklal Gazetesinde Yayımlananlar:

- “2023 Yılında Türk Dünyası Önemli Anma ve Kutlamaları”; 10 Şubat 2023, s.2.
- “KASÇETVAK’ta 18 Şubat 2023 Söyleşi’nde Söylediklerim, Söyleyemediklerim”; 8 Mart 2023, s.2.; *Araç Haber*’de 4 Mart 2023, s.4.
- “Bugün *Gül Derinliği* Şiir Parkı’ndayım”; 6 Mart 2023, s.2. [*Araç Haber*’de 13 Mart 2023, s.4.]

- “Önemli Bir Eksiklik: Nihayet *Kastamonu Araştırmaları Dergisi*”; 15 Mart 2023, s.2.
- “Cumhuriyetimizin 100. Yılında Kuruluşta Kastamonu’un Oynadığı Rolün Belgeleri III: Açıksözcü Hüsnü: İstiklâl Harbi’nde Kastamonu”; 13 Nisan 2023, s.2.
- “Cumhuriyetimizin 100. Yılında Kuruluşta Kastamonu’un Oynadığı Rolün Belgeleri IV: Hüsnü Açıksöz’ün Makaleleri”; 10 Nisan 2023, s.2.
- “Cumhuriyetimizin 100. Yılında Kuruluşta Kastamonu’un Oynadığı Rolün Belgeleri V: Mustafa Necati Bey’in Kastamonu’daki Çalışmaları”; 18 Nisan 2023, s.2.
- “Cumhuriyetimizin 100. Yılında Kuruluşta Kastamonu’un Oynadığı Rolün Belgeleri VI: Kastamonu Basınında Millî Mücadele’nin Yankıları”; 25 Nisan 2023, s.2.
- “Cumhuriyetimizin 100. Yılında Kuruluşta Kastamonu’un Oynadığı Rolün Belgeleri VII: İsmail Habib Sevük’ün Açıksöz’deki Yazıları: 1921-1922”
- “Kastamonu Kız İlköğretmen Okulu 2023 Buluşması”; 17 Mayıs 2023, s.2.
- “Kastamonu’da Beş Gün: Kalemimize Takılanlar”; 19 Mayıs 2023, s.4.
- “Ata Erdoğan’ın Yeni Kitapları: Kastamonu Kültürü: 8-9-10”; 23 Mayıs 2023, s.2.
- “Prof.Dr. Sadık Erik, Kastamonu Notları/2023 ile Gönüllü İl Bilim Kurulu Üyeliğini Sürdürüyor”; 2 Haziran 2023, s.2.
- “Şair, Yazar Aydil Erol’un Ardından”; 23 Haziran 2023, s.4.
- “Kastamonu Araştırmaları Dergisi Başarı Çıtasını Yükseltiyor”; 21 Temmuz 2023, s.2.
- “Cumhuriyet’in Kuruluşunu Anlatan Hikâyeler Arasında Bir İstiklal Yolu Hikâyesi Daha: Satı Kadın”; 24 Temmuz 2023, s.2.
- “TBMM Lokantasında Bir Kastamonu Sorunları Yemeğinden Notlar”; 27 Temmuz 2023, s.2; *Araç Haber*, 28 Temmuz 2023, s.7.
- “Tosya Çeltik Tarihi Yazılıyor: İlk Adım Ufuk Tidim’den”; 4 Ağustos 2023, s.2.
- “Oyuncu, Müzisyen, Besteci Baha Boduroğlu’nun Ardından”; 11 Ağustos 2023, s.2; *Araç Haber*’de 8 Ağustos 2023, s.5.
- “Şevket Adnan Şenel’in Ardından”; 18 Ağustos 2023, s.7.
- “Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlüğünün Yazarımız Oğuz Atay’a Saygısının Hatırlattıkları”; 26 Ağustos 2023, s.7.
- “Ankara’da Kastamonu Mutfağı Esintileri: Ruşen Pastaneleri”; 29 Ağustos 2023, s.2.
- “Cumhuriyet’in 100. Yılına Doğru: Kuruluşta Kastamonu’nun Oynadığı Role İlişkin Belgeler/VIII: İ.H. Uzunçarşılı’nın Kastamonu Günleri (1921-1923)”; 1 Eylül 2023, s.2.

- “Güzel Bir Roman Terapisi Örneği: Rıza”; 20 Eylül 2023, s.2.
- “TRT Türkü Radyosunda Nail Tan Belgeseli Üzerine”; 27 Eylül 2023, s.7.
- “2022 Kırım Türk Tatar Kültürüne Hizmet Ödülü” müz Geldi”; 13 Ekim 2023, s.2.
- “TDK 2023 Türk Diline Hizmet Ödül Töreni İzlenimleri”; 6 Aralık 2023, s.2.
- “Efsane Kastamonu Valisi Dr. Enis Yeter’in Yeni Kitabı: Şehir, Yönetim ve Kültürel Miras”; 8 Aralık 2023, s.2.
- “Prof.Dr. Eyüp Akman’ın 100. Yıl Eseri Hukuk Folkloruyla İlgili”; 18 Aralık 2023, s.2.
- “Üçüncü Oğuz Atay Öykü Ödülü (2023) Kitabı Üzerine”; 23 Aralık 2023, s.2.
- “Kastamonu Üniversitesi ve Merkez Belediye Başkanlığının 100. Yıl Kutlama Çalışmaları İçinde Özel Bir Kitap: Kastamonu Tarihi Araştırmaları”; 25 Aralık 2023, s.4.
- “Kastamonu Kültürel Araştırmalarına Yeni Katkılar”; 27 Aralık 2023, s. 4.

F. Bibliyografya Ek/4’ten Sonra Yayımlanacaklar/ 2024’e Kalanlar:

Bilindiği gibi kongre, sempozyum bildirimleri, armağan kitap yazılarının yayımlanması zaman almaktadır. Ayrıca, dergilere verip sırada bekleyen yazılarımız vardır. Muhtemel yayımlanacaklar listesi şöyledir:

- Prof. Dr. Nimetullah Hafız’a Armağan Kitabı yazısı
- “UNIMA Türkiye Milli Merkezinin Kuruluşu ve Geleneksel Türk Tiyatrosu Üzerine Nail Tan’la Söyleşi” (Konuşan: Can. İ. Atlıg)
- “M. Tahsin Berkand’ın Kastamonu-İstanbul Eksenli Romanı Kezban Üzerine” [*Kastamonu İstiklal Gazetesi*, 10 Şubat 2024]
- “Türk Halk Kültürünün Sürdürülebilirliğinin Bir Göstergesi Her Yıl Genişleyen Şeyh Edebalı’nın Osman Bey’e Nasihatı “
- “Türk Halk Kültürünün Sürdürülebilirliği İlkesi Çerçevesinde Yeni Atasözleri ve Deyimlere Merhaba!”
- “Arşivimde ve Hafızamda İbrahim Aslanoglu’yla İlgili Bazı Notlar” [Sivas, İ.Aslanoglu Sempozyumu Bildirisi, 2022]
- “Türk Halk Kültürü/Halk Biliminin T.C.’nin Kültür Çalışmalarına Bazı Katkıları” [KTB 10. MTHK Kongresi, Panel Konuşması 2023]
- “Türk Halk Müziği Alanında Yayımlanmamış Bir Araştırma, Önemi, Sonuçları” [KTB 10. MTHK Kongresi, Bildiri 2023]
- “Türk Halk Bilimci Yaşar Kalafat ve Türk Kültürüne Hizmetlerine Genel Bir Bakış” [TÜRKSÖY’un Dr. Yaşar Kalafat kitabı için]
- Mehmet Özbek’e Armağan kitabı yazısı

- “Âşık Veysel’in Yaşadığı Bazı Kültürel Depremler”, KTB Âşık Veysel Yıllı Anı Kitabı
- “Müzikolog Dr. Süleyman Şenel Sarısözen Araştırmalarına Son Halkayı da Ekledi”, [Kastamonu İstiklal, 31 Ocak 2024, s.4]
- “Nail Tan Bibliyografyası Ek 4.,” [Kültür Evreni, BAL-TAM Türklük Bilgisi]
- “2023 Yılında Vefat Eden İLESAM Üyeleri” [İLESAM Dergisi]
- *Kültür Çağlayanı* 2024 ilk üç sayısı yazıları [Dr. Abdülkadir Sezgin, TDK Türk Diline Hizmet Ödülü Töreni İzlenimleri, Nail Tan Belgeseli]
- “TODAİE’deki Öğretim Üyesi Öğretmenlerim”

KASTAMONU KAYNAKLI CÖNKLERDE YÛNUS MAHLASLI YENİ ŞİİRLER*

NEW POEMS WITH THE (MAHLAS)/PSEUDONYM OF YÛNUS IN CÖNK SOURCES FROM KASTAMONU

НОВЫЕ СТИХИ ПОД ПСЕВДОНИМОМ ЮНУС В ЛИТЕРАТУРЕ КАСТАМОНУ

Prof. Dr. Eyüp AKMAN^{†**}

ÖZ

Şiir mecmuaları ve cönkler edebiyat tarihi açısından son derece önemli kaynaklardandır. Fakat bu kadar önemli kaynak olmalarına rağmen bunlar hakkında yapılan çalışmalar çok azdır. Bu temel kaynaklar; pek çok halk, divan ve tekke şairine ait şiiri barındırmaktadır. Türk tasavvuf edebiyatının en büyük şairlerinden olan Yûnus Emre'nin şiirleri kendisine ait divanından başka bu tür cönk ve mecmualarda görülmektedir. Hatta denilebilir ki cönklerde en fazla şiiri bulunan tekke şairi Yûnus Emre'dir.

Bu araştırmamızda Kastamonu'da elimize geçen üç farklı cönkte yer alan Yûnus mahlaslı şiirler incelenecektir. Uzunlamasına açılan bu defterler/cönklerde Yûnus mahlaslı 26 şiir yer almaktadır. Bunlardan en eski tarihli olan (1280/1863)birinci cönkte 12 şiir yer alırken 1307/1891 tarihli ikinci cönkte 11, 1338/1922 tarihli üçüncü cönkte 3 şiir vardır. Tespitlerimize göre bu şiirlerin 10 tanesine Yûnus Emre Divanı'nda ve diğer Yûnus neşirlerinde –şimdilik kaydıyla rastlayamadık. Bu bildirimizde Yûnus'un bu 10 yeni şiiri ele alınacak ve diğer şiirler de daha evvel yayımlanan şiirlerle mukayese edilecektir.

Bildirimizin başlığını, incelediğimiz şiirlerin farklı Yûnuslara ait olabileceği ihtimaline karşı, sadece “Yûnus mahlaslı” olarak koyduğumuzu ifade etmeliyiz.

Anahtar Kelimeler: Cönk, şiir mecmuaları, Yûnus Emre, mahlas, tekke şiiri, Türk tasavvuf edebiyatı, Kastamonu.

ABSTRACT

Poetry magazines and cönks (*Leather-covered notebook that opens longitudinally, in which instrumental poets compile their own or other people's poems*) are extremely important sources for the history of literature. However, although they

* Bu çalışma, 8-10 Ekim 2021 tarihlerinde Eyüp Sultan Belediyesi tarafından düzenlenen “Vefatının 700.Yılında Yunus Emre Bizim Yunus” sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Öğretim Üyesi. Kastamonu/TÜRKİYE (eakman@kastamonu.edu.tr)

are such important resources, there are very few studies on them. These basic sources contain the poems of many folk, divan and lodge poets. The poems of Yûnus Emre, one of the greatest poets of Turkish Sufi literature, can be seen in such cönks and magazines in addition to his own divan. It can even be said that the lodge poet with the most poems in the cönks is Yûnus Emre.

In this research, the poems with the pseudonym Yûnus in three different cönks that we found in Kastamonu will be examined. There are 26 poems under the pseudonym Yûnus in these notebooks/cönks, which are opened longitudinally. While there are 12 poems in the first cönk, the oldest of these (1280/1863), there are 11 poems in the second cönk, dated 1307/1891, and 3 poems in the third cönk, dated 1338/1922. According to our research, we could not find 10 of these poems in Yûnus Emre's Divan and other Yûnus publications - for now. In this paper, these 10 new poems of Yûnus will be discussed and the other poems will be compared with previously published poems.

We should state that we titled our paper only as " Yûnus Pseudonym " in case the poems we examined may belong to different people called Yûnus.

Key Words: Cönk, poetry magazines, Yûnus Emre, pseudonym, lodge poetry, Turkish Sufi literature, Kastamonu.

METİN

Yapılan bir araştırmaya göre Yûnus Emre, cönk ve mecmualarda Âşık Ömer ile birlikte en çok şiirine rastlanan bir şâirdir. “Yûnus’un şiirleri, 2 bin civarında şiir mecmuasında yer alan şâirler sıralamasında Bâkî, Fuzûlî, Nâbî, Hayâlî ve Nesîmî’den hemen sonra” yar almaktadır(Köksal, 2016:263).Cihan şümül bir şâir olan Yûnus’un hemen her cönk veya mecmuada bir şiiri veya ilahisi karşımıza çıkabilmektedir. Maalesef bu şiirler, tam bir külliyat halinde bir araya getirilememiştir.

Biz bu çalışmada Kastamonu’da elimize geçen üç farklı cönkte yer alan Yûnus mahlaslı şiirleri inceleyeceğiz. Burada; kaç tane Yûnus vardır, Büyük Yûnus ile diğer Yûnusların şiirlerini birbirinden nasıl ayıracağız¹ gibi tartışmalara girmeyeceğiz. Sadece elimizde bulunan Yûnus mahlaslı şiirler üzerinde duracağız. Bu şiirler daha evvel yayımlanmış kitap, makale ve bildirilerde yer almamaktadır.²

¹Yûnusların şiirlerinin nasıl ayırt edileceğine dair fikir beyan eden çalışmalardan bazıları şunlardır: İbrahim Arslanoğlu’nun, “Yunusları Ayırmak”;O.Kemal Tavukçu’nun “Yûnus Şiirlerini Ayırt Etmeye Yönelik Bazı Tespitler”, Fatih Köksal’ın “Yûnus Emre Divanı’nın Yeni Bir Nüshası ve Yûnus’un Yayımlanmamış Şiirleri”adlı yazılara bakılabilir.

² Taradığımız şiirler şunlardır: 1-Mustafa Tatçı’nın Divan-ı İlahiyat’ta yer alan 417 şiirden başka Âşık Yûnus veya başka Yûnuslara ait 221 şiiri, 2-Fatih Köksal’ın “Şiir Mecmuaları ve Cönklerde Yûnus” adlı makalesindeki 38 şiiri, yine Fatih Köksal’ın “Yûnus Emre Divanı’nın Yeni Bir Nüshası ve Yûnus’un Yayımlanmamış Şiirleri” başlıklı makalesindeki 17 farklı şiiri, Orhan Kemal Tavukçu’nun 2018 yılında Kırşehir’de sunduğu “Yûnus Şiirlerinin Neşri Meselesine Dair-Henüz

Kastamonu’da elimize geçen ve içinde Yûnus mahlaslı şiirler yer alan üç cöngün tavsifleri şöyledir:

Birinci cönk: Kahverengi deri kapaklıdır. 18 x 13.5 ebatlarındadır. 53 varaktır. Yapraklar deri ciltte iplikle dikilmiştir. Yazılar siyah mürekkeple yazılmış aynı elden çıkmıştır. Yazı sitili harekeli nesihdir. Bazı sayfalara çiçek ve yaprak resimleri çizilmiştir. Sıralamada zaman zaman bozulmalar olmuştur. Satır sayıları düzenli değildir. Muhtelif sayfalarda “Müslimoğlu Mehmed 1280” ibaresi yer alır. Otuz sekizinci sayfada “Müslimoğlu Mehmed Efendi. Muharrem 1280” ifadesi daha belirgindir. Bu durumda bu cönkün yazılış tarihi Haziran-Temmuz 1863 olmaktadır.

Cönkte Yûnus mahlaslı 12 şiir yer almaktadır. Bunlardan dört tanesi divanda ve diğer yayınlarda yoktur. Cönkte Yûnus mahlaslı şiirlerden başka Müştâk, Âşık Sâdık, Hüdâyi, Nûrî, Eşrefoğlu, Manevî, Tûrâbî, Niyazi Mısırî mahlaslı ilahiler yer alır. Eserin muhtelif sayfalarında namaz duası, karınca duası, kabir duası gibi dualarla beraber çeşitli Arapça ibareler bulunur.

İkinci cönk: 21x10.5 ölçülerindedir. Açık kahverengi meşin bir kapağa sahiptir. Toplamda 35 varaktan oluşmaktadır. İç ve dış kapakların içine de şiirler yazılmıştır. Yazı siyah mürekkepledir ve aynı elden çıkmıştır. Yazı sitili harekesiz nesihdir. 62 ikinci sayfada “7 Teşrinisani 307” ifadesi vardır. Bu durumda o sayfa, 19 Kasım 1891 tarihinde yazılmıştır diyebiliriz. Cöngün yazılmaya başlanma tarihi de sözü geçen tarihten önce olmaktadır.

Bu cönkte Yûnus mahlaslı 11 şiir bulunmaktadır. Bunların beş tanesinin görebildiğimiz kaynaklarda yer almadığını tespit ettik. Cönk içerisinde Yûnus mahlaslı şiirlerden başka Eşrefoğlu, Baba Niyazi, Mihri, Hüdâyi, Kâmil, Na’tî Baba, Sûzî, Kuloğlu, Şehri Baba, Şems Efendi, Mevlana, Molla Câmi, Baba Edhem, Fuâdi Efendi Mısırî, Nûri, Muhittin Arabî, Pertev, Neşet Baba, Müştâk, Derviş Ömer, Fazlı, Sezâi, Sâdikî, Hilmi, Lutfî, Nakşî Baba, Hakkı Baba, Şaban Efendi mahlaslı şiir ve ilahiler yer alır.

Üçüncü cönk: 12 x 9.5 ölçülerindedir. Üzerinde Yunan harfleri yazılı bir karton kapak ile kaplıdır. Toplam 22 varaktır. Şiirler harekelidir ve okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır. Siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. İçerisinde “Ta’rif” başlığı altında şiirler ile ilahiler yer alır. İlahiler Şems Tebrizi, Eşrefoğlu Rûmi, Nûrî, Yûnus, Niyâzi mahlaslıdır. Ayrıca cönkte, Tûrâbî mahlaslı “Kaside-yi Kabristan” ile “Fâtıma Ana” ilahisi de yer almaktadır.

Yazmanın boş sayfalarına daha sonradan mavi mürekkeple bazı kanun maddeleri yazılmış, alacak verecek notları ilave edilmiştir. Bu notlardan birinde “Başköylü Kavas mahdumu Karaahmet validesine verilen evrak-ı nakdî 165 gurus. Sene 38” yazmaktadır. Bu bilgidен hareketle, yazmanın 1922 yılından evvel kale-

Yayımlanmamış Manzumeler Vesilesiyle” adlı bildirisinde verdiği 15 yeni şiir, yine aynı sempozyumda Gıyasi Babaarslan’ın sunduğu “Bir İlahi Mecmuasında Yûnus Emre Adına Kayıtlı Yayımlanmamış Şiirler” adlı bildirideki 25 yeni şiir ile Nail Tan’ın ilk defa 1977 yılında yayımladığı “İki Asırlık Bir Cönkteki Yunus Mahlaslı Şiirler” adlı makalesindeki 12 şiir taranmıştır.

me alındığını rahatça söyleyebiliriz. Yazılış yeri olarak da Kastamonu ili Araç ilçesini gösterebiliriz. Çünkü Başköy, Araç'a bağlı bir köydür.

Bu cönkte Yûnus mahlaslı üç şiir yer almaktadır. Bunlardan “Şehidlerin serçeşmesi/Enbiyanın bağı başı/Evliyânın gözü yaşı/Hasan ile Hüseyindir”3/12b (Tatçı, 2014:681), dizeleriyle başlayan ilahi ve “Ciğer biryân olubdur ‘aşk elinden”(3/9b) redifli şiirler daha evvel yayımlanan(Tatçı, 2014:421) eserlerde bulunduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. Diğer şiir (3/14a)şağıda verilmiştir.

Şiirlerin değerlendirilmesi:

Birinci şiir: Cönkleri yazan kişilerin tahsil seviyelerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu şiirde bazı kelimeler ağızlarda söylendiği gibi yazılmıştır. “Bilin” anlamında kelime “bilen” şeklinde yazılırken “Kur’an”, gayın ile , mahsül kelimesi “masül” şeklinde yazılmıştır. Şiirin mahlası Aşık Yûnus’tur. Şiirin üslubundan, ifade tarzından ve kelime dağarcığından bu şiirin “Büyük Yûnus”un olamayacağını tahmin etmekteyiz. Şiir on birli hece ölçüsüyle yazılmıştır ve harekelidir. Dizeler ikişer ikişer yazılmıştır.

İkinci şiir: Aşık Yûnus mahlaslı bu şiir de on birli heceyle yazılmıştır ve harekelidir. Dizeler ikişerli olarak kaleme alınmıştır. Şiirin üslup ve kelime dağarcığı bir öncekine göre “Büyük Yûnus”a daha yakındır.

Üçüncü şiir: İlahi başlığını taşır. “Yûnus Emrem” mahlasıyla kaleme alınmıştır. Sekizli hece ile, 8+8 şeklinde yan yana yazılmıştır. Metin harekelidir. Üslup olarak şiir, “Büyük Yûnus”tan ziyade diğer Yûnuslardan birine ait görünmektedir.

Dördüncü şiir: Şiirin başında İlahi yazmaktadır. Sekizli hece ile, 8+8 şeklinde yan yana yazılmıştır. Metin harekelidir. Mahlası “Aşık Yûnus”tur. Şiir, edası ve kelime kadrosu bakımından “Büyük Yûnus”a ait gibi görünüyör.

Beşinci şiir:Şiirin başında “İlahi” ve “Baba Yûnus” yazmaktadır. Buradaki “Baba” ifadesini Bektaşilikte görülen “Baba” unvanı olarak alırsak bu şiirin Yûnus’u Bektaşî yapmaya çalışan biri tarafından yazıldığını söyleyebiliriz. Oradaki “Baba” kelimesini “büyük, ulu” anlamında alırsak Yûnus’a bir de “Baba Yûnus” unvanı verildiğini tespit etmiş oluyoruz. Bizce ikinci ihtimal daha akla yatkın geliyor. Eğer birinci ihtimal doğru olsaydı “Baba Yûnus” değil “Yûnus Baba” denilirdi.

Şiir on birli heceyle yazılmıştır. “Aşık Yûnus” mahlasını taşır. Şiirin ifade gücü “Büyük Yûnus”a daha yakındır.

Altıncı şiir:Şiirin başında “İlahi” ve “Veddü’l Halveti” yazmaktadır. Şiir, harekesiz yazılmıştır. Şiirin ifade tarzı, kelime dağarcığı, şiirin sahibini “Büyük Yûnus”a yaklaştırmaktadır. Başlıktaki “Veddü’l Halveti” ifadesi, Yûnus’u Halvetî dostu olarak göstermektedir. Yûnus Emre, bütün tarikatlerce kendilerine mâl edilmeye çalışılmaktadır.

Şiir 8+8 16’ lı hece ölçüsüyle, harekesiz yazılmıştır. Mahlası sadece “Yûnus”tur.

Yedinci şiir:Şiirin başında İlahi yazmaktadır. Şiir beyit şeklinde yazılmıştır. 15 li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirin mahlas dörtlüğü yoktur fakat şiirin başında

Âşık Yûnus yazmaktadır. Şiirin ifade gücü şiiri “Büyük Yûnus”a yaklaştırmaktadır.

Sekizinci şiir: Beşinci şiirde olduğu gibi burada da “Baba Yûnus” tabiriyle karşılaşırız. Bu ifadenin ayırt edici bir ifade olduğunu kabul edersek, bu şiirin sahibinin “Büyük Yûnus” olduğu ihtimali kuvvetlenmiş olur. Şiir 8+8 hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Dokuzuncu şiir: Bu şiirin başında da “Baba Yûnus” “İlahi” yazmaktadır. Şiir 8+8 16’lı hece ölçüsüne uyduğu gibi 4 “müs tef i lün” kalıbına da uymaktadır. Bu durumda pek çok aruz kusuru karşımıza çıkmaktadır. Şiir sanatı, konu, derinlik ve ifade gücü bakımından bu şiirin “Büyük Yûnus”a ait olduğunu tahmin etmekteyiz.

Onuncu şiir: 15’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Mahlası “Yûnus Emrem” şeklindedir. Bu şiirin de “Büyük Yûnus”a aid olduğu tahmin edilebilir. Şiirin yazılış biçimi müstezat şeklindedir. İki uzun bir kısa mısra olarak yazılmıştır.

Kastamonu Cönklerinde olan ve yayımlanmış diğer şiirler:

- 1-Ne ‘aceb derdim var benim *1/18b, 2/28a*(Tatçı, 2014:704),
- 2-Yûnus’a kalmadı dünyâ *1/22a*(Tatçı, 2014:653),
- 3-İsm-i sübhân virdiñ mi var *1/23a*(Tatçı, 2014:703),
- 4-Hakka yarar ‘amel işlemeyince *1/28b*(Tatçı, 2014:761),
- 5-Derdim vardır inilerim *1/35b*(Tatçı, 2014:714),
- 6-Hasan ile Hüseyindir *1/39b, 1/1b, 3/12b*(Tatçı, 2014:681),
- 7-Yâ Muhammed canım arzular seni *2/8a*(Tatçı, 2014:794),
- 8-Yolum vardır bu erkândan içeri *2/13a*(Tatçı, 2014:451³),
- 9-‘Aşkım elinden *2/13b* (Tatçı, 2014:730),
- 10-Yalvar kul Allah’a yalvar *2/17a*(Tatçı, 2014:679),
- 11-Yemen illerinde Veysel Karâni *2/23a* (Tatçı, 2014:779),
- 12-Yaradan hû var eden hû *2/33b*(Köksal, 2016:306)
- 13- Ashâblarım size olsun elvedâ⁴*1/10b* (Tan,2007:167),

³ Bu şiir Tatçı’da Divan kısmında yer almaktadır ve 13 beyittir.

⁴ Bu şiir Nail Tan’ın makalesinde altı dörtluktur. Bizde farklı olan dörtlükler şunlardır:

-Şöyle dedi gözi yaşı sel oldu
‘Âlem halkı derde düşdü del’ oldu
Firdevs-i a’lâdan bize gel oldu
Eyzan
-Çağırñ Bilâl [hem] gelsün katıma
Yükümü yüklettim bindim atıma
Helâlim ‘Âyişe kızım Fâtıma
Eyzan
-Çağırñ Bilâl hem salâmı virsün
Elim yusun Fazlım suyumu koysun
Ebû Bekir dursun namâzım kılsun
Eyzan
-Yûnus eydür bu dünyâ fâni
Cümlemüz yaradan ol yüce Ganî
Firdevs-i a’lâda yoklañ siz beni

14- Çok ‘aybın yok gökçek yüzün yüzündeki nikâb nedir 2/27b(Tatçı,2014:308).

15- Ciğer biryân olubdur ‘aşk elinden 3/9b(Tatçı, 2014:421).

SONUÇ

Kastamonu’da ele geçen toplam üç cönkten 26 Yûnus mahlaslı şiir tespit edilmiştir. Bu şiirler içinden on tanesinin daha evvel başka yerlerde yayımlanmamış olduğunu-gözden kaçırdığımız yayınların olabileceğini hesaba katarak- düşünürüz. İncelediğimiz 10 şiirden beş tanesi (1,2,4,5,9) Âşık Yûnus, iki tanesi (6,8,) sadece Yûnus, iki tanesi(3,10) Yûnus Emrem mahlaslı olup bir tanesi(7) mahlassızdır.

Hiçbir araştırmacı, herhangi bir Yûnus mahlaslı şiir için, bu şiiri yüzde yüz “Büyük Yûnus” yazmıştır/söylemiştir diyemez. Şiirin kelime kadrosundan, üslubundan, ifade gücünden, dilinden, konusundan, mevcut Divanlarda olup olmamasından vb. faktörlerden dolayı ancak tahminde bulunabilir. Biz de bu şiirlerden 1,3 ve 4 numaralı şiirler hariç diğer yedi şiirin “Büyük Yûnus”a, yaygın söyleyişle “Bizim Yûnus”a ait olabileceğini tahmin etmekteyiz. Diğer üç şiirin de hangi Yûnus’a ait olduğunu söylemek oldukça zordur.

Tespit ettiğimiz üç şiirde geçen “Baba Yûnus” ifadesi de Yûnus’un şiirlerini ayırma konusunda “Büyük Yûnus”un lehine bize yardımcı olabilir.

Buraya tam metinlerini alamadığımız sadece bir dizesine yer verdiğimiz 15 adet şiir de varyant/çeşitlenme/eşmetin olarak kıymetlidir. Metin tamiri çalışmalarında bu şiirlerden faydalanılabilir.⁵ Cönk ve mecmulardaki Yûnus şiirleri çoğu kez, divanda yanlış okunmuş veya okunamamış kelimelere ışık tutmaktadır. Mesele Yûnus divanında geçen şu mısraya bakalım:

Bu menzile ‘akıl ermez bu koduğun serâb nedir(Tatçı,2014:308, Gölpinarlı,2010:65).

Bu mısraın ikinci kısmında bahsedilen “koduğun” kelimesi anlamsızdır. Serap komak ne demektir? Serap, görülür. İşte bu mısra bizim yazma eserimizde, “gördüğün” şeklindedir.

Bu menzile ‘akıl ermez bu gördüğün serâb nedir(2/27b)

Yûnus divanına yapacağımız bir kelimelik katkı bile Yûnus çalışmaları için önem arz etmektedir.

Son söz olarak, cönk ve mecmuaların ihmal edilmemesi ve buralardaki Yûnus mahlaslı şiirlerin Yûnus Emre külliyatlarına dahil edilmesi gerektiğini tekrarlamak istiyorum.

-1-

[1/36b⁶]

1- Niçin terk idersin farzı sünneti
Değil misin Muhammed’in ümmeti

⁵ Ele aldığımız on adet şiir, eğer bizim göremediğimiz/ulaşamadığımız kaynaklarda daha evvel yayımlanmış olsa bile varyant değeri taşıdığından kıymetlidir.

⁶ İlk numara cönk numarasını, ikinci numara varak numarasını göstermektedir.

Bilemeyen terâziyle sırâtı
Bilen⁷ şimden soñra âhir zamândır

2-‘Âlimler okur ‘ilmini tutmaz⁸
Kâdîlar şerî’at yoluna getmez
Ekilen masûller harcına yetmez
Bilen şimden soñra âhir zamândır

3-Kapandı mescidler namâz kılınmaz
Gur’ân⁹ karîb kaldı kadri bilinmez
Beş on pâre köyde imâm bulunmaz
Bilen şimden soñra âhir zamândır

4-Hayır sâhipleri hayrın yütürdi
Çok kimseler insâfını yütürdi
Rabbim berekâtı aldı getürdi
Bilen şimden soñra âhir zamândır

5-Yakası kızıl samur geyenler
Öksüzün yetimin malın yeyenler

Dünyâ benüm deyü göğsün gerenler
Bilen şimden soñra âhir zamândır

6-İsrâfil’iñ sûrı üfrülse gerek
Yerin damarları dürülse gerek
‘Arapça sû’al sorulsa gerek¹⁰
Bilen şimden soñra âhir zamândır

7-‘Âşık Yûnus eder sözün ulusu
Câhillerin yokdur bunda duykusı
Cehennem diyende gayya kuyusu
Bilen şimden soñra âhir zamândır

-2-

[1/38b]

1-Gâfilem gezerken yalan dünyâda
Ölmemeğe bir çâre bulamadım

⁷ Bu kelimeyi ağızlarda kullanılan “bilin” anlamına gelen “bilen” şeklinde okuduk. Kelime, “belli” olarak da okunabilmektedir.

⁸ Bir hece eksik.

⁹ Kelime “gayın” ile yazılmıştır.

¹⁰ Bir hece eksik.

Tatlu cânım ‘Azrâ’iliñ eline
Vermemeğe [bir] çâre bulamadım

2-‘Azrâ’il cânımı almak kaskına
Anlar hizmet eder Mevlâ dostuna
Soyunuben teneşürin üstüne
Yunmamağa bir çâre bulamadım

3-Kardaşlarım kefenimi biçerler
Gözlerinden kanlu yaşlar dökerler
Dostlarım ağaçtan bir at yaparlar
Binmemeğe bir çâre bulamadım

4-Hani benim şol yüce saraylarım
Biri kalmamış bulamadım anların
Evvel giydiğim mukaddem donların
Bir don giydim yakasın bulamadım

5- ‘*Âşık Yûnus* ider levhde yazarlar
Uzak sefer tedârîğin düzerler
Kara yerden baña bir ev kazarlar
Girmemeğe bir çâre bulamadım

-3*-

İlahi

[1/42a]

1-Kadir Mevlâ’m emreylemiş gelsin Muhammed’im demiş
Çekiñ Burâğın önüne binsin Muhammed’im demiş

2-Cebrâ’il Burağın yeder uçan kuşlar gibi gider
Şu yalan dünyâyı neder gelsin Muhammed’im demiş

3-Yedi kat göklerim görsün hem ‘arşıma nazar kılsun
Hülle tonlarına girsün görsün Muhammed’im demiş

4-Yaratmazdım şu ‘âlemi ins ü cinni âdemi
‘Arşla üstünde kademi bassın Muhammed’im demiş

5-Yakın idem ırakları kabul edem dilekleri
Yeşil donlu melekleri gezsün Muhammed’im demiş

*Bu şiir Nail Tan’ın makalesindeki “*Hak teâla emreylemiş/Cebrâil’im gelsin demiş/Var ol Halil’ime söyle/Ahdi yerin bulsun demiş*” dizeleriyle başlayan ve sekiz dörtlükten oluşan şiiri hatırlatsa da ondan tamamen farklıdır.

6-Rıdvân cennetini açsın hâlis kullarımı seçsin
Şarabı tâhirden içsin kansın Muhammed'im demiş

7-Yûnus Emre'm der bu işi akar gözlerinin yaşı
Cümle peygamberin başı olsun Muhammed'im demiş

-4*-

İlahi

[1/32a]

1-Ey Allah'ım sen var iken
Yâ ben kime yalvarayım (Yâ Allah hû)
İsmiñ Ganî Settâr iken
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

2-‘Azrâ’il elinde cânım
Zerre kalmaya mecâlım
‘Azrâ’il tatlı cânım
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

3-‘Azrâ’il cânım alınca
Can bedenden ayrılınca
Yalıñuz kabre girince
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

4-‘Amelim eyü olmazsa
Su’âlim âsân gelme[z]se
Resûlüm şefi’ olmazsa
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

5-Ol ‘Arasât meydânında
Cümle mahlûk gelür anda

Cümlesi seniñ emriñde
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

6-Durmaz döner çarhı felek
Ne insân kalur ne melek

Bir yeñsüz yakasız gömlek
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

* Tatçı'da bu şiir, “Başka Yûnuslar” bölümündedir(şiir no 99, s.719) ve iki dörtlüktür. Bizim yukarıdaki şiire sadece ilk dörtlüğü benzemektedir. Diğer dörtlük farklıdır.

7-Ayrılık oduna yanam
Yönüm Hakk'dan yana dönem
Bir ağaçtan ata binem
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

8- 'Âşık Yûnus sözüm çokdur
'Âlemi yaradan Hakk'dır
Senden gayrı Tañrı yokdur
Yâ ben kime yalvarayım(Yâ Allah hû)

-5-

[2/7b]

İlahi /Baba Yûnus

1-Ağlarsañ var kendi başına ağla
Erkenden başına bir 'ilâc eyle
Evvel devrân döner 'âlem fân olur
Âhir devrân döner cihân fân olur

2-Ma'bûduñ koyup da mahlûka tapma
Şeytâna uyup da yoluñdan sapma
Dünyâñı yapup da âhiretiñ yıkma

Eyzan

3-Ma'mûr olan 'imâretler yıkılır
Kur'ân okunmaz gövde çekilir
Gök yarılıp yıldız yere dökülür

Eyzan

1-Yürü hey işini bilmez âvâre
'Azrâ'il cân alur aña ne çâre
Ay ile gün doğar bir gün kap kara

Eyzan

2- 'Âşık Yûnus elvanının? kaskına
Yüz aklığı armağan ver dostuna
Hâk 'azîmdir cümle 'âlem üstüne
Eyzan

-6-

[2/15a]

İlahî Yûnus/Veddü'l Halvetî

1-Gel hey 'âşık gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya
Uyan gafletden aç gözün gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya

2-Gafletten uyanmazsın sen öleceksin bilmezsin
Sen Allah'dan korkmazsın gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya
Uyan gafletten aç gözün gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya

3-Eliñ malıyla iş yetmez kazandüğün da yeter yetmez?
Kimi gördün koyup gitmez gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya

4-Tut bir mürşidiñ elini tevhid öğredir diliñi
Derviş bağlama yoluñu gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya

5-Yûnus devâyisiñ lîkin sözüm dergâh tutmamış
Saña derim iki gözüm gel Allah'a 'âşık iseñ Mevlâ'ya

-7*-

[2/20b]

İlahi 'Âşık Yûnus

1-Bir 'âşık 'aşka düşünce terk eder cümle varı[n]
Hazreti mecd-i mecîde geldi Cebrâ'il emîn
Anlarıñ yüzü suyu[y]la halk oldu 'arş u zemîn
Bizi îmandan ayırma yâ ilâhe'l-'âlemîn

2-Ebû Bekir 'Ömer 'Osmân şâh-ı merdânım 'Ali
Kelbelâ'da şehid oldu Hasan Hüseyin Veli
Anlarıñ yüzü suyuyla yarlığa gıl yâ Ganî
Bizi Kur'an'dan ayırma Hak rabbü'l-'âlemîn

3-Hazreti Mûsâ'ya verdiler mekân Tûr dağını
Fazlıñ ile kıl müyesser bize cennet bâğını
Hazreti Hamza çekince şehidler sancağını
Bizi îmandan ayırma yâ ilâhe'l-'âlemîn

4-Derviş 'âşık 'aşka düşüp bir hâl olup yanınca
Yüreğinde yağ kalmayup biryân olup tütünce
Mel'ûn şeytân su getirüp îmanın ver deyince
Bizi îmandan ayırma yâ ilâhe'l-'âlemîn
Bizi Kur'an'dan ayırma Hak rabbü'l-'âlemîn

-8-

[2/35b]

İlahi/ Baba Yûnus

1-Tesbihleri sâkin sâkin ola gör Mevlâ'ya yakın
Îmânıñ şeytândan sakın gel zikr edelim Mevlâ'yı

* Şiirin mahlas kısmı yoktur. Fakat şiirin baş tarafında Âşık Yûnus ilahisi yazmaktadır.

2-Tesbihleri yeşil sandın gözüm doldu kanlı yaşdan
Haber aldım uçar kuştan gel zikr edelim Mevlâ'yı

3-Dil-i mahzûn harmân iken her derdlere dermân iken
Bu dil saña kurbân¹¹ iken gel zikr edelim Mevlâ'yı

4-Yûnus der ki bu hâl iken Hakk'ın fikri dilde iken
Bugün fırsat elde iken gel zikr edelim Mevlâ'yı

-9*-

[2/12a]

1-Düşeyim 'aşkıñ derdine giryân olayım bir zamân
Bu yoluñ cevri oduna biryân olayım bir zamân

2-Gâhi tütüben yanayım 'aşkıñ zehrine kanayım
Ben de Mecnûn'a döneyim 'üryân olayım bir zamân

3-Sevdalı etdiñ başımı akıtdıñ kanlı yaşımı
Tâ bulunca nakkâşımı hayrân olayım bir zamân

4-Gavvâs oluben talayım kendüm 'ummâna salayım
Arayub seni bulayım pinhân olayım bir zamân

5-Âşık Yûnus bu esrârı keşf eyleme edeb gözle
Mürşid-i kâmil olana kurbân olayım bir zamân

-10*-

[3/14a]

İlahi Yûnus Emrem

A benim sevgili dostum seniñ 'aşkıñ kimde var
Kimse bilmez sen bilürsüñ seniñ 'aşkıñ bende var

Kulaklarım hiç eşitmez gözlerimde perde var
Hakk'a yalvarmak dilerseñ dosta vâsıl olmak dilerseñ
Ol perdeyi sil de var

¹¹ Kelime "kurmân" şeklinde yazılmıştır.

* Mustafa Tatçı'da bu şiir Divan, (şiir no 253, s.426) kısmındadır. Şiir, Miskin Yunus adına kayıtlı olup ve dokuz beyittir. Bizim yukarıda aldığımız şiir ile sadece kafiyeleri benzemektedir. Birebir aynı olan mısra veya beyit yoktur.

* Bu şiir Fatih Köksal'ın sözü geçen bildirisinde heceli şiirler kısmında iki numarada yer alır. Fakat mahlası, sözcük dağarcığındaki farklılıklar ve yazılış biçimi olarak o şiirden farklıdır.

Seyrimde bir bağa girdim dürli çiçek anda var
Hakk'a yalvarmak dilerseñ dosta vâsıl olmak dilerseñ
Ol çiçekden al da var

Boğazımda halka zencîr ayağımda lâle var
Hakk'a yalvarmak dilerseñ dosta vâsıl olmak dilerseñ
Ol lâleyi kır da var

Seherde yâre giderken uğradım yollar diken
Hakk'a yalvarmak dilerseñ dosta vâsıl olmak dilerseñ
Ol dikenini bas da var

Yûnus Emre'm dosta gider armağanıñ var mıdır
Hakk'a yalvarmak dilerseñ dosta vâsıl olmak dilerseñ
'Askerleri sor da var

KAYNAKLAR

ASLANOĞLU, İbrahim(1985). “Yunusları Ayırmak”, *Türk Folkloru*, Haziran 1985, Sayı 71

BABAARSLAN, Gıyasi(2020), “Bir İlahi Mecmuasında Yûnus Emre Adına Kayıtlı Yayınlanmamış Şiirler”, *Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu*,4-6 Ekim 2018, Kırşehir

GÖLPINARLI, Abdülbâki(2010).*Yunus Emre Divân ve Risaletü'n-Nushiye*,İstanbul, Derin Yayınları

KÖKSAL, Fatih(2016). “Şiir Mecmuaları ve Cönklerde Yûnus”, *Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında*, Kesit Yayınları , İstanbul

KÖKSAL, Fatih(2016).“Yûnus Emre Divanının Yeni Bir Nüshası ve Yûnus'un Yayınlanmamış Şiirleri”, *Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında*, Kesit Yayınları , İstanbul

TAN, Nail(2007). “İki Asırlık Bir Cönkteki Yunus Mahlaslı Şiirler”, *Derlemeler-Makaleler 3*,Ankara, Kültür Ajans Yayınları

TATÇI, Mustafa(2014).*Yûnus Emre Dîvân-ı İlâhiyât*, H Yayınları, İstanbul

TAVUKÇU, Orhan Kemal(2004). “Yunus Şiirlerini Ayırt Etmeye Yönelik Bazı Tespitler”, *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Volume:28/II(IV),59-84

TAVUKÇU, Orhan Kemal(2020). “Yûnus Şiirlerinin Neşri Meselesine Dair-Henüz Yayınlanmamış Manzumeler Vesilesiyle”, *Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi Sempozyumu*,4-6 Ekim 2018, Kırşehir

**CULTURE AND LANGUAGE
- PURİSM İN WORD AND LANGUAGE-**

**KÜLTÜROLOJİ VE DİL
-SÖZ VE DİLDE PÜRİZM ESASINDA-**

**КУЛЬТУРОЛОГИЯ И ЯЗЫК
- НА ОСНОВЕ ПУРИЗМА В СЛОВЕ И ЯЗЫКЕ-**

Hayrettin İVGİN*

ABSTRACT

In this paper, the situation of oral and written language, which is one of the most important elements of culture, in the context of mother tongue will be explained in general terms. The negativities of the liquidationism (pure Turkishism) movement, which has been applied in the mother tongue for decades in both oral and written language and expressed as purism, will be revealed within the framework of culturology (cultural science).

In the introduction part of the article, the definition of culture and cultural science (culturology), some scientists working in the field of culture and language in the recent and distant past will be briefly mentioned.

The main subject of the article is to examine the problems in oral and written language. In addition, language culture will be explained by giving short examples. As a linguistic discipline in language culture, lexicological, phonetic, morphological, syntactic, stylistic and literary text rules at various levels, their regulations, usage and language habits will be examined.

It has been studied on the main problems of linguistics such as the origin and typology of languages, language and its universality and differences, language changes and logic, cultural scientists and linguists, the state of the language before Christ about these problems, how the rules, meanings and forms of words and sounds in the historical scale have reached our day.

Our paper also mentions the methods of these studies.

Key Words: Culture, cultural science (culturalology), language, purism in language (liquidation), mother tongue, oral and written language.

* (Prof. Dr.) President of the Global Speech Academy (Dünya Söz Akademisi).
Ankara /TURKEY
(hayrettinivgin@gmail.com)

ÖZ

Bu bildiride kültürün en önemli öğelerinden biri olan sözlü ve yazı dilinin, anadil bağlamındaki durumu genel hatlarıyla anlatılacaktır. Anadilde, hem sözlü, hem yazı dilinde onlarca yıldır uygulanan ve pürizm olarak ifade edilen tasfiyecilik (öz Türkçecilik) akımının dildeki olumsuzlukları kültüroloji (kültür bilimi) çerçevesinde ortaya konacaktır.

Makalenin giriş bölümünde, kültürün ve kültür biliminin (kültürolojinin) tanımından, yakın ve uzak geçmişteki kültür ve dil alanında çalışan bazı bilim insanlarından kısaca söz edilecektir.

Makalenin asıl konusu, sözlü ve yazı dilindeki problemlerin irdelenmesidir. Ayrıca kısa örnekler verilerek dil kültürünün ne olduğu aktarılacaktır. Dil kültüründe bir lengüistik disiplin olarak yazı dilinin çeşitli seviyelerdeki leksikolojik, fonetik, morfolojik, söz dizimsel, üslubî ve edebî metin kuralları, kurallaştırılmaları, kullanım ve dil alışkanlıkları incelenecektir.

Dil biliminin temel problemleri şunlardır: dillerin kökeni ve tipolojisi, dil ve evrensellikleri ve ayrılıkları, dil değişimleri ve mantığı, kültür bilimciler ve dil bilimciler, bu problemler hakkında, dilin milattân önceki durumu, sözlerin ve seslerin tarih skalası içindeki kurallarının, anlamının, biçimlerinin günümüze nasıl ulaştığı konusunda çalışmaktadırlar.

Bildirimizde bu çalışmaların metodlarından da söz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, kültür bilimi (kültüroloji), dil, dilde pürizm (tasfiyecilik), anadil, sözlü ve yazı dili.

Culture in Turkish Language

Culture is a word of Latin origin, and the word "culture" in French entered written and spoken Turkish language as "culture". This word denotes a concept that is dealt with by scientists of different fields such as philosophy, human science (psychology) and forms terms on different subjects.

There are many different definitions of culture. Thinkers and scholars dwelled on the definition of culture and the areas that it covers in the 18th and 19th centuries. Scientists of the "enlightenment" age such as Wilhem von Humboldt (German philosopher/1767-1835), Johann Gottfried Herder (German philosopher/1744-1803), Edward Burnett Tylor (British Anthropologist/1832-1917) made important evaluations about culture.

E.B. Tylor's work "*Primitive Culture*" is one of the ideologists of the *Science of Culture* of it, which we call *Culturology*. J.G. Herder defines culture as a way of life of a society or a community. W. von Humboldt, on the other hand, made studies that reveal the link between language and culture. The famous German philosopher, philologist, poet and composer Friedrich Nietzsche (1844-1900) made important observations and studies on the relations between classical philology and

culture. His work *"Thus Spoke Zarathustra"* is still one of the most important cultural works of our time.

Johannes Leo Weisgerber (1899-1985), a German linguist and Celtic languages expert, focused his studies on the *"mother tongue"* and its importance. He developed teaching methods in grammar.

Culture is defined as follows in the *Turkish Dictionary* by the Turkish Language Institution, which was founded in Turkey in 1931 by Mustafa Kemal Atatürk:

"The sum of all the material and spiritual values created in the historical and social development process and the tools used in creating and transmitting them to the next generations, showing the extent of man's dominance over his natural and social environment." , *"The form of reasoning, pleasure, and criticizing abilities developed through learning and experience"*, *"Knowledge gained by the individual."* [2, p.1282]

In Turkey very important thinkers, scholars and researchers about culture have been trained.

Prof. Dr. Doğan Aksan's (Turkish Linguist, 1929-2010) *"Turkish Culture Reflected in Turkish"* (Ankara 2008), Prof. Dr. Bedia Akarsu's (Turkish Philosopher, 1921-2016), *"Language-Culture Connection of Wilhem von Humbolt"* (Istanbul 1955), Prof. Dr. Bozkurt Güvenç's (Turkish Architect and Anthropologist, 1926-2018), *"Turkish Identity"* (Ankara 1994), *"Culture and Democracy"* (Ankara 1996), *"ABC of Culture"* (Istanbul 2002), Prof. Dr. Bahaeddin Ögel's (Cultural Historian, 1923-1989), *"Introduction to the History of Turkish Culture"*, (Volume 9, Ankara 1980), *"Turkish Folklore"* (Ankara 1997) are a few of the books that serve in the field of culture and language.

Folklorist Prof. Dr. Sedat Veyis Örneç's definition of culture is as follows:

"All the products created by a people or a society in material and spiritual fields, all kinds of tools and equipment used to obtain basic needs such as food, clothing, shelter; ideas, information, beliefs; traditional, religious, social, political order and institutions; thoughts, feelings, attitudes and behaviors, lifestyle" [3, p. 148]

This definition of culture reveals the cadres and subjects of culturology (cultural science).

Prof. Dr. Bozkurt Güvenç focused on the elements of culture in his work titled *"The ABC of Culture"* and gathered the elements that are the preoccupation of culturology under 8 headings. These are: 1. Customs, resources, 2. Family, kinship relations, 3. Knowledge (science, art and philosophy), 4. Settlement places (cities, villages, etc.), 5. Production-consumption relations, 6. Religion, state, law , management, 7. People, language and communication, 8. Living environment. 88 sub-concepts of these elements are also given [6, p. 74-75]

Culture and Language

This paper will be about spoken and written language, which is the most important element of culture. Many cultural scientists (culturologists), philosophers, linguists have emphasized that, there is a very close relationship between the lan-

guage spoken by a nation and its culture, and they have emphasized the importance of this.

Language creates society. The languages formed by the societies develop according to the characteristics of the cultural environments of those societies. Over time, the regimes of nations, along with their regimes, may change all their material and spiritual trait and characters. This change is more visible in their language. Significant changes occur not only in language, but also in worldviews, concepts and perception of the world. These changes are studied by cultural scientists (culturologists) and linguists.

Regardless of nationality, the individual born into the world perceives the material and spiritual values of the society he/she belongs to, the concepts of these values, the words, vocables, sentences and meanings of his mother tongue, and understands the cultural elements of the society, view of life, views and values, beliefs and traditions along with the concepts of these values which he/she learns with language.

Anthropologist and Cultural Scientist Prof. Dr. Doğan Aksan ascertains the relationship between culture and language in Turkey as follows: "*I prefer to say language-culture connection rather than language and culture. Because language and culture are equivalent and inseparable, one is an indispensable for the other*" [1, p. 20]

Regardless of the language in the world, every meaning and concept in a language comes from culture. That's why Bozkurt Güvenç in his work "*Culture and Democracy*" stated "*Language is the treasure, consciousness and spirit of culture.*" [5, p. 45]

When the vocabulary of Turkish spoken as a mother tongue in Turkey is examined, a lot of information can be obtained on Turkish culture. Learning the culture of other nations is possible by learning the vocabulary of another nation.

If we give an example of this idea, we can say the following. In Turkish, our sister's husband is called *enişte*, when the husbands of two sisters address each other, they are called *bacanak*, and the brother of a man's wife is called *kayınbiraader*. But these three separate words are called *beau-frère* in French, *brother-in-law* in English, and *schwager* in German. It is a culture. If a language is learned, the culture of that language is also learned [1, p. 21]

Words from Other Languages (Quotations)

When the Turkish language is examined and this examination is made with the rules of linguistics, it will be seen that Turkish is an ancient language. In Turkish, there are words from Sanskrit, old Chinese, Arabic, Latin, Greek and Persian. Some of them entered Turkish through verbal means and some of them in written language. These are called quotations (*alıntı*). Some of these words have preserved their structures in Turkish, and some have adapted to the Turkish phonetic. This has happened over the years and at all times. Naturally, the Turks who lived in a very wide geography, established a state and became sovereign, transferred the words of their own language, some rules of Turkish, and the meanings of the words to the languages of other nations living in that geography. As Turkish has been

quoted from other languages, it has also been given to other languages (*verinti*). This means that in the Turkish language, besides its own cultural language, it also keeps the cultures of the languages quoted alive.

Cleaning the Language of Quotations (Purism)

The word purism is the French word *purisme* and is of Latin origin. *Purus* is a Latin word meaning pure. In Turkey Turkish, the word *liquidationism* is used as the equivalent of purism. Today's linguists use the words *pure Turkishism* or *fine Turkishism* [7, p. 145]

Immediately after the Republic of Turkey was founded on October 29, 1923 the rulers of the state included the revolution in language in their program. Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the state, firstly carried out the first revolution of our written language with Latin letters, by legislating the "New Turkish Letters Law" in the Grand National Assembly of Türkiye on November 1, 1928 instead of the Arabic script, declaring as "*Our rich and harmonious language will show itself with new Turkish letters.*", so that Arabic letters were abandoned [8, p.72-76]

As the second stage, the Turkish Language Society was established on July 12, 1932 and the idea of *simplification* and *liquidationism* emerged directly in the language. Because the following speech of Mustafa Kemal Atatürk on November 02, 1930 has become the directive of the work of the Turkish Language Association: "*Ties between language and national feeling is very strong. The fact that the language is national and rich is the main factor in the development of national feeling. Turkish language is one of the richest languages, as long as this language is processed with consciousness. The Turkish nation, which knows how to protect its country and its high independence, must also save its language from the dominance of foreign languages.*" [Mustafa Kemal Atatürk, 02 November 1930]

In general linguistics and in the history of various written languages, there has been a desire to clean the language from borrowed words and elements other than written language (dialect, speech, etc.). In other words, the movement of *purism*, *liquidationism*, and *pure Turkishism* were adopted by writers, poets, literary figures and Turkish Language Society employees, and intensive studies were started.

Initially, as the positive side of this movement; it has been shown that attention is paid to the development specific to the national culture, and that the language appeals to the lexical-semantic and word-forming resources. However, the negative aspects of purism and liquidationism were not calculated to be subjective, to ignore the fact that language could develop gradually, and to not fit with the historical process of language. Already ten years later, the mistake of the liquidationist movement (pure Turkishism) was revealed. Especially when liquidationism is done by people who are not linguists and philologists, the damage to the language is enormous. [7, p. 147]

Some of the words that have entered Turkish from Sanskrit, Persian, Latin, Arabic, Chinese and other languages over the centuries have adapted to Turkish, their structure has changed and they have become Turkish. Throwing out, removing these Turkish words from the Turkish language means eliminating the rich-

ness of the language, weakening the language, and giving up the cultural meanings of the words.

Inventing words that are made up to replace those that have been removed from the language, or to make transfers from other languages instead of Turkish, to force this means to altering the language, to remove it from its origin. In addition, these applications eliminate the vocabulary. Moreover, the words that are substituted for the discarded words destroy the expression of some concepts, as they will eliminate the synonymy. For example; if we discard the word *kanun* and start using only the word *yasa*, the concept of *kanunsuz hareket* disappears, and when it is replaced by the word *yasasız hareket*, a meaningless concept comes into play.

Conclusion

Language is the culture of a nation. Language strengthens our national feelings. It is not possible to perceive language and culture as different from each other.

If the " *Turkishized Words*", which have settled in every field and level of the language, are removed from the language and excluded from the language treasure, this is also against linguistics. The borrowed words used in spoken and written language are all Turkish and are a part of Turkish culture. Regardless of its origin, its use in both spoken and written language is determined by language habit and the natural development of the literary language. Linguists and philologists only determine the norms and rules of the language at all levels. They cannot liquidate language, liquidating language means liquidating culture. This means an intervention in the field of cultural scientists (culturologists).

RESOURCES

1. AKSAN, Prof. Dr. Doğan (2008), *Turkish Culture Reflected in Turkish (Basic Concepts)*, [*Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü (Temel Kavramlar)*], Bilgi Publishing House, Ankara.
2. Turkish Language Institution (2007), *Turkish Dictionary*, Ankara.
3. ÖRNEK, Prof. Dr. Sedat Veyis (1977), *Turkish Folklore (Türk Halkbilimi)*, İş Bankası Publication, Ankara.
4. GÜVENÇ, Prof. Dr. Bozkurt (1996), *Human and Culture (İnsan ve Kültür)*, Remzi Bookstore, Istanbul.
5. GÜVENÇ, Prof. Dr. Bozkurt (1996), *Culture and Democracy (Kültür ve Demokrasi)*, Gündoğan Publication, Ankara.
6. GÜVENÇ, Prof. Dr. Bozkurt (2002), *The ABC of Culture (Kültürün ABC'si)*, 2nd Edition, Yapı Kredi Publication, İstanbul.
7. MUSAOĞLU, Prof. Dr. Mehman (2002), *Articles-Reviews on Various Problems of Turcology (Türkolojinin Çeşitli Sorunları Üzerine Makaleler-İncelemeler)*, Kültür Bakanlığı Publication, Ankara.
8. SAKAOĞLU, Prof. Dr. Saim (1990), *Ataturk Youth and Culture (Atatürk Gençlik ve Kültür)*, Selcuk University Press, Konya.

ANADOLU TÜRK MİTOLOJİSİNİN BAĞLANTILARINA* BALIKESİR HALK İNANÇLARINDAN BAKABİLMEK

TO EVALUATE THE CONNECTIONS OF ANATOLIAN TURKISH MYTHOLOGY THROUGHOUT BALIKESİR FOLK BELIEFS

ВЗГЛЯД НА СВЯЗИ АНАТОЛИЙСКОЙ ТЮРКСКОЙ МИФОЛОГИИ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ НАРОДНЫХ ВЕРОВАНИЙ БАЛЫКЕСИРА

Dr. Yaşar KALAFAT** - Şevket Kaan GÜNDOĞDU***

ÖZ

Bildiri konusunun seçilmesinde, Batı Türklüğünün İran, İsrail, Ermenistan ve Yunanistan kültür stratejilerine, Anadolu Türk halk inançları verilerinden hareketle bir tahlil getirebilmektir. Anadolu ve yakın çevresi Türklüğünün kültürel kök hücrelerinin mitolojik derinlikten yoksun olduğu, Yunan, Ermeni, Yahudi ve Fars kültür stratejilerinde, Türklerin bu coğrafyada istilacı oldukları iddiaları yaygınken, Anadolu ve yakın çevresi halk kültüründe, “**kültürle göç**” gerçeğinde saklı olduğu, Balıkesir halk inançlarından hareketle irdelenmektedir.

Evvelce bu konu kapsamına girebilecek tespitlerden Balıkesir halk inançlarında yaşamakta olan “**basmak ve basılmak**” mitolojik temaları ele alınmıştı. Geçen zaman içerisinde, bu tespitin münferit bir bulgu olmadığı, “**satmak-satıp almak**”, “**bağlamak-bağlanılmış olmak**”, “**yenmek-yenilmek**” “**Sahiplenmek-sahiplenilmek**” tezahür şekillerinin de olduğu görülmüştür. Giderek ilişkilendirme, insanlar arasında olmakla kalmıyor, insanoğlu gibi **nebatat, hayvanat ve cemadatı** da kapsıyordu. Bildiri de bu çeşitlendirmeye de örnekler verilmektedir.

* Bu çalışma, 03-5 Kasım 2023 tarihleri arasında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen Balıkesir II. Uluslararası Sempozyumu’nda bildiri olarak sunulmak üzere hazırlanmıştır.

** Halkbilimi Araştırmaları Kültür ve Strateji Merkezi. Ankara/TÜRKİYE
(yasatkalafat@gmail.com)

*** Araştırmacı, Yazar. Ardahan/TÜRKİYE
(atabegkaan@gmail.com)

Giderek, Anadolu halk inançlarında varlıkları tespit edilebilen inanç kalıplaştırmaları, İran mitolojisinde önemli bir yer tutan Zerdüştızm sistematığı ile ne nispette örtüşebiliyordu? Orada da olumlu ve olumsuz kimlik sergileyen ruhlar vardı. Onun yansımalarını İran'ın nevrız anlayışında görebiliyoruz. Bu tezahür şekli halkın Sünni veya Şii İslam'a mensup oluşu ile izah edilemiyordu. Azerbaycan Türk aydını olan konunun birçok uzmanı "Kuzey ve Güney halk sözlü kültüründe yaşamakta olan <<"**Çarşamba kadısı**", "**Kara Çarşamba**", "**Kırk Çarşamba'nın Başı**", "**Çarşamba Duvarı**" ve benzeri inanç içerikli sözlerin bir anlamı olmalıydı.

Bildirinin son safhasında, şimdilik kaydı ile, nihai safhada çözümünü Altay ve Yakut Şamanizm sistematiklerindeki farklılıklar da dikkate alınca biz, banisi Türkler olan **Ying-Yank** sisteminin açıklamasında buluyoruz. Her varlık zıttı ile tanımlanabiliyordu. Nitekim semavî dinlerde de **iyi** ve **kötü**, **şeytan** ve **melek**le tanımlanıp, anlamlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Türk mitolojisi, Balıkesir halk inançları, kültürle göç, karşılaştırmalar.

ABSTRACT

Choosing the topic of the paper was related to the analysis that could be made to the cultural strategies of Western Turkishness in Iran, Israel, Armenia and Greece, based on the data of Anatolian Turkish folk beliefs. Based on the folk beliefs of Balıkesir, it is stated that the cultural stem cells of the Turkishness of Anatolia and its immediate surroundings lack mythological depth, and while the claims that the Turks are invaders in this geography are common in Greek, Armenian, Jewish and Persian cultural strategies, the fact of "**migration with culture**" is hidden in the folk culture of Anatolia and its immediate surroundings is being examined.

Previously, the mythological themes of "**pressing and being pressed (basmak ve basılmak)**", which are alive in Balıkesir folk beliefs, were discussed, and among the findings that could be included in this subject. Over time, it has been seen that this finding is not an isolated finding, and that it also has manifestations such as "**sell - sell and buy back (satmak-satıp almak)**", "**to bind - to be tied (bağlamak-bağlanılmış olmak)**", "**to defeat - to be defeated (yenmek-yenilmek)**" and "**to own - to be possessed (sahiplenmek-sahiplenilmek)**". Increasingly, the association was not only between humans, but also included **plants, animals and inanimate objects/non-living things**, as well as human beings. Examples of this diversification are also given in the paper.

To what extent could the belief stereotypes, which can be detected in Anatolian folk beliefs, overlap with the systematics of Zoroastrianism, which has an important place in Iranian mythology? There were spirits there too who displayed positive and negative identities. We can see its reflections in Iran's understanding of Newroz. This form of manifestation could not be explained by whether the people belonged to Sunni or Shiite Islam. Many experts on the subject, who are Azerbaijani Turkish intellectuals, said that "**Wednesday judge (Çarşamba kadı-**

sı)", "**Black Wednesday (Kara Çarşamba)**", "**Head of Forty Wednesdays (Kırk Çarşamba'nın Başı)**", "**Wednesday Wall (Çarşamba Duvarı)**" and similar faith-related words that live in the oral culture of the North and South must have a meaning.

In the last phase of the paper, for now, we find the final solution in the explanation of the **Ying-Yank** system, whose founders are Turks, considering the differences in Altai and Yakut Shamanism systems. Every being could be defined by its opposite. As a matter of fact, in heavenly religions, good and evil are defined and given meaning by **devil** and **angel**.

Key Words: Anatolian Turkish mythology, Balıkesir folk beliefs, culture and migration, comparisons.

METİN

Nevruz-Zerdüştlük bağlantıları üzerinde ayrıntılı bilgi veren ve bu münasebetle Avesta üzerinde duran çalışmalar da yapılmıştır.

¹ Bu noktada belirlemenin yapılabilmesi için Zerdüş'tün milliyeti önem kazanmaktadır. O konudaki farklı fikirlerden birisi de Zerdüş'tün Azerbaycan'da, Azerbaycan Türkleri arasında ortaya çıktığı şeklindedir. Bu gerçek diğer halklarda tarihin evvelki dönemlerinde Yeni Gün bayramının olmadığı ve kutlanmadığı anlamına gelmez ki, yazar anılan çalışmasında bunlara da yer vermektedir.

“Nevruzdan önceki dört Çarşamba kutsal sayılmaktadır. Bu Çarşambalara; ‘**İlahır Çarşambaları/ Yılın Son Çarşambaları**’ denilmektedir. İlk Çarşamba “**Su Çarşambası**”, İkincisi “**Od Çarşambası**”, üçüncüsü ‘**Yel Çarşambası**’, dördüncüsü ‘**Toprak Çarşambası/ Ahır Çarşamba/ Son Çarşambası**’ dir.² Azerbaycan'ın Türk Kültürlü halklarında Hemşerilerde de Çarşambalar Hava Çerşembesi, Su Çerşembesi, Od Çerşembesi ve Toprak Çerşembesi olarak bilinir.³ Çalışmamızın merkezine Ahır Çarşamba'yı almış olmakla birlikte konunun açıklığa kavuşturulması adına diğer 3 Çarşamba'ya da farklı vesilelerle değinilecektir.

Kuzey Azerbaycan'da Nevruz 20–21 ve 22 Mart'ta yapılır. Halk Nevruz'a Kırk gün kala bayram hazırlıklarına başlar. **İlk Çarşamba**'ya kadar büyük temizlik yapılır. Sayacılar uygulamalarını başlatırlar. **İkinci Çarşambaya** kadar zirai hazırlıklar tamamlanır. Arpa kuyuları açılır, erzakı bitenlere yardım edilir. Üçün-

¹ Hikmet Celkan, “Nevruz'un Tarihçesi”, **Türk Dünyası'nda Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri (18–20 Mart 1999 Elazığ)**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2000, s. 427–448.

² Mustafa Şenel, “Çıkılmaz Ayın Son Çarşamba'sı Deyimine Olumlu Bir Bakış” **Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25–27 Nisan 2007-Erzurum)**.

³ Dr. Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları Dedem Korkut Yukarı Eller**, Ankara, 2008 Berikan Yayınları, s.72.

cü **Çarşamba/ Su Çarşamba**'sında özel drama şenlikleri sergilenir. Ahır **Çarşamba/ Son Çarşamba**'da uygulamalar doruğa çıkar.⁴ Bu uygulamalar aynı zamanda Türk sahne sanatları hayatının tarihi köklerine ışık utabilecek halk kültürü verileridir.

Altay Türklerindeki “**Kamlık Bayramı**” olarak bilinen “**Cılgayak / Yılbaşı Bayramı**” ile Nevruz bayramının aynı olduğu üzerinde duran çalışmalar da yapılmıştır.⁵ Bu ve benzeri köprüler uygulanan merasimlerin yanı sıra, Türk dini hayatını hala yaşamında yansıtan toplumlar, bayramın bizzat kendisinden hareketle günümüzle mitolojik dönem arasında bağ kurma bakımından önemlidirler.

Haftanın dördüncü gününe isim olan Çarşamba diğer bazı hafta günleri gibi Farsça kelimelerden kök almışlardır. Nevruz Bayramı ile doğrudan bağlantılı olmayan bu ad alış Türkçeye o kadar güçlü yerleşmiştir ki, Farsça bu kelime etrafında gelişen sözlü kültür ürünleri bir hayli yekûn teşkil ederler.⁶ Bizim üzerinde daha ziyade duracağımız husus bunlardan Ahır Çarşamba/ Son Çarşamba'dır.

Bizim arayışımıza ışık tutması bakımından en içerikli çalışma Güllü Yoloğlu meslektaşımızın çalışması olmuştur.⁷ Yoloğlu bu çalışmasında Çarşambalara verilen isimlerin sağlıklı olmadığını onlara Azat Nebiyev, Kâmil Veli Nerimanoğlu, Azize Hanım Caferzade gibi araştırmacılar tarafından verilen isimler arasında birliğin olmayışından hareketle izah etmektedir. Ayrıca yapılan isimlendirmelerin çok kere “**ab-ateş, xak-bad**” **su-ateş, toprak-rüzgâr**” gerçeği ile bağdaşmadığı üzerinde durmaktadır. Bu dört unsura demir unsurunun da eklenmesi gereğine dair görüşlerini açıklamaktadır. Çarşambalarda yapıldığı ileri sürülenler ile halkın bu günlerde yaptıkları arasındaki farkları da sergilemektedir. Onun izahının merkezinde ısı, ısınmak, ısınmış olmak vardır ki bu olguyu da güneş nesnesine bağlamaktadır. İzahlarında kendi içerisinde ciddi tutarlılıklar örneklemektedir. Çarşambalara beşinci ve altıncı Çarşambaları ekleyen ve Çarşamba sayısını üçe indiren çalışmalardan misaller vermektedir. Çarşamba inancı ile Çilleler ve Hıdır Nebi inancı arasındaki inanç ve tarihlere tekabül bakımından bağlantı kurmaktadır. Çarşamba adlandırma ve sıralamasında anasırı er banın esas alınmasının Fars kültür etkisinden olabileceğini belirtip “Türk'ün mitik tefekkürü” ne uymadığını vurgulamaktadır. O'na göre makul Çarşamba sıralaması; **Yalancı Çarşamba, Haberci (Cıdırca, müjdeci) Çarşamba'sı, Ölü Çarşamba'sı (Kara Çarşamba veya Ölü Bayramı), İlin-Ayın Ahır Çarşambası** şeklinde olmaktadır ki tahlilleri mantıklı ve gerçekçi görünmektedir.

⁴ Dr. Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları, Dedem Korkut Aşağı El-ler**, Berikan Yayınları, Ankara, 2008 s. 382.

⁵ Nadya Yuguşeva, “İslâmiyet Öncesi Türk Dinî Hayatı İçinde Nevruz'un Önemi ve İşlevi” **Türk Dünyası'nda Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri (18–20 Mart 1999 Elazığ)**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2000, s.401–408.

⁶ Abdulhalûk M. Çay, **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, İlaveli Üçüncü Baskı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü**, Ankara, 1989, s. 83–93.

⁷ Güllü Yoloğlu, “Çarşambalar” www.kaspi.az/fevral/26/serbest.htm.-69k-

Çarşambaların Nevruz takviminde sayıları sıralanışları başlayıp ve bitiş tarihleri yani süreleri belirlenmiştir. Bu dört Çarşamba'nın beherinden önce ve süresi kapsamında yapılacak ve yapılmasından kaçınılacaklar belirlenmiştir. Bunlardan ilk ve son Çarşambalar farklı önemlidirler. Azerbaycan'da bu Çarşambalara “**üskü**” de denir. Temizlik ilk Çarşamba'dan başlar, sayacılar pay toplar, arpa ve buğday kuyuları açılır. Semeni, hedik, gavurga hazırlıkları başlar. Ayı ayrı ele alacağımız Son Çarşamba'da, özel yemekler hazırlanır, tongalar kalanır, Yeddi Levin, Kapı Pusma ve benzeri uygulamalara geçilir. Akarsudan gün doğmadan niyet tutularak getirilen ve “**lal su**” denilen su ile uygulamalara geçilir. Su ve ateş üzerinden atlamak, ölümler için Kur'an okumak gibi uygulamalara geçilir.⁸ Azerbaycan'ın diğer kesimlerinde olduğu gibi Padarlar ve Karaçiler'de de **7 tongal** hazırlanır “Ağırlığım uğruluğum burada dökülsün” gibi sözler burada da söylenir⁹Bu türden Çarşamba uygulamaları, çeşitli pişintiler/yemekler, mollaya Kur'an-ı Kerim okutmak, bacadan Torba salmak, Ocak kalamak bölgenin Türk költürlü halklarından Lezgiler'de de vardır.¹⁰ Azerbaycan'ın Afşar Türklerinde “**Çarşamba Hatunu**” nun evlerin içine girip evlere mutluluk getirdiğine inanılır. Çarşamba günü hatunlardan birisi evin damına çıkar. Onun bir elinde demir bir şiş, diğer elinde gavurga/kavurga vardır. Damın üzerine demirle bir dikkörtgen çizer. İkinci hatun kavurgayı damın üzerine eker gibi yapar ve “Bismillahirrahmanirrahim Allahümmealli Ali Muhammed. Allahu Teala İnşallah Nuri Muhammed ve İbrahim devleti ve uzun ömür ve beden sıhhatini tüm komşulara inayet eylesin. Yoksullara devlet, zenginlere keramet versin, âmin) der. Kavurgalardan bir avuç evin bacasından aşağıya, bir avuç tavla ve ahırların bacasından aşağıya, bir avuç kibleye doğru damdan aşağıya döker. Tarlalar niyetine bir avuç da havaya serperken “kurdun kuşun payı” der. Bu uygulamayı bütün haneler yaparlar. Daha sonra aksakallar toplanıp yas evlerine giderler, onları yastan çıkarmaya çalışırlar. Yaslıların, ev sahiplerine hürmeten evin damında ateş yakarak yastan çıkma teklifini kabul ettiklerini gösterirler. Yaslıların yaktığı bu ateşi gören komşular sabaha kadar tüfek atarlar.¹¹ Bu dramada “**Sultan Nevruz**” kavramının yanı sıra bir de “**Çarşamba Hatun**” u görüyoruz. Ayrıca şükran duygularını anlatılmak için ateş yakılmış olması da ateşin iyesine duyulan minnet anlamında manidardır. Kibleye dönmüş olmak ise inancın İslamî bir kimlik de kazanabildiğini göstermektedir.

Mart ayının 21'ine bir ay, dört hafta kala her Çarşamba bazı uygulamalar yapılır. **İlahır Çarşamba** geçmiş yılın çirkinliklerinin geride bırakılıp yeni yılın kutlamaları olarak bilinir.¹² Nevruz'un dört Çarşambasından **Ağ Çarşamba/ Ahır Çarşam-**

⁸Abdulkadir Yuvalı, Nevruz Bayramı ve Çarşamba Günleri” **Nevruz**, Yayına Hazırlayan S.Tural, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995, s. 54–61.

⁹ Dr. Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları Dedem Korkut Yukarı Eller**, Ankara, 2008 Berikan Yayınları, s.89.

¹⁰ Dr. Yaşar Kalafat, **a.g.e.** s. 101.

¹¹ Dr. Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları Dedem Korkut Yukarı Eller**, Ankara, 2008 Berikan Yayınları, s. 118.

¹² Tamilla Aliyeva, “Nevruz Halk Dramaları” **Türk Dünyası'nda Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri (18–20 Mart 1999 Elazığ)** Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2000, s. 42–51.

ba ve **Kara Çarşamba** arasındaki diğer iki Çarşamba ile birlikte dört Çarşamba'dan Ahır Çarşamba ile Kara Çarşamba aynıdır. Kara Çarşamba'nın kara sıfatı alışıkışın henüz tamamen çıkmamış oluşu ile soğukların sürpriz yapabilecekleri ile izah edilirken, ölü bayramı, yas ile de bağlantılıdır. Bu Çarşamba'nın diğer adı aynı zamanda "**Goduk Kırtı**" dır. Sıralı temizlikler evlerin içi dışı bahçeler ve benzeri yerler diğer iki Çarşamba'da yapılmışken, bir seri temizlendikten sonra Kara Çarşamba'da Goduk/ merkep yavrusu ve manda kırkılır, tıraş edilip temizlenir.¹³ Bu safhaları sözlü kültüre yansıyış biçimleri ile ayrı ayrı ele almaya çalışacağız.

Anadolu'da birçok yerde olduğu gibi Van-Erciş'te mart ayının ilk Çarşamba'sı Kara Çarşamba olarak bilinir. Bugün daha ziyade kadınların bir arada toplu yemek yeme günü olarak bilinir. Yılın bolluk içinde geçmesi yemek hazırlığının ve yenilmesinin çok oluşu ile izah edilir Kars'ta "**Baca Baca Gezme**" daha yoğun görülür. Gezen çocuklara meyve türü ikramlarda bulunulur.

Tunceli'de Kara Çarşamba'da erkekler alınlarına **kömür karası** sürerek akarsulara girip bu karartıları temizlerler. Sulara karşı dua ve niyazda bulunurlar. Bu uygulamada da su ve od kültleri bir arada yer almıştır.

"**Kabir-Üstü**" inanç ve uygulamaları Ahır Çarşamba'dan evvelki son Salı'da yapılır. Kars bilhassa Tuzluca yöresinde bu uygulama "**Ölü Bayramı**" olarak bilinir. Ahır Çarşamba/Son Çarşamba hazırlıkları, Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece başlar. Yerel inanç dilinde bugün için "**Tek Gün**" "**İlin Ahir**"i denir. Bu uygulama Şii-Caferi İnançlı Müslüman halkta olduğu gibi Varto ve yakın çevresindeki Alevi-Bektaşlı İnançlı Müslüman halkta da az-çok farklı zenginlikte yaşamaktadır. Mehmet Şerif Fırat eserinde bu inanç içerikli uygulamanın Eski Türk inançlarının bir devamı olduğu kanaatindedir."¹⁴

Kuzey Azerbaycan'da varlığını sürdüren ateş kültü ile Eski Türk İnançlarını canlı olarak yaşatan Tuva Türklerinin inançları arasında da ciddi bağların bulunduğu tespit edilmiştir ki, bunlar ateş kültürünün muhakkak Zerdüştlük inancından gelmiş olduğunu gösterir. Azerbaycan'da **Ölü Çarşamba**'sı olarak da bilinen **Gara Bayram**'da ocaktan koku çıkarmak amacıyla ateşe yağ et atılır. Ant içilirken "bu ocak hakkı", "Bu ocağa kör bakım ki", "Bu göz gibi gözüm ağarsın ki" "Ocağın sönsün", "Od olmayan yerden tütsü çıkmaz" denir.¹⁵

İğdır'ın Şii-Caferi İnançlı Müslüman Türk halkında "Kara Çarşamba" yas alameti olarak anılmaktadır. Çarşamba günleri "hayır iş" leri olarak bilinen bazı işler yapılmaz. Mesela kız istenmez, düğün yapılmaz, bugünde ana rahmine düştüğüne inanılan yaramaz, düzenbaz, edepsiz, saygısız kimselere "**Çerşembe Garışığı/ Karışığı**" derler. Bu çevrede Çarşamba en kötü ve uğursuz kabul edilen gündür. Diğer bütün günlerde hayır işleri yapıldığı halde bugün yapılmaz. Çarşamba'ya muzip bir dille "**Şerşembe**" denildiği de olur.¹⁶ Bu görüşe Ehliman Ahundov ka-

¹³ Zeynelabidin Makas, **Türk Kültüründe Nevruz**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1987.

¹⁴ M.Ş. Fırat, **Doğu Anadolu ve Varto Tarihi**, Ankara, 1981, IV. Bsk.

¹⁵ Güllü Yoloğlu, "Tabiat Kültü Ateş, Nevruz ve Şamanizm", **Türk Dünyası'nda Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri (18–20 Mart 1999 Elâzığ)** Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2000, s.391–399.

¹⁶ Kaynak Kişi; Seyfeddin Altaylı

ılmıyor olmalı ki, o söz kesiminin bugün de yapılmasının hayrına inanıldığı belirtmektedir. Ona göre kısmet bağlama ve kısmet açma işleri de daha ziyade bugüne rastlatılır. Anlaşılabilen kadarı ile bugün tersliklere açık olumsuzluklara gebe bir gün olduğu için muhtemel bir olumsuz gelişmeye karşı tedbir olmak üzere özellikle tatlı dilli olmaya ve kırıcı olmamaya özen gösterilmelidir. Halk arasındaki;

“Ne sen gel,
Ne yılın Ahır Çarşamba’sı” sözü ile kastedilen budur.¹⁷

Alkış/ Dualarda;

“Azar-bezarın ahır çerşenbede galsın”

“Ahır Çerşenbe muradını versin”

“Ahır Çerşenbe’de uğrun üzüne gülsün”,

Kargışlar/ Beddualarda;

“Ahır Çerşenben gara gelsin”,

“Ahır Çerşembeye galmayasan”¹⁸

Bu bulgularda Ahır Çarşamba; hastalık türü istenmeyen halleri hıfzedebilen, murat verebilen, uğur sağlayan bir koddur. Bayramın kara gelsin veya bayrama kalmayasının gargışları/kargışları emsal alınır ise o bir bayramdır.

Çarşamba içerikli “**Çarşamba Pazarı**”, “**Çarşamba Karısı**”, **Çarşamba Duvarı**” gibi mahiyetini tam belirleyemediğim deyimler hatırlıyorum Çarşamba Pazarı sözünü Azerbaycan’dan hatırlıyoruz. Çarşamba Karısı sanırım çok gezen hanımlar için denirdi. Çarşamba Duvarı da Mahkeme duvarı bir gibi asık suratlar veya benzeri yüzler için denirdi.

Ahır Çarşamba mum yakılır, ahır çarşamba günü evden ateş, kibrit, gazyağı, ekmek verilmez, Ahır çarşamba günü akşamdan erken yatılmaz, sabah erken kalkılıp evin bir köşesinde lamba yakılır. Evin bir köşesine kazan asılır. **Kazan**, Türk kültürü halklarda isi, ters çevrilmesi, asılması, ödünç verilmesi ile bir simge oluşturmuştur.

O gece dam-bacada **tongal/ tonkal/ tonkar/ tonku** denilen ateşler yakılır bu ateşlerde yakmak için kıştan sap-samandan artan iri parçalar da kullanılır. Kars yöresinde bu tütsülemeye “**Gırç**” denir.¹⁹ Tütsüleme Türk kültürü halklarda kötü gözden ve birtakım görünmeyenlerin fenalığından korunmak ve zararından kurtulmak için evlerde işyerlerinde resmi ve özel merasimlerde sık sık yapılır. Bu münasebetle öncelikle **üzerlik** yakılır. Üzerlik yakılması etrafında sözlü edebiyat geliştirilmiş ve üzerlik adeta bir kültür kodu oluşturmuştur.²⁰

¹⁷ Ehliman Ahundov, **a.g.e.** s.434.

¹⁸ Ali Berat Alptekin, **a.g.e.**

¹⁹ A.M.Çay, **a.g.e.**

²⁰ Dr. Yaşar Kalafat, “Bahçelievler Örneklemeleri İle Türk Kültürlü Halklarda Üzerlik İnancı ve Uygulamaları”, **Bahçelievler Kültür Sempozyumu**, 15 Ocak 2009.

Ahır Çerşembe'de/ Çarşamba'da söylenen iki mahmıda;

“Çepere çeper doldu gel,

Çepere guşlar gondu gel,

Dolagsız gezen oğlan,

Dolađ tamam oldu gel.

Aştığ dolağ altına,

Halın dodaağ altına,

Sen ađaaç ol budađ sal

Biz de dolağ altına”²¹ geçen iki ifade arayışımız bakımından anlamla olmalı.

İsmet Alpaslan'ın verdiği bilgilere göre, Ağrı'da Kara Çarşamba'da kutlamalarında çocuklar baca ve duvarlar çubuklarla çizerek, “Kada belâ dışarı devlet içeri” şeklinde kora oluştururlar. Sonra evdeki insan sayısınca bacaya taş dizerler. Bu taşlardan beheri ailedeki bir ferdi temsil eder.

Ateşin etrafında dönülür. Bu uygulamaların çeşitli yöntemleri vardır. Tünel-tangal bağlantılı bu tespit ateş kültüne farklı bir derinlik daha kazandırmıştır. Etrafında dönmek diğer bir ifade şekli ile **tavaf** da Türk kültürlü halklarda bir kültür. Daha ziya ulu kişilerin ulu makamların etrafında dönülür. Başına dönme, aşına döndürme ve etrafında dönme bağlantılı inanç uygulamalarıdır. Etrafında dönülen od/ateş ile etrafında dönülen pirin mahiyet bakımından farkları yoktur. Nitekim birçok yerde **Od Piri** vardır. Bu konuya tekrar dönülecektir. Ayrıca üzerinde durulması gereken diğer husus ise, halk inançlarında yerin altı, **alt dünya** teması da vardır.

Su Çerşembesi/ Çarşamba'sı Töreni'nde;

“Sel çapar, su çapar,

Bir günah işledim,

Gel onu tut apar.

Sel çoşar, su çoşar,

Gel apar, gel apar”²² denilirken akarsuyun günah taşıyarak günahlıyı günahsız kılmakla görev aldığı anlatılmakta günahlının günahını affettiği açıklanmamaktadır. Başka bir ifade ile su görevlidir. Aklayan değil aklamada vasıta olandır.

Tongal'ın yakılmasından sonra üzerinden çok kere 7 defa tekrarlanan atlanılmadan evvel atlayanlar **niyet** tutarlar. Bu niyet tutularak yapılan atlamaya hastalar ve çocuklar da yardım alarak katılırlar. Azerbaycan'ın Büyük Türk Şairi Bahtiyar Vahapzade'nin “Mübarek” şiirinde;

“.....

Tongalar yandırılınsın,

Üstünden tullanak biz,

Babaların ruhunu,

²¹ Ehliman Ahandov, **Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri**, haz. Semih Tezcan, Ankara 1978, s. 434.

²² Dr. Yaşar Kalafat, “Diyarbakır ve Çevresi Örnekleri İle Halk İnançlarında Tavaf/Dönme” **Osmanlı'dan Cumhuriyete Diyarbakır**, editörler Bahaeddin Yıldız-Kerstin Tomenendal, T.C. Diyarbakır Valiliği, Ankara 2008, s. 453–463.

Oddan geçip ancak biz”²³ demektedir ki halkın arasında yaşayan inanç ve onun edebiyata yansımış şeklinde; ateş, mübarek, niyet tutularak talepte bulunulan ve bu münasebetle ataların ruhunun şad olması sağlanan bir unsurdur.

Yel Çarşamba’sı; Kürek oynatan Çarşamba, **Yelli Çarşamba, Külekli Çarşamba, Heyder Çarşamba** olarak da bilinir. Yeller de, **Kara Yel, Ak Yel, Hezri/ Yeşil Yel, Gilever/ Kırmızı Yel** olarak bilinir ve bunların etrafında da inançlar gelişmiştir. Yel Çarşamba’sında söğüt ağacının yerlere kadar eğildiği inancı ve bu gece Yel Baba’nın çağırılışı ile uygulamalar vardır²⁴ ki

Torpag/ Toprak Çerşembesi/ Çarşamba’sı; Ahır Çarşamba, Yer Çerşembesi, Çerşembe Süri gibi isimlerle bilinirken burada da karşımıza Toprak Hatun çıkacaktır.²⁵

Diğer Çarşambalarda yapılan bütün uygulamaların tümü Ahır Çarşamba’da da vardır. **Od Çarşamba**’nın merasimleri arasında “**Azer**”, “**Şehriyar**”, “**Sedde**” “**Azerkan**” ve benzerleri vardır.²⁶

Güney Azerbaycan’da Ahır Çarşamba’da suya/ bulağa gidenler oradan aldıkları **3 taş su** kabının dibine koyar ve bu taşlar bir sonraki Nevruz’a kadar muhafaza edilirler. Keza üç böğürtlen dalı kopararak eve getirilir bunlar evin kantarmasına asılır ve bir sonraki Ahır Çarşamba’ya kadar orada kalmaları sağlanır ve yeni Nevruz’da yenileri ile değiştirilirler. Azerbaycan’ın bazı kesimlerinde de su kaynağından alınan **Yedi Taş** evin, ambarın, ahırın kovanlıkların muayyen yerlerine konulur. A.M.Çay bu uygulamanın bereketi celbetmek amacıyla yapıldığı kanaatinde²⁷ki biz de bu görüşe katılıyoruz. Bu uygulamada taş ve su kültleri bir bütün oluşturmuştur.

Balıkesir halk inançlarından yola çıkarak, tespiti yapılabilen verileri Gök Tanı inanç sistemindeki yerlerine işret edebilirken, Çarşamba kültüründen başka tespit belirleyemedik.

²³ A.Nebiyev, **a.g.e.**

²⁴ A.M.Çay, **a.g.e.** s.85.

²⁵ Esma Şimşek, **a.g.e.**

²⁶ Esma Şimşek **a.g.e.**

²⁷ A.M.Çay, **a.g.e.**

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SAYILARIN GİZEMİ VE SİDKÎ BABA'DA SAYILAR

THE MYSTERY OF NUMBERS IN TURKISH CULTURE AND NUMBERS IN SİDKÎ BABA

ТАЙНА ЧИСЕЛ В ТЮРКСКОЙ КУЛЬТУРЕ И ЦИФРЫ У СИДКИ БАБА

Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet YARDIMCI*

ÖZ

Dünya kültüründe ve de Türk kültüründe sayıların hem mistik, hem mitolojik hem de inançsal olarak anlamları bulunmaktadır.

Türk kültüründe özellikle 1, 3, 4, 7, 12, 40 sayıları özel önem kazanmıştır. Diğer sayı ve sayı kümelerinde, Türk ve İslam kültüründe etkisi ve anlamı bulunmaktadır.

Doğal olarak Alevî-Bektaşî inancında da sayılara özel anlamlar yüklenmiştir. Bu yazımda; bir Alevî-Bektaşî âşığı ve babası olan âşık Sıdkî Baba'nın şiirlerinde kimi sayılara kimi anlamlar yüklenildiğini, âşığın şiirlerinin mısra, beyit ve dörtlüklerinden alıntılar yapılarak anlatılmaktadır.

Bu sayılardan; Bir, İki, Üç, Dört, Beş, Yedi, Sekiz, Oniki ve Kırk sayıları örneklemeye alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sayıların gizemi, Âşık Sıdkî Baba, sayılar, Türk kültürü.

ABSTRACT

In world culture and Turkish culture, numbers have both mystical, mythological and religious meanings.

In Turkish culture, the numbers 1, 3, 4, 7, 12, 40 have gained special importance. Other numbers and number sets have influence and meaning in Turkish and Islamic culture.

Naturally, in the Alevi-Bektashi belief, numbers are given special meanings. In this article; it is explained that some meanings are attributed to some numbers in the poems of the minstrel Sıdkî Baba, an Alevi-Bektashi minstrel and father, by quoting the verses, couplets and quatrains of the minstrel's poems.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Em. Öğr. Üyesi. İzmir/TÜRKİYE
(zileli.yardimci@gmail.com)

Among these numbers; One, Two, Three, Four, Five, Seven, Eight, Twelve and Forty were taken as examples.

Key Words: The mystery of numbers, Âşık Sıdkî Baba, numbers, Turkish culture

Türk kültüründe sayılar çok önemli bir yere sahiptir. Bunların büyük bir bölümü dini inanmalardan kaynaklanmaktadır.

İnançlar yaşam biçimimizi doğrudan doğruya etkilemekte, bu etki, edebiyatımızda, sanatımızda, müziğimizde, halk oyunlarımızda kendini göstermektedir.

Bazı sayıların kültürümüzdeki işlevi İslamiyet öncesi sosyal hayatımıza dayanmakta, kimi sayılar destan ve masallarımızda önemli ölçüde yer almaktadır.

Edebiyatımızda da dinin etkisi çok fazladır. İslami inanışlar gerek halk, gerekse divan edebiyatında önemli ölçüde kendini hissettirmektedir.

İslam dininde bazı sayılar kutsal bir özellik taşır. Bir, üç, dört, beş, yedi, dokuz, on iki, kırk vb. sayıların dini bakımdan çeşitli anlamları bulunmaktadır. Kutsal özellik taşıyan bu sayıların anlamları çeşitli yazarlarca nesir biçiminde işlenirken, âşıklar tarafından da şiirlerde sık sık dile getirilmiştir.

Geleneksel kültürümüzde sayılar üzerine kurulan inançların kaynakları hem İslam dinine hem de Orta Asya yaşayışına ve şamanizme dayanmaktadır.

Alevi-Bektaşî inancının sonucu sayılardan yararlanma âşıkların şiirlerinde sıkça rastlanan bir durumdur. Alevi- Bektaşî kültüründe bazı sayılar çok önemsenmiş ve kutsallık kazanmıştır. Sıdkî Baba'nın sayılarla ilgili deyişlerinde; 'Baki Yaşa Altınok, Sıdkî Baba Divani, Ankara, 2013' adlı eseri esas alınmıştır.

Bir sayısı:

İslam dininde Bir sayısı Allah'ı ifade eder. Allah birdir ve tektir. Sıdkî Baba'nın sayıların sembolik gücünü kullanarak halka öğütler verdiği görülür.

*Bir sünneti yedi farzı kılmışız
Bir şahlar şahına bende olmuşuz
Bir gerçek elinden nasib almışız
Ol cive-i masivadan beriyiz*

dörtlüğünde yer alan bir sözü önemsenerek kullanılmıştır. Bunun dışında sayımlarda ilk sayının adıdır. Sıdkî Baba'nın çeşitli deyişlerinde

*Bir yar sevdim nevcivandır begayet
Serimi sevdaya salar baktıkça (s. 36)
Gelin dostlar bir olalım (s.83)*

biçiminde kullanılmıştır.

İki Sayısı:

Birçok kültürde dini ve manevi öneme sahip, 1'den sonraki ve 3'ten önceki doğal sayıdır. En küçük ve hatta yegâne çift asal sayıdır. Genellikle iki cihan ifadesinde yer alıp dünya ve ölüm sonrası öte dünyayı işaret için kullanılır. Sıdkî Baba'nın şiirlerinde iki sayısı:

*Sersem Ali, Hayretiyle eş olsun
Dü cihanda gönülleri hoş olsun* (s.62)

*Melül oldu iki cihan serveri
Ah Hüseyin'im ciğer parem diyerek* (s.160)

*İki nokta üç huruftur yârimiz
Şah-ı Merdan sırrı yezdan'dan geldik* (s.163)

*İki cihanın sultanı
Ali Cemal Ali Cemal* (s.164)

biçiminde yer almıştır.

Üç sayısı:

Geleneksel kültürümüzde ve âşıkların dilinde en çok işlenen sayılardan biridir.

Türk kültür tarihimizde ve geleneksel kültürümüzde üç sayısı ile ilgili hususlara çok değişik biçimde rastlanmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde belirlemek mümkündür:

*Eski Türk efsanelerinde üç sayısına çeşitli motiflerde rastlanmaktadır. Türkler'e göre insan, evrenin üç önemli varlığından biri olarak kabul edilir. Türk mitolojisinde de ilahlar Gök Tanrı, Yer Sular ve Yağız Yer olmak üzere üçe ayrılır.

*Bir Türk efsanesinde terazi burcu, üç ana yıldızla iki yan yıldızdan oluşmuştur. Üç yıldız göğe kaçan geyikleri, iki yıldız ise onları kovalayan avcı ile yayı olmuşlardır. Terazi burcunun üç yıldızı çoğu Türk efsanelerinde, usta bir avcı tarafından amansız bir şekilde kovalanan ve canlarını kurtarmak için kendilerini göğe atan "*üç geyik*" gibi tasavvur edilmiştir.¹

*Karluk Türkleri üç aşiretten meydana gelmiştir.

*Oğuz menkıbesine göre Oğuz Han üç gün annesinin sütünü emmemiş, annesi üç gece gördüğü rüya sonucu rüyasında kendisine söylenen şekilde hareket etmiştir.

*Oğuz'un iki eşinden üçer tane oğlu olmuştur. İlk eşinden olan çocukları Gökhan, Dağhan, Denizhan Bozoklar'ı, ikinci eşinden olan Günhan, Ayhan, Yıldızhan da Üçoklar'ı oluşturmuştur.

¹ Ziya Gökalp, Türk Töresi, İstanbul, 1963, s.41

*Oğuz'un oğullarından biri bayrağında sembol olarak altın bir yay üzerine üç gümüş ok kullanmıştır.

*Göç destanının İran rivayetinde Boğu Han'a Tanrı tarafından verilmiş üç karga bulunmaktadır. Bu kargalar memleketin her yerinde olup bitenden hakana haber getirmişlerdir.²

*Çin Türklerinde düğün merasimi üç aşamada yapılır. Gelin kız kocasının evine geldikten sonra üç gün kocası, kaynanası ve kayın babasıyla karşı karşıya gelmesi yasaktır.

Manas destanında da üç sayısının ön planda olduğu görülür. Manas'ta rastladığımız üç sayısı ile ilgili unsurlardan bazıları şöyledir.

*Manas'ın elde tuttuğu yerlerden birinin adı *Üç Koşay*'dir.

*Semetay üç gece aynı rüyayı görür.

*Manas üç gün kimse ile konuşmaz.

*Kırgızlar'ın ayrılmaz yiğitleri üç tanedir.

*Manas'ın önüne üç kız gelip yüzlerini yırtarak ağıt söylerler.

Dede Korkut hikâyelerinde de üç sayısının 43 defa yer aldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

*Bamsı Beyrek hikâyesinde Bey yiğit, düşmandan esir bezirgân ve malları kurtarınca karşılık olarak üç şey beğenir.

*Dede Korkut'un yakarışı ile Deli Kaçar'ın eli yukarıda kalınca, bacısını vermeye razı olur ve üç kere ağızından ikrar eyler.

*Çoban sapan ile bir yere taş atınca o yerde üç yıl ot bitmez.

*Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde Dirse Han'ın oğlu Boğaç, üç kabile çocuğu ile aşık oynar, üzerlerine gelen boğadan üç oğlan kaçar Boğaç kaçmaz.

*Bayındır Han Begil'i üç gün av eti ile besler.

Üçsayısı Atasözlerimizde ve deyimlerimizde:

*Er oyunu üçe kadar.

*Üç nal ile bir ata kalmak.

*Üç beşe bakmamak.

*Üç aşağı beş yukarı.

*Balık ile misafir üç gün sonra kokmaya başlar

biçiminde yer aldığı gibi bilmecelerimizde de gördüğümüz üç sayısı; masallarda da:

"*üç gün üç gece, gökten üç elma düştü, padişahın üç oğlu, üç zaman sonra*" gibi söyleyişlerle sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Üç sayısı Alevi toplumu için de çok önemli olup *üçler* sözü ile üçü bir, biri üç olarak algılanan Allah, Hz. Muhammet, Hz. Ali ifade edilmektedir. Samahlarda da üçler aşkına üç çift kalkıp samah döner.

Alevi-Bektaşî terbiyesinin temelini oluşturan *eline-beline-diline* sözcüklerini simgeleyen sayıdır. Yine *mürîd-rehber-mürşid* sözlerini simgeleyen sayı olarak bilinir.

² Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.2, s.29

Sıdkî Baba'nın:

*Üçler meydanında peymence durdum
Dîdara seyrettim Cuma gecesi* (s.149)

*Üçler ile beşler cismimin canı
Yedilerde fark eyledim erkânı* (s.45)

*Üçler kapısından içeri girdi
Kırklar meydanına selamın verdi* (s.53)

*Ademdir âleme ilm-i zat olan
Şeş cihet içinde kâinat olan* (s.63)

*Üç huruf beş nokta Âdemdir Âdem
Âdemi bil, Âdeme gel, Âdeme* (s.64)
*Âdemdir şeriat ilmini bilen
Üç sünnet, yedi farz salatın kılan* (s.64)

*Üçler, beşler, kırklar ile gezersin
Dört köşeyi seyreyleyip süzersin* (s.182)

*Üç huruf bir nokta keremkânımız
Evlâd-ı Mürsel'e yok gümanımız* (s. 275)

*Üç sünnetten yedi farzdan haberi
Alan bilir almayanlar ne bilir* (s. 311)

gibi çeşitli deyişlerinde üç kavramının gizemi içinde ustaca kullanılmıştır. Yine üç kavramı ile işaret edilen Elif – lâm – mim'in anlamı: Ben Allah'ım, bilirim, demektir.

İbnu Abbas'a göre, elif harfi Allaha(c.c), lâm harfî Cibriye, mim harfî Hz. Muhammed'e işaret eder. Yani, "Kur'an, Cibrilin lisanı ile Allah(c.c) tarafından Hz. Muhammed'e (asm) indirilmiştir.

Dört sayısı:

Dört sayısı da kutsal sayılardan biri olup İslam felsefesinde ve halk inanışlarında bazı temel unsurları nitelendirmek için kullanılır. Bunlardan bazıları *Dört unsur, Dört tabiat, Dört Kitap, Dört Melek, Dört Mezhep* (Hanefî, Şafiî, Malikî, Hanbelî)'dir.

Bektaşilik'te tasavvuftan gelen *Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat* kavramları "*Dört Kapı*" ifadesiyle anlatılır. Âşıkların dilinde en çok kullanılan dört kapı kavramı:

***Dört kapının farzlarını sayamaz
Ser'i canı Hak yoluna koyamaz***

***Dört kapının kırk makamın manasın
Bir kâmil-i mürşidden öğren de bak***

***Dört kapı kırk makam erkân Âdemdir
Hakkın cemaline seyran Âdemdir (s. 64)***

Çar köşeden muhiplerin getirir (s. 153)

***Dört kapıdan selam verip Ali'ye
Muhabbet sazını çalması gerek (s.158)***

***Dört kapı kırk makam On iki erkân
Sana bu sırlardan haber vereyim (s. 194)***

***Dört kapı kırk makam özümde pinhan
On iki kapıya bir şaridim ben (s. 213)***

***Dört kapı kırk makam on iki erkân (s. 293)
Dört kapı, kırk makam, on yedi farzdır
Kulan bilir kulmayanlar ne bilir (s. 311)***

deyişlerinde sık sık dile getirilmişlerdir.

Beş Sayısı

İslam inancında önemli bir yer tutan beş sayısı çoğu kaynaklarda beş vakit namaz olarak gösterilir. Bunun dışında elde beş parmak vardır. Hattatlar Allah yazısını genellikle el şeklinde yazarlar. Ayrıca beş demekle Ehl-i Beyt kastedilir. Ehl-i Beyt, Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir. Sıdkî Baba'nın dilinde:

***İman beştir kardeş fark eyle anı
Evvelkisi ferîştahlar imanı (141)***

Destur oldu beşler cemine geçtim (150)

kimi zaman beş vakit namaz olarak belirtilirken, kimi zaman da Ehl-i Beyt kastedilmektedir.

Yedi sayısı:

Yedi sayısı Orta Asya'daki Türk boylarından günümüze kadar Türk halk inançları ile günlük yaşamlarında en çok sözü edilen sayılardandır.

Yedi sayısı Anadolu'da ve bütün Türk boylarında kutsal sayılmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde belirlemek mümkündür.

*Altay Türklerine göre ayın tutulması "yedi başlı dev" yüzündendir.

*Kırgız Türkleri'nde Kutup Yıldızında bulunan "Büyük Ayı"ya, "Yedi Bekçi" denir.

*Orta Asya ve Anadolu Türklerine göre yer yedi kattır.

*Kur'an-ı Kerim yedi harf üzerine inmiştir.

*Mekke ile Medine arasında yedi kale vardır.

*Kur'an-ı Kerim'de Yusuf Peygamber kıssasındaki rüyaya göre yedi besili ineği, yedi zayıf inek yer yorumunda yedi yıl kıtlık olur.

*Hac'da Kâbe yedi kere tavaf edilir.

*Kur'an-ı Kerim'de geçen Eshab-ı Kehf olayı, Yedi Uyurlar olarak bilinir.

*Hz. Ebubekir Mushaf'ı yedi suret yazdırmıştır.

*Cuma namazının yedi farzı vardır.

*Süleymaniye camii yedi senede yapılmıştır.

*Çile yedi yıl doldurulur. Yunus Peygamber Diyarbakır kalesinde yedi yıl oturmuş, Eyüp Peygamber, Harran'da bir mağarada yedi yıl çile doldürmüştür.

*İstanbul yedi tepe üzerine kurulmuştur.

*Bursa'da yedi Osmanlı türbesi vardır.

Osmanlı devleti kurulduktan sonra yedinci asırda yıkılmıştır.

*Dünyanın yedi harikası vardır.

*Gökkuşağı yedi renklidir.

*Başta yedi delik vardır.

*Dilimizde sözcük türleri yedi tanedir.

*Gökteki takım yıldızlarının en ünlüsü Ülker yıldızına "Yedi kandilli Süreyya" denir.

*Müzik notası yedi tanedir.

*Ailede soy yedi göbeğe kadar çıkarılır.

*Kefene yedi arşın bez de denir.

*Mevlâna'nın mesnevisi yedi cilttir.

*Anadolu'da düğünün en namlısı yedi gece, yedi gündüz olanıdır.

*Çocuk yedi yaşında okula gönderilir.

*Hafta yedi gündür.

*Tehlikeli ve sağa sola zorla baskı yapanlara "yedi bela" denir.

Sıdkî Baba'nın dilinde ve telinde de yedi sayısı:

Yedi âyet, yedi beyza hakkıyçün

İnayet kıl günahımı bağışla (s. 35)

Yedi kere doldu boşaldı derler

Hiç kimseye baki kalması dünya (s.46)

Yedi, sekiz, dokuz âdemde tamam

Böyle emreyledi Rabb'ül – âlem (s.64)

Yediler elinden bir bade içtim.(s.150)
Yedi müşhaf, âl-i İmran Âdemdir
Âdemi bil, Âdeme gel,Âdeme (s.64)

Yedi ayet veçhinde bulmuş kemali
Cana hayat verir lebin zülali (s. 96)

Yedi ayet mâhir olur
Cemalinden zahir olur (s. 165)

Yedi derya, yedi deniz, yedi hat
Yedi mushaf, Yed'ullah, yedi âyet

Yedi bin, yedi yüz, yetmiş yedi kat
Yedi zemin, yedi âsman sendedir (s.303)

biçiminde dile getirilmiştir.

Sekiz sayısı

İki kere dört olarak düşünülür, karşıtlık ve direnci ifade eder. Daireyi 8 ile bölerek elde edilen açı 45 derecelik açığa denk gelir. Kare açının türevidir. İçsel gerginlik belirtisidir. İnsanın derinlerde gömülü potansiyelini anlatır.

Sıdkî Baba'nın dilinde ve telinde de sekiz sayısı:

Sekiz cennet kapıları açıldı
Hülle kumaşından libas biçildi (53)

Dedesi Muhammed kara bağladı
Sekiz Cennet Huri Gilman ağladı (160)

Rıdvan sekiz cennet kapısın açtı
Vildan ile Hûri Gilman ağladı (87)

Sekiz cennet, huri gulman bizimdir (309)

biçiminde yer almıştır.

Oniki sayısı:

Oniki sayısı halkımızca kutsal sayılan sayılar arasındadır. Bu sayı özellikle Alevi ve Bektaşiler tarafından kutsal bir sayı olarak bilinmektedir. 12 sayısı oniki din büyüğünün adı için Oniki İmam deyimi olarak kullanılmaktadır. Birincisi Hz. Ali olan oniki imamlar sıra ile şunlardır. 1. Hz. Ali, 2. Hz. Hasan, 3. Hz. Hüseyin, 4. Muhammed Bâkır, 5. Zeynel Abidin, 6. Câfer-i Sadık, 7. Musa-i Kâzım, 8. Ali Rızâ, 9. Muhammed Takî, 10. Ali Nakî, 11. Hasan Askerî, 12. Mehdi . Edebiyatımızda oniki imamın adının geçtiği şiirlere "Düvazdeh imam" ya da "Düvaz" denilmektedir.

Oniki sayısı âşıkların dilinde ve telinde en çok dile getirilen sayıdır. Bunlardan bazıları Sıdkî Baba'nın deyişlerinde:

*Yandı susuzluktan yavru kuzular
On iki nûr İmameyn'in aşkına* (s.31)

On iki noktadır deryamız Âdem (s.65)

*On iki burç sırr-i cevza hakkıyçün
Eyyüb'ün çektiği ceza hakkıyçün* (s.35)

*On iki imamla on dört masumân
Bunlarda bulunur her derde derman* (s.39)

*On iki yaşımda aşka düşürdün
Biryân ettin bu sinemi pişirdin* (s.74)

*Ecdatları baş ucunda düzöldü
On ik'imam, Şah-ı Merdan ağladı* (s.88)

*On ik'imam nesli yolun ulusu
Tarikatın, şeriatın Ali'si* (s.143)

On iki farz ile bilinir vücud (s.147)

*On ik'imam katarına girenin
Aşkın deryasına dalması gerek* (s.158)

On iki imam Haydar kırklar ceminde (s.206)

*On iki noktadır lâfeta Ali
Evlâd-ı Ali'dir yolun evveli* (s.227)

biçiminde dile getirilmiştir.

Kırk Sayısı:

Türkler tarafından, ilk çağlardan bu yana kırk sayısının kutsallığına inanılmaktadır. İslamiyette de Kur'an'dan bu yana önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Örneğin, Kırk erbain Kur'an'da 48 kez geçmektedir.

Alevi ve Bektaşilerde Hz. Ali'nin başkanlık ettiği kırk kişinin meclisine "Kırklar meclisi" denmektedir.

Bu sayı geleneksel kültürümüzde de değişik biçimlerde görülmektedir. Bunların bazılarını şu şekilde belirlemek mümkündür:

* Doğumdan sonra kırk gün içinde bulunan anne ve bebeğe "kırk" denir. Kırk çıkması, anne ve bebek için önemli bir olay olarak kabul edilir.

* İnanışa göre, çocuk ayaklarını basmazsa ve gelişmezse buna "*kırk bastı*" denir.

* Kırklı çocuğun elbise ve bezlerinin suyunun dışarı atılmayacağına inanılır.

Oğuz Kağan ve Satuk Buğra Han Destanlarında, kırk sayısına sıkça rastlanır. Oğuz, kırk günde yürür.

Manas Destanında kırk sayısı 127 yerde *kırk yiğit, kırk savaşçı, kırklar, kırk cura, kırk gelin, kırk alp, kırk güzel, kırk kulaç* vb. biçimlerde görülmektedir.

Dede Korkut'ta da *kırk yiğit, kırk namert, kırk er, kırk otağ, kırk gün kırk gece* gibi ifadelerle yüz yerde karşımıza çıkmaktadır.

Kırk yiğit motifinde olduğu gibi, *kırk kız* motifi de bütün Türk destan ve masallarında çok geçer. Bey ve beyin oğlunun kırk yiğidi bulunduğu gibi hanımların da kırk kızı bulunur.

Anadolu'da yer isimlerinde de *Kırkağaç, Kırklareli, Kırkpınar, Kırktepe, Kırkkuyu, Kırkkavak* gibi rastlanmaktadır. Sıdkî Baba'nın dilinde ve telinde ise kırk sayısı:

Kırkların bezminde aşkı nûş ettik
Mestane olsak da hoş olmasak da (s.38)

Kırkların bezminde şad olduk güldük
Kırkı bir olduğun o demde bildik (s.38)

Giderken uğradı yolum üstüne
Göründü gözüme nûr Kırklar dağı (s.98)

Kırklar meydanına sürdüm yüzümü
Haydar'a seyrettim Cuma gecesini (s.150)

Kırkların ceminde nesl-i mevâli
Çar köşeye ziya verir cemali (s.150)

Kırkların serçeşmesi Bektaş-ı Veli (s.150)

Uğradık kırklara devran içinde
Sundular aşk meyini irfan içinde (s.200)

Sundular aşk meyini mestanelikte
Kırkların ceminde dâr'a düş oldum (s.201)

Kırkların cemini o handa tuttuk
Erenler babında serdar idim ben (213)

biçiminde ifadelerle dile gelmektedir.

***Bizim kırklar ile ulyamız birdir
Elif harfindeki noktamız birdir
Lezzetimiz hoştur meyvemiz birdir
Bir bahçede bir fidanın dalıyız***

dörtlüğünde ise şiirlerde sıkça geçen kırklar sözü ile Alevi-Bektaşî kültüründe çok önemsenen ve Hz. Ali'nin başkanlık ettiği kırk kişinin meclisi olan Kırklar Meclisi kastedilmekte olup, güzel bir telmihe yer verilmiştir. Sıdkî Baba'nın da bu sayıları özenle kullandığı görülür.

Bunların dışında halkımız tarafından kutsallığına inanılan Alevîlik'te küçük yaşta şehit edilen Ehl-i Beyt ve On İki İmâmlar'ın oğulları için kullanılan bir kavram olan Ondört mâsum-ı pâk için 14 sayısı; Yetmiş iki milleti işaret ettiği için: ***Yetmiş iki millet hayrette kaldı*** (311) biçiminde 72 sayısı;

İnsan vücudunda 366 kemik olduğundan:

***Üç yüz altmış altı ayet var cesette
Cümlesin bir edip geçebilin mi*** (136)

biçiminde kullanılan 366 sayısı kutsal sayılar arasında gösterilmektedir.

Bu sayılar dışında diğer çoklu sayılarla ilgili Sıdkî Baba'nın şiirleri arasında bulunanlarından bazılarını şöyle işaret etmek mümkündür:

On yedi huruftur ulyamız Âdem (65)

On yedi tariki eylesin beyan (293)

***Yirmi dördtür tarikatın makamı
Ârif isen fark eyleyip bilesin*** (246)

***Gel be hey rehberlik davasın kılan
Yetmiş iki hicap var geçebilin mi*** (136)

***Yetmiş üç millettir, birisi nâci
Eriş Ehl-i Beyt'e olagör hacı
Yetmiş bin melaik yanımca delil
Geldim şu cihana hâkdâr idim ben*** (213)

***Yetmiş bin melaik yanımca delil
Geldim şu cihana hâkdâr idim ben*** (213)

***Doksan bin halifenin aşçısı
Balım Sultan, Abdal Musa yaycısı*** (45)

*Doksan bin er ile Urum'a gelen
Güvercin donunda Höyüğe konan (29)*

*Sene bin üç yüz on Harız köyüne
Geldi de bir âşık Pervane gitti (6)*

*Söylerim sözümü Pir Bektaş diye
Gerçi gelirse de yüz bin taş diye (7)*

*Perişan halime etmez inayet
Bağrımı bin pâre böler baktıkça (36)*

*Tarihler yüceldi çileler doldu
Bin üç yüz otuz dört seneye kondu (41) (1915)*

*Seneler bin üç yüz kırka konuldu
Seyyid Cemaleddin Sultan göçünce (53) (1921)*

*Yüz bin melek dersin alır meşkinden
Baktım sultan olmuş arşın üstüne (69)*

*Yüz yirmi dört bin enbiya hakkı
İmân-ı kâminden ayırma bizi (155)*

Doksan bin evliya sende tamamdır (212)

*Bir zaman kendimi toprağa kattım
Eshab-ı kehf ile üç yüz yıl yattım (217)*

*Gökler yerde iken yer derya iken
Üç bin sene hizmet ettim Pir'e ben (220)*

*Hakikat yolunda bezirgan oldum
Dört bin sene gittim geldim şâr'a ben (220)*

*Yüz yirmi dört bin peygamber geldi
Musa ile bile gittim Tur'a ben (220)*

*Yek nazar kıl on sekiz bin aleme
Gelen gider bu cihanda kalınmaz (360)*

*Yüz bin melek dersin alır meşkinden
Baktım sultan olmuş arşın üstüne (69)*

KAYNAKÇA

1. Turgut Koca, Bektaşî Nefesleri ve Şairleri, İstanbul, 1990.
2. Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Erzurum, 1961.
3. Baki Yaşa Altınok, Sıdkî Baba Divanı, Ankara, 2013.
4. Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri, İstanbul, 1930.
5. Ziya Gökalp, Türk Tôresi, İstanbul, 1963
6. Bahattin Ögel, Türk Mitolojisi,
7. H. Avni Yüksel, Türk Folklorunda Sayılar, Erciyes, Yıl 3, S.29-31.
8. Afet İnan, Türk Destan ve Masallarında Kırklar Motifi, Türk Dili, Şubat 1958
9. İsmail Özmen, Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi, Ankara, 1995.
10. Erman Artun, Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü, Adana, 2014
11. Halit Özdemir, Ardanuç ve Çevresinde Kırk Basması ve Kırkla İlgili İnanışlar, Türk Folkloru, İst. 1975.
12. Mehmet Yardımcı, Yedi İklim Anadolu'dan Halk Bilimi Yazıları, Ankara, 2012.
13. Esat Korkmaz, Alevilik, Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1993. Hayrettin İvgin, Âşık Sıtkı (Pervane)), Ankara 1976.

AZƏRBAYCAN CAĞDAŞ XANIM ŞAIRƏSİ
Həmidə Rəiszadə (Səhər)

MODERN AZERBAIJANI POETESS
Hamida Raiszade (Sahar)

СОВРЕМЕННАЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ ПОЭТЕССА
Гамида Раисзаде (Сахар)

Kifayət MƏMMƏDOVA*

XÜLASƏ

«Səhər» təxəllüsü ilə tanınan Həmidə Rəiszadə, Azərbaycan çağdaş şeirinin öncülərindəndir. Səhər xanım, 1952 (1331)-cı ildə Ərdəbil şəhərində dünyaya göz açmış və həmən şəhərdə boya-başa catmışdır. Həmidə Rəiszadənin lirası xalqının və doğma diyarının tərənnümü ilə saysız tellərlə bağlıdır. O, hələ İslam inqilabından əvvəl şeir yazmağa başlamışdır. Səhər xanım mübariz, azdıqsevən bir şairədir. Onun istər farsca, istər türkcə yazdığı şeirlərində cəmiyyətimizin diləkləri, dərdləri, tələbləri tərənnüm edilir.

Ədəbiyyatımızın zənginləşməsində qadın şairlərimizin də xidməti danılmazdır. Söz, sənət tariximizə nəzər salsaq Məhsəti Gəncəvi, Xurşidbanu Natəvan, Ağa bəyim ağa və bir çox qadın şair və yazıçılarımızın hər birinin öz dövrlərinin nəhəngləri olduqları aşkarlanır. Bu məsələdə onların incə təbiətə, incə yaradılışa, duyğuya malik olmaları xüsusi rol oynadıqları bir daha diqqətə çatdırılaraq, göstərilir ki, Güney Azərbaycan ədəbiyyatında Səhər təxəllüsü ilə tanınan Həmidə Rəiszadə özünəməxsusluğu ilə bərabər adını çəkdiyimiz qadın şairələrin cərgəsindədir. İlk şeir toplularından başlayaraq yazı və danışq dillərini birləşdirərək yeni ədəbi dil ilə oxucularına müraciət etdi. Beləliklə, əski türkcə ilə tanış olmayanlar bu yeni yaranan dilə maraqlarının artması sayəsində oxucuların sayı artdı. Beləliklə, Əslən Ərdəbilli olan Səhər ilk dəfə olaraq ədəbiyyatımızda müasir şeirə yenilik gətirdi. Bu səbəbdən də onun yaradıcılıq dövrü Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatında yeni bir dövr sayıla bilər. “Mavilər”, “Yaşıl mahni”, “Aylı baxış”, “Bir dəstə təzə günəş”, “Hikayətə dürr” və sair topluları dediklərimizə sübutdur. Səhər xanım "Mavilər" şeir toplusunda folklor və əski formalarda deyilən və yazılan düşüncələri yeni baxışlarla sintez edərək köhnə qəliblərdə yeni düşüncə, yeni baxış yarada bilmişdir.

Açar Sözlər: Mensur şe'ir, folklor, nazm, modern edebiyat, vatanseverlik.

* Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi (AMEA) Nizami Gencevi Edebiyat Enstitüsü
Güney Azərbaycan Edebiyatı Bölümü Felsefe Doktoru. Bakü/AZERBAIJAN
(kifayet.mammedova@mail.ru)

ABSTRACT

Hamida Raiszade, known under the pseudonym "Sahar", is one of the pioneers in modern Azerbaijani poetry. Sahar khanum was born in 1952 (1331) in Ardabil and grew up in this city. The lyrics of Hamida Raiszade are connected by countless strings with the glorification of her nation and homeland. She began writing poetry even before the Islamic Revolution. Sahar khanum is a militant, freedom-loving poetess. Written in Persian and Turkish, her poems celebrate the desires, problems and demands of our society.

The merit of poetesses in enriching our literature is undeniable. If we look at the history of literature and art, we will see that Mahsati Ganjavi, Khurshidbanu Natavan, Aga Beyim-aga and many other poetesses and writers were outstanding personalities of their time. From this point of view, the article draws attention to their possession of subtle nature and feelings, and also notes that Hamida Raiszade, known in the literature of Southern Azerbaijan under the pseudonym "Sahar" and possessing uniqueness, belongs to the above-mentioned poetesses.

Starting with the first collections of poetry, she addressed her readers with a new literary language, combining written and spoken languages. Thus, the number of its readers increased due to the increased interest in this new language among those who were not familiar with the Old Turkic language. Thus, Sahar, originally from Ardabil, has brought innovation to modern poetry in our literature. For this reason, her creative period can be considered a new stage in the literature of South Azerbaijan. "The Blue", "Green Song", "The moonlit glance", "A Pile of New Suns", "Hikayat-e Durr" and other collections are confirmation of the above. In the poetry collection "Blue" Sahar Khanum has created a new way of thinking and a new vision in the old forms, synthesizing the thoughts spoken and written in folklore and old forms with new views.

Key Words: poetry, folklore, verse, modern literature, patriotism.

РЕЗЮМЕ

Гамида Раисзаде, известная под псевдонимом «Сахар», является одной из пионеров в современной азербайджанской поэзии. Сахар ханум родилась в 1952 (1331) году в Ардебиле и выросла в этом городе. Лирика Гамиды Раисзаде бесчисленными струнами связана с прославлением ее народа и родины. Она начала писать стихи еще до исламской революции. Сахар ханум – воинственная, свободолюбивая поэтесса. В ее стихах, написанных на персидском и турецком языках, воспеваются желания, проблемы и требования нашего общества.

Заслуга поэтесс в обогащении нашей литературы неоспорима. Если взглянем на нашу историю слова и искусства, то увидим, что Махсати Гянджеви, Хуршидбану Натаван, Ага Бейим-ага и многие другие поэтессы и писательницы являлись выдающимися личностями своего времени. С этой точки зрения в статье обращено внимание на обладание ими тонкой натурой и чувствами, также отмечено, что Хамида Раисзаде, известная в литературе

Южного Азербайджана под псевдонимом «Сахар» и обладающая уникальностью, принадлежит к числу вышеуказанных поэтов.

Начиная с первых сборников стихов, она обратилась к своим читателям с новым литературным языком, соединив письменный и устный языки. Таким образом, число ее читателей увеличилось за счет возросшего интереса к этому новому языку среди тех, кто не был знаком со старотюркским языком. Таким образом, Сахар, родом из Ардебилля, внесла новаторство в современную поэзию в нашей литературе. По этой причине ее творческий период можно считать новым этапом в литературе Южного Азербайджана. «Голубые», «Зеленая песня», «Лунный взгляд», «Куча новых солнц», «Хикаят-е Дурр» и другие сборники — подтверждение вышесказанного. Сахар Ханум в поэтическом сборнике «Голубые» смогла создать новый образ мышления и новое видение в старых формах, синтезируя мысли, сказанные и написанные в фольклоре и старых формах, с новыми взглядами.

Ключевые Слова: поэзия, фольклор, стих, современная литература, патриотизм.

«Səhər» təxəllüsü ilə tanınan Həmidə Rəisizadə, Azərbaycan çağdaş şeirinin öncülərindəndir. Səhər xanım, 1952 (1331)-cı ildə Ərdəbil şəhərində dünyaya göz açmış və həməən şəhərdə boya-başa catmışdır. Həmidə Rəisizadənin lirası xalqının və doğma diyarının tərənnümü ilə saysız tellərlə bağlıdır. O, hələ İslam inqilabından əvvəl şeir yazmağa başlamışdır. Səhər xanım mübariz, azadlıqsevən bir şairədir. Onun istər farsca, istər türkcə yazdığı şeirlərində cəmiyyətimizin diləkləri, dərdləri, tələbləri tərənnüm edilir.

Məhəmmədəli Nəhavəndi (Muğan) Səhər xanımı xatırlayaraq yazır: “ Səhər xanım cəsarətli və özünə məxsus sədaqətli bir qadındır. Düşüncəli şairdir. Kəlmələri nəzmə çəkən nazim deyildir.”(1.s.6)

Cənubi Azərbaycan poeziyasında "Səhər" ləqəbi ilə tanınan Ərdəbilli Həmidə Rəisizadə Müasir Azərbaycan xanım şairləri arasında gözəl, həssas, dərin məzmunə malik və simvollarla zəngin şeirlər yazmaqda tanınmış şairə şeirlərində yeni mövzular və orijinal ifadələr işlətməklə də seçilməkdədir. Dünya fəlsəfi fikir tarixində özünəməxsus yeri olan sufi fəlsəfəsi, İlahi eşqlə bağlı şeirlər tarixin müxtəlif dövrlərində yaşamış şairlərin istər dünyagörüşündə, istərsə də şeirlərində mühüm yer tutmuşdur.

Ədəbiyyatımızın zənginləşməsində qadın şairlərimizin də xidməti danılmazdır. Söz, sənət tariximizə nəzər salsaq Məhsəti Gəncəvi, Xurşidbanu Natəvan, Ağa bəyim ağa və bir çox qadın şair və yazıçılarımızın hər birinin öz dövrlərinin nəhəngləri olduqları aşkarlanır. Bu məsələdə onların incə təbiətə, incə yaradılışa, duyğuya malik olmaları xüsusi rol oynadıqları bir daha diqqətə çatdırılaraq, göstərilir ki, Güney Azərbaycan ədəbiyyatında Səhər təxəllüsü ilə

tanınan Həmidə Rəis zadə özünəməxsusluğu ilə bərabər adını çəkdiyimiz qadın şairələrin cərgəsindədir. İlk şeir toplularından başlayaraq yazı və danışığı dillərini birləşdirərək yeni ədəbi dil ilə oxucularına müraciət etdi.

Beləliklə, əski türkcə ilə tanış olmayanlar bu yeni yaranan dilə maraqlarının artması sayəsində oxucuların sayı artdı. Əslən Ərdəbilli olan Səhər ilk dəfə olaraq ədəbiyyatımızda müasir şeirə yenilik gətirdi. Bu səbəbdən də onun yaradıcılıq dövrü Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatında yeni bir dövr sayıla bilər. “Mavilər”, “Yaşıl mahnı”, “Aylı baxış”, “Bir dəstə təzə günəş”, “Hikayətə dürr” və sair topluları dediklərimizə sübutdur. Səhər xanım “Mavilər” şeir toplusunda folklor və əski formalarda deyilən və yazılan düşüncələri yeni baxışlarla sintez edərək köhnə qəliblərdə yeni düşüncə, yeni baxış yarada bilmişdir.

Pəhləvi rejimi devrildikdən sonra Güney Azərbaycan şeirində yeni dönəm başlandı. Həmidə Rəis zadə (Səhər) xanımın 1365(1986)- ci ildə “Mavilər” adlı şeir kitabı yayımlanmaqla yanaşı çağdaş ədəbiyyatımızda yeni atmosfer ortaya çıxdı və şeir canlanmağa başladı. Bu kitabda onun müxtəlif illərdə müxtəlif mövzularda, yazdığı əsərlərin nümunələri toplanıb və yaradıcılığının səciyyəvi xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirə bilib.

Məlihə Əzizpur yazır: “O «Mavilər» kitabında olan şeirlərində fikir və duyğuda tam dəyişik bir forma və canlı təsvir, təmsil və istiarələr ortaya qoyub və öz yaşadığı dövrün çağdaş istək və çətinliklərinə toxunmaqla açıq-gizlin dərdlərini ədəbi və bədii formada cəsarətlə açıqlaya bilib”.(2.)

Gecədir!

Baxıram ay bacasından

Başqa bir mavi göyə

Orda da var

Elə bil

Gecə yurdu qana dönmüş dənizindən

neçə bir qəmli bulud- qanlı söyüd...

Gecədir!(3.s.6)

Fikirdə və duyğuda tam bir dəyişiklik, bacarıqlı texnika və forma, gözəl, canlı və əlvan təsvirlər, onun yaradıcılığının gözə çarpan ilk xüsusiyyətlərindəndir. Biz bu şeirlərin ardında dərin düşüncəli, incə duyğulu bir qadın şəxsiyyəti ilə tanış oluruq. Şairin “Mavilər” adlandırdığı bu şeir məcmuəsi onun şəxsi həyatı və mənəviyyatında əks olunan ictimai hadisələrin poetik dünyasının güzgüsüdür, desək, yanılmazıq. Səhər xanım keçirdiyi iztrabları, həyəcanları, sevinclərini, kədərini və mənəviyyatında pozulmayan irili- xırdalı ictimai hadisələrin izlərini, şeirlərində əks etdirməyə çalışır.

Ədəbiyyatşünas alim, tənqidçi, filologiya üzrə elmlər doktoru Esmira Fuad (Şükürova) yazır: “Səhər xanımın şeirlərində vətən sevgisindən doğan gizli haray, azadlıq sevgisi, oyanış düşüncəsi əsas özəllikdir. O, modern poetik ifadə tərzinə yiyələnmiş şairlərdən biridir”. (4.)

İctimai münasibtlərə yanaşmaq, dövrün müasir tələb və çətinliklərinə toxunmaq, nisgil və dərdləri ədəbi – bədii bir şəkildə cəsarətlə yazıb bəyan etmək, sənətkarın daha artıq bir vəzifəsinə çevrilmişdir.

O, cəmi bir neçə misradan ibarət olan şeirində xalqının doğma dilə həsrət qoyulduğunu cəsarətlə tərənnüm edir:

Sarsılmaz dağların zirvəsin dedim,
Dizlərim yorulub bükülən zaman
Ləhzələr üstünə gecəl ər boyu
Zülmət qarqış kimi tökülən zaman
Sabahın, günəşin cəlvəsin dedim
Sevginin görüşə gəlməsin gərək
Haçanacan demək?Haçana qədər?(3.s.10)

Səhər xanımın şeirlərində vətən sevgisindən doğan gizli haray, azadlıq sevgisi, oyanış düşüncəsi əsas özəllikdir. Şairin gizli kədər və qəmlərindən həzin – həzin söz açması nəhayətdə uca bir fəryada dönür:

Saraldı güssədən üzlər, ağardı yol döyən gözlər
Nə lazımdır həzin sözlər, Səhər fəryad olan yerdə. (3.s.12)

Səhər xanımın ilk əsərləri toplumun ürəyindən qopub gələn mövzular və onunla uyğunlaşan, gənclərimizin istəklərinə düzgün cavablar verərək yaranırdı. Onun sadəliyi və səmimiyyəti ürəyə yatırdı və şeirləri xalqımızın ruhiyyəsini əks etdirirdi. Sənətkarın müasirliyi və dövrə uyğun olan bir dili onun bədii yaradıcılığına, lirikasına daha dəyərli bir gözəllik və yenilik verir:

... polad tək iradə
Bir şüşə gülab kimi sadə insan
diləyirəm.
Pasaj qabağından, pasaj qabağına çatmaq
Savalan dayana caqlı yaşamaq
çətin yola yoldaş diləyirəm.
Çətin yola
yoldaş ...(5.s.14)

Əlli ildən artıq höküm sürən qanlı- qadalı şahlıq üsul idarəsi, cəmiyyətdə pis əhval- rühiyyə yaratmışdı, zindanları abad, ölkəni virana qoymuşdu, istibdad və diktatorluq istər- istəməz şeirimizi üsyan bayrağına çevirmişdir. Şairə ölkəsində törədilən qanlı çinayətləri bütün vücudu ilə hiss edir çox yanıqlı, nisgilli və dərin mənalı “..Bülbül” şeirində fəryad edərək yazır:

Asıldı əlli min bülbül budaqlardan dara söylə.
Günəş də zülmədən söndü, üzü oldu qara söylə,

Denən gəldi elim, yurdum bu zülmədən zara, bülbül,

Ucalmış naləni sazdan, dolan sal dağlara, bülbül! (3.s.4)

Səhərin misralarının əsil siması bu həqiqəti tərənnüm etməkdə daha qabarıq ifadəsini tapır. Hümmət Şəhbəzi "Müasir Azərbaycan şeirinin tənqidi" kitabının müqəddiməsində yazır: "Səhər xanım parlaq bir ulduzə kimi «Mavilər» dünyasında anadan oldu və Savalan qədər ucaldı. Onun misralarında Araz həsrəti «həsrət ədəbiyyatımızda» səsləndi və xalqımızın ürəyində bir içim məhəbbət kimi sevgiyə sarıldı. Beləliklə şeirimizin ilahəsi Azərbaycan ədəbiyyatında qanad çalaraq bir ədəbiyyat dirəyi kimi şöhrət qazandı:

Bir dayan, zirvəyə diz qoy, gəlirəm

Sanmaki, xəstəyəm, iz qoy, gəlirəm

Bir çanaq sözdə, dəniz qoy, gəlirəm

Bir döyüş meydanı çən saxla mənə! [6.s.9]

Səhər xanımın poeziyası düşüncə və məna ilə zəngindir, sanki qüdrətli mütəfəkkir insan haqqında düşüncələrinin bəhrəsini və həyatın müxtəlif tərəflərini, mənəvi və sosial məqamlarını yazmışdır. Əziz Möhsinin sözləri ilə desək- şair dövrün şairi deyil, əxlaqın tərbiyəsi və incəliyi şairidir.

Səhər xanımın ən diqqət çəkən xüsusiyyəti, şeirlərində ifadə olunduğu və şeirlərinə ictimai, siyasi rəng verdiyi cəmiyyətin məhrum və yetim qaldığı insanlara edilən təzyiqlər və dəstək ruhudur.

Şairin şeirlərində ədalətsevərlik, vətənpərlilik, müharibəyə nifrət, doğma yurduna məhəbbət və sevgi özünü göstərir:

Gəlirəm qanda qalan qəlbimi gəmədən alasan,

Gəlirəm mən qurtaram səndə, fəqət sən qalasan,

Saz kimi tellərimin mahnısı mizrab diləyir,

Nola gizlin alasan qoynuva, gizlin çalasan?!(3.s.21)

Onun "Mavi göylər çarşabların açan zaman ", "Deryalar üsküyə dolmayan", " Ağzımdakı saqqız sevincim ", "Qan rəngin göstərməz donumu geyim ", "Qaş düşmüş uzugumun " kimi **misraları ilə başlayan şeirlərində** məhz gündəlik həyatımızda baş verən hadisələr, cəmiyyətimizdə olan insani xüsusiyyətlərin tərənnümü, xalqımızın mənəviyyatına yad olan eybəcərliklərə qarşı etiraz, bir sözlə, insan səadəti, vətənin abadlığı, dostluq, əmin-amanlıq kimi məsələlərdir.

Əksər şeirlərində zülmələr və haqsızlıqlar barədə məlumat vermək istədiyi üçün narahatlıq və narahatlıq doğuran yaradıcı şeirlər yazmaqla sosial etirazlara üz tutur:

Yaşıl ölkəmdə qara yellər əsib

Günəşə qəfəs olunub nəsib

Vətənimdə tülkü kəmin kəsib

Belə aşıyanəni neylirəm

Qərib olmuşam özümə- özüm
Oturub bu dərdə nəcür dözüüm?
Ürəyimdə qaldı axır sözüüm
Gedirəm, tərənəni neylirəm.(3.s.18)

Səhər xanımın poeziya dünyasında müasirliyi ilə yeni bir fəsil açan ilk qadın olduğuna işarə edən Firuz Baxış yazır: “Ölkənin çağdaş tarixindəki şairlər hamısı onu sevir və şeir dövrünün ulduzu adlandırırlar. Zəriflik, sadəlik və ritorika bu şairin poetik xüsusiyyətləri arasındadır. Təsəvvür, xəyanət, bənzətmə və təəssübkeşlik Səhərin şeirlərində də aydın görünür”.(6.s.111)

Beləliklə,Səhər xanımın misraları da bu inkar olunmaz həqiqətə öz möhrünü vurur. Ana torpağın daşı, çayları, dəryaları belə ilk andına-ana yurdu ağ günlərə qovuşdurmaq öhdəçiliyinə sadıq qaldığını cəsarətlə açıb göstərir.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Məhəmmədəli Nihavəndi (Muğan) “Həmidə xanım Rəsizadə (Səhər)”, “Xudafərin” jurnalı. 2016 (1395), №146.
2. Məlihə Əzizpur. Güneydə çağdaş ədəbi proses. _ishiq.net
- 3.H.Rəsizadə (Səhər). “Mavilər”.Tehran,1995(1374).
4. Esmira Fuad Şükürova. Güney Azərbaycanda vahid ədəbi dil məsələsi. “525-ci qəzet” 6 yanvar 2023.
5. H.Rəsizadə (Səhər).”Aylı Baxış”, Tehran, 2000(1379).
6. Hümmət Şahbazi. “Müasir Azərbaycan şeirinin tənqidi”.Təbəriiz, 2004(1383)

THE INTEGRATION OF ORIENTAL AND WESTERN MUSIC IN THE QUARTET GENRE OF FIRANGHIZ ALIZADEH'S ACTIVITY

FIRANGİZ ALIZADE'NİN ÇALIŞMALARINDA DOĞU VE BATI MÜZİĞİNİN KVARTET TÜRÜNDE ETKİLEŞİMİ

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КВАРТЕТНОГО ИСПОЛНЕНИЯ ВОСТОЧНОЙ И ЗАПАДНОЙ МУЗЫКИ В ТВОРЧЕСТВЕ ФИРАНГИЗ АЛИЗАДЕ

Lachin TAHMASEBPOUR SHAHSAVAR*

ÖZ

Makalede, 20. yüzyıl Azerbaycan modern müziğinin gelişmesinde önemli rol oynayan ve milli müzikte tür ve üslup açısından söz söyleyen Azerbaycan'ın önemli kadın bestecilerinden olan Firangiz Alizade'nin "Muğamsayağı" ve "Simli Kuartet"i yapısal bağlamda incelenmiştir.

Bestecinin yenilikçi düşüncesi, tematik eserlerin doğaçlamaya dayalı planı, eserlerindeki çok sesli ve çok ritmik değişiklikler onun çalışmalarının temelini oluşturan unsurlardır.

Alizade'nin eserleri kendine has özellikleriyle, Azerbaycan'ın geleneksel müziği olan muğam'ın tüm dünyaya tanıtılmasında önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Makalede bestecinin "Simli Kuartet" ve «Muğamsayağı» simli kvartet eserleri incelenmiş ve ağırlıklı olarak doğu müziği muğamla, batı müziği türü olan kvartet etkileşimi görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Firangiz Alizade, Doğu-Batı, Muğamsayağı, Simli kvartet.

ABSTRACT

In the article, Mughamsayaghi and String quartet of Firanghiz Alizadeh, one of the most important female composers of Azerbaijan, who played a significant role in the development of modern music of Azerbaijan in the 20th century and was

* Pezhvak Müzik Akademisi Kanun Öğretim Üyesi. Pezhvak/İRAN
(lachin.tehmasebpour23@gmail.com)

able to tell her own words in terms of genre and style in national music, were analyzed in a structural context.

The innovative thinking of the composer, the plan of thematic works based on improvisation, polyphonic and polyrhythmic changes in her works are the main elements that form the basis of her creativity.

Alizadeh's works, with their unique characteristics, have been evaluated as the main factor in the introduction of Mugham, the traditional music of Azerbaijan, to the world.

In the article, the composer's string quartet pieces "String Quartet" and "Mughamsayaghi" are elaborated, and the eastern music, Mugham, is mainly integrated into the quartet form, which is a western music genre.

Key Words: Firanghiz Alizadeh, East-West, Mughamsayaghi, String Quartet.

Introduction

Firanghiz Alizadeh, a prominent representative of Azerbaijan's music, as a composer with brilliant talent, has managed to tell her own words in terms of genre and style selection in the field of national music. Firanghiz Alizadeh's creativity is based on universal values and thereby enriches the moral and aesthetic aspect of everyone (Abdullazade Gulnaz Abutalib, 1996). As a real patriot individual, the composer was able to find a way to impress her audiences by the wonderful sounds of Azerbaijani music through "Fine art" that unites all nations. She has gained huge reputation and honor not only in Azerbaijan, but also all over the world with her unique creativity and great artistry.

F. Alizadeh's pieces reflect her investigation for new forms and new constructive ways meanwhile, demonstrate the large-scale and diversity of the composer's creativity (Ceferli Nesirli 1999). In such a way that, in spite of manifold discrepancies in tasks, styles and constructive ways of the presented pieces, they are united by one goal - the common roots that go back to the depths of traditional mugham.

Mastering all the secrets of the orchestra and valorizing world music features likewise by combining these in the direction of new national traditions, F. Alizadeh used all the possibilities of the orchestra and achieved the figurative content of the music (Abdullayev Kavuz, 1993). The composer's superiority in orchestral comprehension was obtained from high universal professionalism, bright national individuality, timbre variety, orchestral effectiveness. Chamber-instrumental pieces occupy an important place in her activity. This is evidenced by the composer's love and interest in each musical instrument. She chooses each instrument with special care and uses its performance capabilities and voice timbre with great mastery.

The composer always reconciles East and West music in her pieces. In general, the East-West context becomes the mainstay of F. Alizadeh's creativity

(Aliyeva Fereh, 2008). She always manages to create a bridge between two cultures by constantly bringing East-West closer and introducing West to East. The modern technical method characteristic of the West is revealed in the composer's work. She created a great revolution in applying of the national performance style in chamber instrumental music.

In her famous pieces "Mughamsayaghi" and String Quartet, new types of timbre such as different strokes, sound ornaments (melisms) and unexpected sound harmonies, demonstrates possibilities of the instruments in a brighter and more prominent way. Fantasy for guitar, fantasy for organ, music for string quartet can be a sample of it (Aliyeva Fereh, 1996) From this point of view, the important role of chamber-instrumental creativity of F. Alizadeh's in foreign countries converts to the leading and inseparable power of her work. At all stages of her creativity, the style is distinguished by her delicate sensibility.

1. "MUGHAMSAYAGHI" STRING QUARTET IN FIRANGHIZ ALIZADEH'S CREATIVITY.

To the greatest extent, pieces for string instruments play a special role in the creativity of F. Alizadeh. During her professional life, she had written manifold solo pieces for string instruments particularly for cello such as "Habilsayaghi", "Oyan!". Having an individual approach to string instruments, she also applies to the traditional classical string quartet.

"Mughamsayaghi" string quartet, written by Firanghiz Alizadeh in 1993, is counted as one of the most momentous pieces in the composer's creativity. With this piece, the composer continues the timbre and performance style that she created in "Habilsayaghi" in the form of a quartet. Here, the music as a work with deep philosophical thoughts based on the Azerbaijani mugham tradition indicates the moments when a person attains the sublime spirituality (Abbasov Ilham 2007). Through this score, the technological concept created by the author based on the quartet genre and meanwhile, the timbre effect is interesting. The author elected the instrumental combination of this string quartet in a very interesting way. In this regard, percussion and synthesizer have been added to the traditional design of string quartet violin, viola and cello. The specific progress of the string quartet within the defined principles of this genre, and at the same time addition of percussion and the synthesizer form a certain ensemble in the composition. An interesting and experimental approach has created a modern idea in this piece. The title of the work is called "Mughamsayaghi". Based on this score, the composer expressed the imitation of mugham only from the point of view of instrumental performance. Although there is no certain quoted expression of mugham intonations in "Mughamsayaghi", but composer was able to create the mugham tone and its characteristic timbre manifestation in the intended piece. It should be noted that the method of regimentation based on the manner of playing string instruments directly confirms and imitates the performance of mugham. In this piece, the music played by the second violin is also played by the triangle and tambura instruments.

The initial bars of the piece imitate the principle of "Mughamsayaghi" in terms of instrumental structure. The musical idea in solo of the cello is presented by the viola, too.

After a few bars, the improvisation theme appears, and all the technical possibilities of string instruments are used in terms of texture based on that improvisation. By fifteenth digit, the percussion joins the score which with specific performance meanwhile, its characteristic timbre creates an essential idea of the piece.

Figure 1: *Mughamsayaghi- Addition of the percussion.*

Subsequently from twentieth digit, a synthesizer is added to the combination that creates a unique characteristic timbre too.

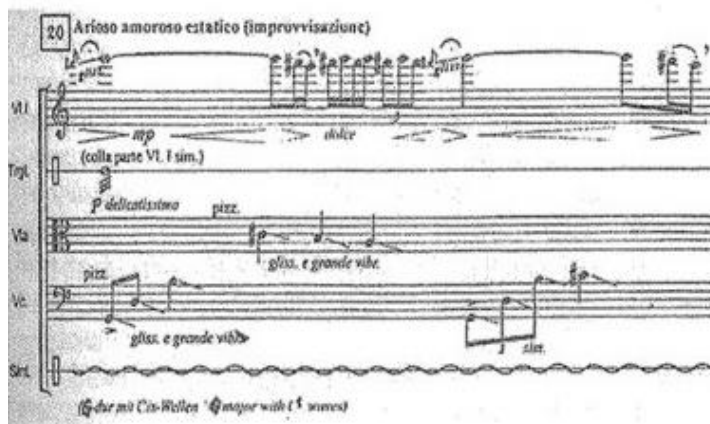

Figure 2: *Mughamsayaghi - Addition of the synthesizer*

From the point of structure, the piece is written in a free form that by considering the exception of figure contrast, there is no big contradiction between them. In general, this character of structure has somewhat deviated from the framework of the genre. In such a way that, percussion instruments, which contain the importance of the form, somehow played the role of rhythm and timbre support for this quartet, push the ensemble forward the musical genre.

"Mughamsayaghi", intended for string quartet, was presented in an amazing combination: Violin I, Violin II, triangle, tambura, tam-tam and violoncello. The score of this piece was published in 1993 by the famous "Edition Sikorski" music publishing company in Germany. In the preface to the score of "Mughamsayaghi", the author demonstrates the moral value of the piece to audiences and with philosophical thoughts explains the mood of piece to performers and also clarifies intended sound effects which they should be capable of. The cello that sounds in the dark with a thought as meditation begins, seems to awaken the world to the worshippers with its playing. The cello is the composer's voice - she is a woman. Everything is fixed and she does not believe that it will ever change. Everything flows, goes, and for a moment it seems to light up, and the excited primitive dance is replaced by gentle cadences. The violin plays such love melodies that human soul soars in the skies. Competitions between tools mean - who can come out on top? Eventually, the finale comes. The cello is alone again. Its pathetic sound is like the worship of worshippers at sunset. The sound of the triangle instrument indicates the harmony of the incomparable existence of thousands of stars and universes.

Thus, this piece of Firanghiz Alizadeh, "Mughamsayaghi", which won the love of all world performers, has not lost its essence even today, and the growing interest in mugham by the world community has increased the value of this work even more.

2. "STRING QUARTET" NAMED PIECE OF FIRANGHIZ ALIZADEH'S CREATIVITY IN QUARTET GENRE

The string quartet written by F. Alizadeh in 2005 is a very complex and glorious technical piece. The structural plan of the work is colorful and wide. In the base of the score, the interplay of four instruments meanwhile, the polyphonic change between them, arouses great interest among audiences.

About the timbre, extensive techniques of string instruments are used in the piece Such as col legno, flagellate, staccato, glissando, pizzicato which played with the left hand. Throughout the quartet, polyrhythms are used frequently. Although the piece includes just one part, its thematic plan is based on improvisation (Abasova Ayten, 2004). The melodic structure particular to the composer's work is expressed on mugham terms. Although the composer did not use exact mugham quotes throughout the piece, she could create the basis character of the mugham through extensive improvisation based on the intended mode.

The form of the piece is based on the A+B+A1 structure. The variety of the melodic principles, used in the A segment, contrast with each other. Here chahargah and shushtar intonations are mainly reflected in a unique form. Indeed, here F. Alizadeh composed sounds of chahargah and shushtar according to the modern style of composing in such a way that, the piece starts with Shushtar and refers to Chahargah (Huseynova Cemile, 2002)

Figure 3: *String Quartet- Segment A- Conversion of Chaharghah and Shushtar intonations.*

Although the piece is based on various allegorical intonation motifs, the principle of lad-intonation has been preserved until the end of the work. Here counterpoint elements according to the intended mode are visible. The texture used in the work also uses 4/1 tones taken from the eastern mugham style. This style is found in the cello part.

The composer has kept the plan style of the instruments throughout the work. Here, various strokes based on col legno are reflected in the part of I violins. Both pizzicatos and accents of violin performance provide context for playing triplets of sixteenth-note.

Figure 4: *String Quartet- Part of I Violins, Triplets of sixteenth notes*

Cellos and altos swap the role with each other by performing Arco Marcato in an imitative style. In this piece, contrast of nuances leads to the creation of a colorful timbre (Aliyeva Fereh, 2008).

The composer prefers the principles of technical performance of each instrument in the quartet and tries to reflect the performance manner of these instruments by using various dashes and technical methods.

The B section, given as a work, is based mainly on chaharghah intonations. The composer has used sounds corresponding to chaharghah in D and humayun in C tones here. The cellos here play in a polyphonic manner. In this segment, melodic leaps expressed by soprano and alto in the work attract attention (Huseynova Cemile 2002).

Figure 5: *String Quartet- Parts of Cello, Soprano, Alto- Illustrating of polyphonic rol of Cello.*

The alternation of 3/4, 4/4, 4/5time signatures creates variety in the piece.

Al section is presented in the form of variation and Chaharghah intonations dominate the piece.

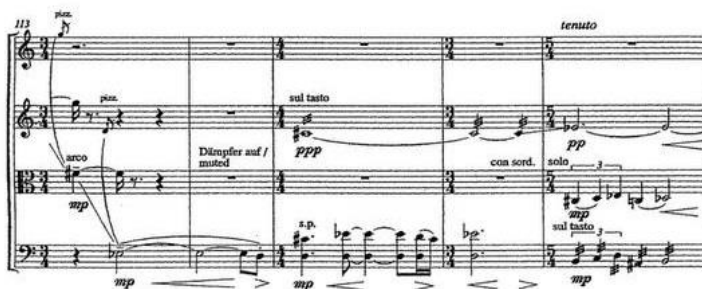

Figure 6: *String Quartet- Diversity of time signature in Al section*

Tone clusters and col legno playing style, tremolo playing style in both cello and viola parts were widely used during the performance.

Meanwhile, both arpeggios and glissandos play an essential role in the playing style of instruments.

Finally, commencing with *Agitato*, the manifestation takes place and the culmination is created by turning to the dominant intermediate style. *Shahnaz* and *chaharghah* intonations play a special role here (Zohrabov Ramiz, 2002).

Figure 7: *String Quartet- The culmination part of piece in Shahnaz intonation.*

The work ends with a tone cluster coda. The composer tried to create a performance style which is typical of *Ashiq* music in 5/4 time signature.

Figure 8: *String Quartet- refer to ashiq music theme*

Flagellates alternate from the cello to the alto and then to the I violin.

Analyzing the work in terms of intonation requires looking at the four instruments equally. Based on the texture, triplets and quintuplets appear, which is a technical method in terms of texture. The basis of the piece is an improvisational style that is maintained until the end.

It should be mentioned that pieces composed for piano, organ and string instruments by F. Alizadeh are also momentous and have played a special role in the progression of modern music in the 20th century (Huseynova Ayda, 2007). Her music pieces written during this period differed from the previous periods of development in many ways. During this period, she wrote pieces such as "*Habilsayaghi*", "*Oyan!*", "*Mughamsayaghi*", which are solo pieces for cello, and a string quartet. Solo pieces composed for string instruments are distinguished by many aspects in the composer's creativity.

In this article, in the analyzed pieces, the intonation aspects of shur and chaharghah mughams are reflected (Afendiyeva Imruz (2009)). The composer conveys various aspects of Azerbaijan national performance to audiences, with mugham intonations through European instruments. Here again polymetric prevails. Various intervals, tremolo, col legno, glissandos are given throughout the pieces. From the analysis, it can be concluded that the pieces composed for piano, organ and string instruments are based on variable tempos and variable measurement principles.

In pieces mentioned in this article, the composer presents the richness of technique to audiences at a high level of virtuoso mastery. It is from this point of view that the pieces composed by F. Alizadeh for different instruments in different genres constitute a valuable part of her creativity

CONCLUSION

From all the aforementioned in this essay, we can conclude that pieces for piano, organ and string instruments which are of great importance in the creativity of the composer F. Alizadeh, play a special role in the development of modern music in the 20th century. Her pieces written during this period differed from the previous periods of development in many aspects. Along with the modern music style, the composer has also applied various characteristic features of professional Azerbaijani national music.

The composer's famous quartet named "Mughamsayaghi" is also discerned by its unique timbre characteristics. Basing on chaharghah intonations, this quartet is distinguished by the use of percussion and synthesizer in its combination. Referring to Chaharghah intonations, she tries to maintain the intonation reflected in the general background of both percussion and string instruments. Looking at the score of the piece, one can conclude that the ensemble of string, wind and electronic instruments, on the given intonation, demonstrates the reflection of the technical performance characteristics of the instruments as the main topic. F. Alizadeh mainly tries to explain her intended way of thinking with philosophical undertones, by prioritizing sound effects.

Here, the composer prefers second and sixth sounds, too. The sound expressed within the seventh interval includes the intonation characteristics of the chaharghah. The composer was able to explain the main principles by referring to the second and third levels of the chaharghah.

Meanwhile in the "Mughamsayaghi" the composer creates the ecstatic state of mugham by giving ample opportunity to electronic musical instruments, in the string quartet, which is already her another piece, she takes another step towards the classical style.

F. Alizadeh's string quartet is distinguished by its colorful feature both in terms of timbre and textural plan. Here, the main preference is given to the intonations of Chaharghah, Shushtar and Humayun. Remaining on these intonations seem to be reflected in an acoustic atmosphere. Here mainly the intonation feature is prioritized. These intonation features are reflected by various ornament sounds

such as flageolet, glissando, col legno, pizzicato strokes. Mainly, thirds and fifths are improvised on the principle of variation.

From this analysis, it can be recognized that the pieces written for piano, organ and string instruments are based on variable tempos and variable measurement principles.

In the presented pieces in this article, the composer indicates the richness of technique to audiences at a high level of virtuoso mastery. From this point of view, the composer's pieces written in different genres for different instruments form a valuable part of her creativity.

REFERENCES

- Abasova Ayten, (2004). *“Azerbaijan bestekarlarının bir hissəli simfonik eserlərində janr və üslub xüsusiyyətləri”*, Candidate of Arts thesis. p. 204.
- Abbasov İlham (2007). *«Creative evening of the world-famous composer»*. «Xalq» newspaper. June 7.
- Abdullayev Kavuz (1993) *«Firengizin musiqisi dünyanı dolashir»*. «Baku» journal, May 25.
- Abdullazade Gulnaz Abutalib (1996). *«Qədim və Orta əsrlərin musiqi mədəniyyəti: tarixifelsefi təhlili»*. Baku, Qartal. p. 288.
- Afəndiyeva İmrüz (2009). Mugham və bestekarlıq yaradıcılığı (Firengiz Alizadənin əsərləri üzrə). *«Mugham əlemi»* beynəlxalq elmi simpoziumunun materialları 18-20 March, p. 122.
- Aliyeva Fəreh.(2008) *«20-ci əsrin birinci yarısının tarixi inkışaf kontekstində Azərbaycan musiqi mədəniyyəti»*. autoref. Baku, p. 46.
- Aliyeva Fəreh.(1996) *“Azərbaycan musiqisində üslub axtarışları”*. Baku, p. 118.
- Bunaydov Teymur.(1993) *“Əsrlərdən gələn səslər”*. Baku: State publishing of Azerbaijan.
- Cəferli Nəsirli.(1999) *«Fıraqhiz Alizadəh: Dünya Azərbaycan qadın bestekarlarını da tanımalıdır»*. «Azərbaycan» newspaper. January 7.
- Hüseynova Ayda.(2007) *«Fıraqhiz Alizadəhnin yaradıcılığının estetik və üslub məcrası»*. «Musiqi dünyası» Journal, 1-2/31.
- Hüseynova Cəmile (2002) *“Fıraqhiz Alizadəhnin Yaradıcılığında Mughamin Təcessümü”*. Baku, p. 37.
- «Şerq-Qərb Mədəniyyətlərin qarşılıqlı surətdə zənginləşməsi»(1995) «Xalq» newspaper, August 25.
- Zöhrabov Rəmiş (2002), *“Chaharghah Mugham Dəstğahinin Nəzəri Əsasları”*. Baku, Shur,
- Zöhrabov Rəmiş (1996). *“Mugham”*. Baku. p. 219.

“TUTI” JURNALI

THE JOURNAL “TUTI”

ЖУРНАЛ "ТУТИ"

Dilbər RZAYEVA*

XÜLASƏ

“Molla Nəsrəddin” jurnalının nəşrə başlamasından (1906-cı il) sonra Azərbaycanda bir-birinin ardınca müxtəlif satirik dərgilər, məcmuələr meydana çıxdı.

Jurnalın redaktoru Cəfər Bünyadzadə, nəşiri isə Tağı Nağıyev idi. Jurnal Orucov qardaşları mətbəəsində çap edilirdi. “Tuti” 1915-ci ildə 45 (bunlardan iki nömrə 1914-cü ildə çıxmışdır.), 1916-cı ildə 46, 1917-ci il iyul ayına qədər isə 21 nömrə çıxmışdır.

“Tuti”də ictimai-siyasi mövzularda, maarif, ədəbiyyat, incəsənət məsələlərinə dair, əsasən xırda islahatçılıq, bəzən demokratik ruhda yazılar dərc olunurdu. Jurnalda mütləqiyyət üsul-idarəsinə, müstəmləkə siyasətinə qarşı kəskin çıxışlar da əksini tapmışdır. Məktəblərin çatışmamazlığı, məktəb binalarının yarasız halda olmasını göstərən tənqidi məqalələr də “Tuti” jurnalının səhifələrində tez-tez rast gəlirik.

C. Bünyadzadə, Məmməd Səid Ordubadi, Seyir Hüseyn, Mir Balaqədəş Hacıyev, Hacı Səlim Səyyah, Səməd Mənsur, Cabbar Əsgərzadə (Aciz), Əli Məhzun Rəhimov, Əli Nəzmi və bir çox başqaları jurnalın fəal əməkdaşları və iştirakçıları olmuşlar.

Açar Sözlər: Satirik jurnal, felyeton, gizli imza,poçt qutusu, teleqram xəbərləri.

ABSTRACT

Various satirical magazines and collections appeared one after another in Azerbaijan after the magazine “Molla Nasraddin” (1906 year) was published.

* AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsi,böyük elmi işçi.Bakı/AZERBAIJAN
(aziza_rzaeva@mail.com)

The editor of the journal was Jafar Bunyadzade, and the publisher was Taghi Nagiyev. The journal was published in the printing house of Orujov Brothers. In 1915, 45 issues (two issues of them were published in 1914), in 1916, 46 and in 1917 until July, 21 issues of the “Tuti” journal were published.

In the journal “Tuti” were published the articles on socio-political issues, issues of education, literature and art, mainly of a minor reformist nature, sometimes in a democratic spirit. In the magazine harsh speeches were reflected against absolute monarchy and colonial policy. We often come across critical articles on lack of schools and being useless of school buildings in the pages of the journal “Tuti”.

J.Bunyadzade, Mammad Said Ordubadi, Seyir Huseyn, Mir Balagedesh Hajiyev, Haji Selim Seyyah, Samad Mansur, Jabbar Asgarzade (Ajiz), Ali Mehzun Rahimov, Ali Nazmi and others were active contributors and participants of the journal.

Key Words: satirical magazine, feuilleton, secret signature, post box, telegram news.

РЕЗЮМЕ

После выхода в свет журнала «Молла Насреддин» (1906 г.) в Азербайджане один за другим стали появляться различные сатирические журналы и сборники.

Редактором журнала был Джафар Бунияззаде, а издателем – Таги Нагиев. Журнал печатался в типографии братьев Оруджевых. В 1915 г. «Тути» выпустил 45 номеров (из них два номера в 1914 г.), в 1916 г. — 46 номеров, а до июля 1917 г. — 21 номер.

«Тути» публиковала статьи по общественно-политическим вопросам, вопросам образования, литературы и искусства, в основном мелкореформистские, иногда в демократическом духе. В журнале нашли отражение и резкие выступления против абсолютистской администрации и колониальной политики. На страницах журнала «Тути» мы часто встречаем критические статьи, показывающие отсутствие школ и плачевное состояние школьных зданий.

Активными сотрудниками и участниками журнала были Дж. Бунияззаде, Мамед Саид Ордубади, Сеид Гусейн, Мир Балагадаш Гаджиев, Гаджи Салим Саях, Самед Мансур, Джаббар Асгарзаде (Аджиз), Али Нажун Рагимов, Али Назми и многие другие.

Ключевые Слова: Сатирический журнал, фельетон, секретная подпись, почтовый ящик

“Molla Nəsrəddin” jurnalının nəsrə başlamasından (1906-cı il) sonra Azərbaycanda bir-birinin ardınca müxtəlif satirik dərgilər, məcmuələr meydana çıxdı.

1914-1917-ci illərdə Bakı şəhərində nəşr olunan “Tuti” jurnalı özünün yazdığına görə “dünyanın şuluq vaxtında meydana gəlmiş”, əsasən “qara camaatla yoldaş olmağa çalışmışdır”. Hələ birinci nömrəsində elan etmişdi ki, istər məslək, istərsə də yazıların məzmunu etibarilə orijinal yol tutacaqdır: “Bəli, dünyanın şuluq vaxtında ərsəyə gəldim. Sizdən dəxi xahiş edirəm ki, bir az bizimlə müdara edib, çox da məni saxma-boğmaya salmayasınız. Nə qədər olsa da tükür növündənəm. İnsan kimi danışa bilmədiyimdən işarələrlə keçinəcəyəm, acığınız tutmasın... “Tuti” ümuləzimidir¹...”(3.)

Jurnalın redaktoru Cəfər Bünyadzadə, naşiri isə Tağı Nağıyev idi. Jurnal Orucov qardaşları mətbəəsində çap edilirdi. “Tuti” 1915-ci ildə 45 (bunlardan iki nömrə 1914-cü ildə çıxmışdır.), 1916-cı ildə 46, 1917-ci il iyul ayına qədər isə 21 nömrə çıxmışdır.

“Tuti”də ictimai-siyasi mövzularda, maarif, ədəbiyyat, incəsənət məsələlərinə dair, əsasən xırda islahatçılıq, bəzən demokratik ruhda yazılar dərc olunurdu. Jurnalda mütləqiyyət üsul-idarəsinə, müstəmləkə siyasətinə qarşı kəskin çıxışlar da əksini tapmışdır.

C. Bünyadzadə, Məmməd Səid Ordubadi, Seyir Hüseyn, Mir Balaqədəş Hacıyev, Hacı Səlim Səyyah, Səməd Mənsur, Cabbar Əsgərzadə (Aciz), Əli Məhzun Rəhimov, Əli Nəzmi və bir çox başqaları jurnalın fəal əməkdaşları və iştirakçıları olmuşlar.

“Tuti” jurnalında dini fanatizmin, yalançı, ikiüzlü din xadimlərinin tənqidinə də geniş yer verilirdi. Əli Məhzun və Əli Razi bu mövzuda daha çox yazırdı. Jurnalın həmçinin xalqın fəlakətdən, zülm girdabından xilas olması üçün Allahı köməyə çağıran, xalqı İslam bayrağı altında birləşməyə səsləyən yazılar dərc olunurdu. “Yeniyetmə” imzası ilə verilmiş “Sual” adlı felyetonu bu cəhətdən səciyyəvidir.

Səməd Mənsur Jurnalda dil məsələsinə xüsusi əhəmiyyət verirdi. “Tuti” də sələfi “Molla Nəsrəddin” kimi dildə sadəliyin tərəfdarı idi və özü də sadə, anlaşılıqlı, hamının başa düşə biləcəyi dildə çıxı edirdi. Məcmuənin səhifələrində “Sovqat” qəzetinin dilini kəskin tənqid edən materiallar da dərc olunurdu. Jurnaldakı yazıların xeyli hissəsi mükalimələr şəklində verilirdi. Bəzən siyasi əhəmiyyəti olan məsələlər də mükalimələrdə irəli sürülürdü.

“Tuti”nin ilk nömrələrindən başlayaraq mövzu və məzmun etibarilə bir-birinə yaxın olan “Ər və Övrət”, “Molla ilə Molla Günə” başlıqları altında verilən mükalimələr jurnalın təxminən 20 nömrəsində davam etdirilmişdir. Bu mükalimələri jurnalın redaktoru Cəfər Bünyadzadə tərəfindən yazılırdı. “Ər və Övrət” mükaliməsində ictimai bərabərsizlik, ictimai çətinlik, qadın hüquqsuzuğu və s. məsələlərdən danışılırdı.

“Molla ilə Molla Günə” arasında verilən söhbət öz məzmunu etibarilə maraqlı idi:

Molla Günə:- Xəbər var Molla əmi?

¹ Ümuləzim- “təqlidçi deyil” mənasında işlənmişdir.

Molla:- Nədən?

Molla Günə:- Hacı Vülhelm İstambula gəlir ki, panislamizmi yaratsın

Molla:- Panislamizmi nədir?

Molla Günə:- Panislamizm yəni “ittihadi islam”. Başa düşdün?

Molla:-Başa düşdüm, ancaq qanmadım nə üçün”...(4.)

Bu mübahisədə bir tərəfdən alman imperialistlərinin panislamizmi yaymaq söyləri ifşa olunurdusa, digər tərəfdən müsəlman ölkələri arasında olan ziddiyyətlər göstərilirdi.

Jurnalın bir çox nömrələrində, ayrı-ayrı yazıların başlanğıcında rəngsiz şəkillər verilirdi. Bu şəkillərin də çoxunu Ə.Əzimzadə çəkirdi. Jurnal dövrün əsas problemlərini işıqlandırmağa səy edirdi. “Tuti” jurnalında teatr, musiqi, rəssamlıq, aktyor, rejissor sənətinə dair bir sıra yazılar vardır. Bu felyetonların çoxu tənqidi xarakterdə olsa da, Azərbaycan incəsənətinin müxtəlif sahələrindəki vəziyyəti öyrənmək işinə yardım edirdi. Jurnal 1915-ci il 23 yanvar tarixli nömrəsində M.A. Əliyevin iştirakı ilə verilmiş “O olmasın bu olsun, operattasının tamaşasını təriflərkən aktyorlardan Sarabski, Ağdamski, xanım Olenskaya və başqalarını da təbliğ edirdi. “Sırtıq” imzası ilə dərc olunmuş “Opera elanı” adlı satirada Azərbaycan opera sənətinin tərəqqisi satirik tərzdə etiraf olunurdu.

“Məşədi İbad”, Xosrov Şirin”, “Arşin Mal alan”,

“Leyli Məcnun” “Şah Abbas” nə bilim falan!

Lap “Əsli ilə Kərəm” heç çıxmayıb yaddan,

Dərk edər cümlə xələyiq ədəbi bunlardan...

Dərgidə Azərbaycan qadınının acınacaqlı halı, qul vəziyyəti haqqında çoxlu yazılar verilirdi. Bu mövzuda hamıdan çox Əli Razi yazırdı. Onun “Arvadlarımız” adlı satirik şeiri, “Fitva” adlı felyetonu və başqa yazıları bu mövzuda idi. “Tuti”də dini fanatizmin, yalançı, ikiüzlü din xadimlərinin tənqidinə də geniş yer verilirdi. “Arvadlarımız” adlı satiric şeirdə (“Fartdax xala”imzası ilə) Azərbaycan qadınlarının ağır məişətini göstərmişdir:

Sənəm- Sənin ağrın alım, a can bacı,

Bu canım olsun qurban sənə bacı,

Görükmiyorsan nə zamandır

Lap soluxubsan a Tükəzban bacı.

Tükəzban- Tazələmə dərdimi sən ay Sənəm,

Söyləməgə dərdimi yox hövsələ,

Bir iki aydan bəri ölmüş ərim,

Bir dəfə olsun evə basmaz qədəm.

Sənəm- Yoxsa ərin arvad alıb tazədən?

Meylini arvada salıb tazədən.

Tükəzban- Canıma bir şələ salıb tazədən,
Arvad ala eybi nədir xan bacı,

Qastinnidə matuşka saxlar ərim,
Ona görə atıq olub qəmlərim,
Can əridi qaldı sümük bir dərim,
Fikrim ərim, xəstəliyimdü ərim. (5.)

Xalqın ağır vəziyyəti “Acı dərman” imzalı “Məsləhət” adlı satirik bir şeirdə daha açıq şəkildə verilmişdir:

“Tuti” sənə eyləyirəm məsləhət
Xalq qaçır, mən də qaçım, qaçmayım?
Bir para işlər görürəm gülməli,
Onları mən bir-bir açım, açmayım? (6.)

“Tuti”də dərc olunan felyetonların əksəriyyətinin atalar sözü və bayatı ilə başlaması müsbət bir hal idi. “Dayı” sərlövhəli felyeton aşağıdakı bayatı ilə başlayır:

Əzizim dalda yeri,
Meh vuran dalda yeri,
İki ürək bir olsa,
Tez tapar dalda yeri.

Felyetonun əsas ideyası İran irticasını satirik tərzdə bu bayatıda İrandakı daxili və xarici irtica qüvvələrinin birliyini ifadə etmək üçün işlənmişdir.

1916-cı ilin sonlarında jurnalın səhifələrində yeni bir rubrika görünməyə başladı. “Ciddi hissə” adlanan bu bölmədə “Evlənmək nə deməkdir?”, “Həqiqi bəxtiyar kimdir?” və s. məsələlər müzakirə olunurdu. Bu müzakirələrdə maraqlı izahatla, ağlabatan təkliflərlə iştirak edənlərə mükafat verilir. Həmin mübahisələrdə, diskusiyalarda dövrün qabaqcıl ziyalıları, elm və maarif xadimləri, yazıçı və publisistləri iştirak edirdilər.

“Tuti” jurnalı nəşr olunduğu illərdə (1914-1917) məktəb, təhsil, tərbiyə mövzusu Azərbaycanın qabaqcıl ziyalıları çox düşündürürdü. Həmin mövzular “Tuti” jurnalının səhifələrində əlbəttə onun satirik üslubuna uyğun şəkildə öz əksini tapmışdır. Məsələn jurnalın ilk nömrəsində “Hikmət” adlı məqalədə təhsilə xor baxanlar, elm öyrənməyə biganə olanlar uşaqlarını məktəbə göndərməkdə can çəkənlər tənqid atəşinə tutulurlar: “Elm və ədəb öyrənməkdən və uşaqlarınızı məktəbə göndərməkdən saxlanın, elm qapınızdan girsə, siz bacadan daban alınız. Əziz olan ömrünüzü nadanlıqla keçiriniz, hər bir şeyi elmdən artıq və elmi hər bir şeydən əksik tutun, dini dünyaya satınız və yalan dilinizdən düşməsin”.(7.)

Məktəblərin çatışmamazlığı, məktəb binalarının yarasız halda olmasını göstərən tənqidi məqalələr də “Tuti” jurnalının səhifələrində tez-tez rast gəlirik.

Jurnalda dərc olunan məqalələrdən aydın olur ki, o dövrün məktəb binaları köhnə və uçuq-sökük daxmalarda yerləşir. Qış günlərində soyuqdan və rütubətdən şagirdlər olmazın əzab çəkirlər. Jurnal göstərir ki, mürtəcə din xadimləri yeni tipli məktəblərin tamamilə bağlanmasına çalışmışlar.

“Təbib” imzası ilə yazılmış “Diqqətlə” adlı şeirdə məktəblərin bağlanmasına çalışan belə mürtəcə fikirli adamlar tənqid edilir.

Məktəblərə sən vermə pulu qoy qapalansın,
Məzlum olana rəhm eyləmə, qoy çapalansın.
Bu nəsihəti eyləyirəm ban sana, kərrad
Qoyma uşağın məktəbə, getsin ola bədzad.(8.)

Məktəb binalarının yarasız vəziyyətdə olması, mürtəcə fikirli valideynlərin məktəbin işinə mane olmaları şübhəsiz ki, təlimin keyfiyyətinə də pis təsir göstərirdi.

Jurnal göstərir ki, müəllimlər şagirdlərdə dərəcə maraqları yarada bilmirlər. Dərslər cansıxıcı keçirilir. Şagirdlərlə sərt və qaba rəftar edirlər. Ona görə də “ bir-iki sinif oxuduqdan sonra şagirdlər məktəbdən uzaqlaşır”. (9)

Təlimin keyfiyyətinin aşağı səviyyədə olması, şagirdlərin məktəbdə təlimə ciddi və biganə işləri ilə məşğul olmaları “Ədəbiyyat” adlı şeirdə belə təsvir olunur.

Şükür ki, kənd içrə bizim məktəbimiz var,
Şagirdi də çoxdur.
Get dərslər oxu, indi oğul işlər ola həmvar,
Ol bir yekə doktor.
Doktorluğu sevməzsən əgər çarəsi boldur,
Alış-veriş ögrən!
Hər gündə məşəqqət, əzil rəngini soldur,
Zəhmət çək, iş ögrən!
Versin “uçitel” gündə sana bir qutu “iynim”
Göz kəndi “iris” sat!
Çox satmaq üçün xalqa “iris” ilə də çəm-xəm,
Ək başların aldat!
Az satma balam “Mirza maarif” səni danlar,
Sögmək daha artıq.
Çərxi beçə tək qeyzə gəlib ustana banlar,
Dögmək daha artıq!
Hər sübh qapıb əki, klasda polu yağla,
Ol “uçitelə” nökr.
Paltarını cırılsa onun al ignə yamaqla,
Həm sazla səmavar. (10)

Jurnal öz səhifələrində haqlı olaraq şagirdlərə fiziki cəza verilməsinin əleyhinə çıxırdı. Bununla əlaqədar rəssam Ə. Əzimzadə jurnalda bir rəsm çap etdirmişdir. Fiziki cəzanın tənqidinə həsr edilmiş bu karikaturada müəllimin sinifdə, dərs prosesində şagirdi yumruqla döyərək təsvir edilir. (11.)

“Tuti” o dövrün məktəbləri üçün xarakterik olan cəhətləri öz səhifələrində işıqlandırır. “Nəğmə” adlı bir məqalə bu cəhətdən çox maraqlıdır. Məqalədə “şagirdlərin sinifdə dərs zamanı çörək yemələri, bir-biri ilə ucadan danışmaları, müəllimin mürgüləməsi” (“Tuti”, №12) göstərilir ki, həmin dövr məktəblərinin tədris işi vəziyyətinin nə qədər pis olması gözümüz qarşısında canlandırır.

Jurnal müəllimlər üçün yaradılan dözülməz şəraitə də diqqət yetirirdi. Bu sahədə olan ciddi nöqsanları cəsarətlə tənqid atəşinə tuturdu. Jurnalda müəllimlərin pis şəraitdə yaşamaları, “sinifdə dişlərinin bir-birinə dəyməsi, “mənzillərinin son dərəcə darısqal olması”, heç 5-6 ay keçməmiş soyuqdan xəstələnib çolaq olmaları və s. məsələlərə həsr edilmiş tənqidi məqalələrə tez-tez rast gəlirik. Məqalələrdən aydın olur ki, müəllimlər soyuq otaqlarda dərs deməyə və yaşamağa məcburdurlar. Onlar qışda odun, soba olmadığından dərs demək qabiliyyətini itirirlər. “Tuti” jurnalı tənqidi məqalələri “Böyük hümmət” adlı məqalədə satirik üslubda deyilir: “əl-ayaqları soyuqdan buzlayanları üçün şəhərdə bir xəstəxana açmışdır. Hələlik müəllimlərə göndərmək üçü üç min “yarım kürk” sifariş verilmişdir. Kürklər may ayına kimi hazır olacaqlar. Donan, donmuş müəllimlərdən bir dəstəsinin şəhərə varidi gözlənilirdi”. (12)

Jurnalda əks etdirilmiş maarif və məktəb məsələləri gələcəkdə böyük bir tədqiqat əsəri üçün yaxşı mövzu ola bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Axundov N. Azərbaycan satira jurnalları. Bakı, 1968, 356 səh. s.94
2. Akif Aşırı “31 mart soyqırımı: 1918-1920-cı illər mətbuatında” “Elm və təhsil” Bakı -2011”.
3. “Tuti” jurnalı, 1914, dekabr, №1
4. “Tuti” jurnalı, 1915, №44
5. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il, №23, 30 aprel
6. “Tuti” jurnalı 1915. №10, 28 fevral
7. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il, № 1, səh.2.
8. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il, №13
9. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il. №№2
10. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il, №9
11. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il, №19.
12. “Tuti” jurnalı, 1915-ci il, №6.

KÜLTÜR EVRENİ DERGİSİ

ISSN: 1308-6197

Yayın İlkeleri

1) Kültür Evreni Dergisi yılda dört kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

2) Kültür Evreni Dergisinde [halk bilimi, dil bilimi, müzik, edebiyat, Türk-lük bilimi, mitoloji] alanında makalelerin yanısıra; söyleşi (sohbet, röportaj), eleştiri, tanıtım ve haberler yer alabilmektedir.

3) Kültür Evreni Dergisinde yayımlanacak yazılar, daha önce herhangi bir yayın organında, sosyal medyada (internette) yayımlanmamış olacaktır.

4) Kültür Evreni Dergisinin dili; Türkiye Türkçesi, Türk dilinin diğer lehçeleri (Azeri Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kırım Türkçesi vb.), İngilizce ve Rusça'dır.

5) Kültür Evreni Dergisinde, 4. maddede belirtilen dil ve lehçelerde yayımlanacak yazı ve makaleler; Lâtin, Kril ve Arap elifbası ile kaleme alınabilir. Ancak, makalede (yazıda); Türkçe özet ve anahtar kelimeler, İngilizce özet (abstract) ve anahtar kelimeler (keywords) ile genel kaynakça Lâtin harfleri ile yer alır.

6) Türkiye Türkçesiyle kaleme alınan yazılara, Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler ile İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

7) Türkiye Türkçesi dışında; Türk dilinin diğer lehçelerinde kaleme alınmış yazılara, Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler, İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler ile o lehçeyle özet ve o lehçeyle anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

8) İngilizce kaleme alınmış yazılara, İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler ile Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

9) Rusça kaleme alınmış yazılara, Rusça özet ve Rusça anahtar kelimeler, İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler ile Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

10) Özetler, hangi dilde ve hangi lehçede olursa olsun; 100-250 kelime arası ve tek paragraf olmalıdır. Tek cümlelik özetler kesinlikle kabul edilmeyecektir. 100 kelimenin altında veya 250 kelimenin üstündeki özetler de kabul edilmeyecektir.

11) Özetler; hangi dil ve hangi lehçede olursa olsun, makaledeki bilginin kısaca bir tanımıdır. Makalenin ana kısımlarının (giriş, bulgular ve yöntem, sonuçlar, tartışma ve öneriler) her birinin kısa bir özetini içermelidir. Okuyucunun makalenin içeriğini; kısa zamanda ve hassasiyetle belirlemesine, kendi ilgi alanlarıyla ilişkisini saptamasına ve böylece makaleyi bütünüyle okumaya ihtiyaç duyup duymaya-çağına karar vermesine imkân vermelidir.

12) Özetlerde; araştırmayı yapılmaya değer kılan neden ve çözülmeye çalışılan proplem belirtilir. Araştırma sürecinde kullanılan yöntem, kapsam, zaman, yer ve verilen özellikler belirtilir. Kapsama alınan ve kapsam dışı bırakılan değişkenler açıklanır. Elde edilen en önemli sonuçlar sunulur. Bulgular rakamsal olarak ortaya konulur. “Çok, az, büyük, biraz” vb. gibi belirsiz ifadeler kullanılmaz. Elde edilen sonuçların önemi ve araştırma alanına kattığı bilginin önemi belirtilir. Sonuçların

genellenebilir olup olmadığı, potansiyel olarak genellenebilir olup olmadığı ya da belirli bir duruma bağlı olarak ortaya konulup konulmayacağı belirtilir. Bilgiler genellikle birer cümle olarak verilir, bulgu ve sonuç kısmı birkaç cümleden oluşabilir. Uygun bağlaçlar kullanılarak bütünlük sağlayacak şekilde düzenlenir. Cümleler açık ve anlaşılır olmalıdır. Cümlelerde geçmiş zaman kipi kullanılır. Özetle; tablo, şekil, atıf ve referans kullanılmaz.

13) Anahtar kelimeler (keywords), yayının elektronik ortamda taranmasına, dizinlenmesine yardımcı olduğu gibi yayına hazırlama süreçlerinde hakem ve editörlere katkı sağlamaktadır. Anahtar kelimeler, ilişkili terimler dizini (gö-mü=thesaurus), dizin (index) vb. araçlardan seçilmeli, rastgele verilmemelidir. Bilgiye erişimde anlamlı olabilecek darlık ya da genişlikte seçilmelidir. Terimlerin ve kavramların seçimi mümkün olduğunca erişimi anlamlı kılacak biçimde yapılmalıdır. Anahtar kelime sayısı makalenin erişimine imkân verecek alanları içerecek sayıda (en fazla 5) olmalıdır. Özellikle edebiyat alanında makalede incelenen yazar ve eser adlarının erişim ögesi olduğu unutulmamalıdır.

14) Yazıların (makalelerin) başlıkları 12 kelimeyi aşmamalıdır. Başlık, makaleyi betimleyici olmalı, makalenin temel kavramlarını, tartışmalarını ve savını (tezini, iddiasını) yansıtmalıdır.

15) Bir makale hangi dilde ve lehçede kaleme alınmış olursa olsun; Türkçe başlık, İngilizce başlık, Rusça başlık mutlaka olmalıdır.

16) Makalelerin (yazıların) yazım sırası şöyle olmalıdır:

a) Yazının Başlığı

-Türkçe başlık

-İngilizce başlık

-Rusça başlık

Not: Yazı hangi dil ve lehçede yazılmış ise o başlık önce yazılmalıdır.

b) Özetler

-Türkçe özet ve anahtar kelimeler

-İngilizce özet (abstract) ve anahtar kelimeler (keywords)

Not: Yazı hangi dil ve lehçede yazılmış ise o dildeki özet ve anahtar kelimeler önce yazılmalıdır.

c) Makale Metni

d) Kaynakça

e) Ekler (varsa)

f) Geniş özet (summary) (isteniyorsa)

17) Yazılar, (Microsoft Word) programıyla gönderilecektir. Yazı, Türkçe veya İngilizce ise, Times New Roman; Azeri lehçesinde ise, Times Roman Azlat (veya benzeri); Rusça ise Times Cyr (veya benzeri) olmalıdır. Gönderilen yazının yanında, yazının fontları mutlaka olmalıdır. Yazının içinde resim, nota vb. var ise baskıya uygun yüksek çözünürlükte gönderilmelidir.

18) Yazılar (makaleler), başlıklar, özetler, metin, dipnotlar, kaynakça vb. dahil minimum 2000 kelimededen az olmamalıdır. Yani, Kültür Evreni dergisinin sayfa standardına göre 5 sayfadan daha az olmamalıdır.

19) Makale metninin içindeki alıntılar ve göndermeler; yazar soyadı, yayın yılı, sayfa numarası biçiminde parantez içinde belirtilecektir. Mesela; (Boratav 1987:9)

20) Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılacak ve aynı yazı karakteriyle daha küçük punto ile yazılacaktır.

21) Metin içinde belirtilen alıntılar ve göndermelerin yeri; “KAYNAKÇA” başlığı altında soyadı başta olmak üzere alfabetik sıraya göre sıralanacaktır. “KAYNAKÇA” yazının (makalenin) en sonunda ve eklerden önce verilecektir.

a) Kitaplar için;

[KÖPRÜLÜ, M.Fuat(2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay.,s.209-210.]

b) Makale ve bildirimler için;

[ASAN, Veli: (1995).”Tahtacı Türkmenleri-IX: Tahtacılar da Musahiplik”, *Cem*, V(49), s. 44-45]

22) Yazılar; e-posta (e-mail) olarak (**kulturevreni@gmail.com**) mail adresine gönderilecektir. Arzu edilirse yazılar; derginin (**www.kulturevreni.com**) sitesinde “makale gönder” menüsüne tıklanılarak ve ilgili alanlar doldurularak da gönderilebilir.

23) Dergi Temsilcilerine aracılığıyla gönderilen makaleler, yine mutlaka (**kulturevreni@gmail.com**) e-postası kanalıyla iletilecektir.

24) Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen yazılar; hakem heyeti içinde yer alan konuyla ilgili en az iki uzmana gönderilecek ve yazılar gelecek raporlara göre yayımlanacak veya yayımlanmayacaktır. Düzeltmeler varsa yazı sahiplerine düzeltmelerin yapılması amacıyla geri gönderilecektir. İncelenmek üzere yazı gönderilen uzmanların (hakemlerin) adları yazarlara, yazarların adları, uzmanlara (hakemlere) kesinlikle bildirilmeyecek, gizli tutulacaktır. Çift taraflı körleme ilkesi (double blind referee) bozulmayacaktır. Hakemlerin yazı ile ilgili verdiği karar Yayın Kurulu’nda değerlendirilecektir. Yazıların yayımlanıp yayımlanmayacağı veya değişikliklerin neler olması gerektiği Yayın Kurulu tarafından kararlaştırılacaktır.

25) Dergimize gönderilen yazılara yayımlandığında herhangi bir telif ücreti ödenmeyecektir.

UNIVERSE CULTURE JOURNAL

ISSN: 1308-6197

Publication Principles

1) *Universe Culture* published four times a year is an international peer reviewed journal.

2) *Universe Culture* journal includes scientific articles about [folklore, linguistics, music, literature, Turcology and mythology]. In addition, interview (chatting, conversations), critique, book-review and news are available for publishing in this journal.

3) Previously unpublished articles should be submitted to the *Universe Culture* journal: at the any printed, net and magnetic facilities.

4) The languages of the *Universe Culture* journal are Turkey Turkish, the other dialects of Turkish (dialects of Azerbaijani, Kazakh, Uzbek, Kyrgyz, Turkmen, Crimean Tatars etc.), English and Russian.

5) Writings and articles which will be published (with 4th article will be mentioned in the specified languages and dialects) is to be written in Latin, Cyrillic and Arabic alphabet. The article (writing) should be include abstract, and key words Turkish and English and also general bibliography in Latin letters.

6) The article in Turkey Turkish should be include Turkish and English abstract and key words.

7) The article in other dialects of Turkic language should be include abstract and key words in Turkish, English and language of main text abstract and key words.

8) The article in English should be include English and Turkish abstract and key words.

9) The article in Russian should be include Russian, English and Turkish abstract and key words.

10) Abstract should include at least 100 upmost 250 words and in form of one paragraph in any language. Abstracts as only one sentence not be accepted. Abstract, the top of less than 100 words or 250 words will not be accepted.

11) Abstract, no matter in which language and dialect; is a brief description of knowledge in the article. Abstracts should also include a brief abstract of each main part in the article (introduction, findings and methods, results, discussion and proposals). Therefore abstracts should be comprehensible enough for the readers to have an idea about the article with precision in a short time and to determine the relationship between their own interests. So that, the abstract should enable the readers to decide about the necessity to read the entire text.

2) In abstracts; reason that is worth investigating and the problem to be solved are indicated. In the research process; method, scope, time, place and the specified properties are also indicated. Included and excluded variables are explained. The most significant results are presented. Results can be demonstrated numerically.

Non-specific statements such as “So, little, big, little” etc. are not used. The importance of the results and their contribution to the research area are indicated. There are also indications about whether these results can be generalizable or potentially generalizable or whether to be put forward due to a particular situation. Information is usually given in one sentence. Some of the findings and conclusions may consist of a few sentences. Sentences are arranged so as to ensure integrity using appropriate connectors. Sentences should be clear and understandable. Past tense is used in sentences. In abstract; tables, figures, cited and references are not used.

13) Key words also make contributions to the referees and editors in publication process as well as to the publications scanned in electronic media and indexing process. Key words should be chosen from associated terms index (burial = thesaurus), index and so on but not chosen randomly. For accessing to information they should also be selected having significantly stenosis or sizes. The choice of the term and concept of access as possible should be done in a way that makes sense. The number of keywords that will allow the article to include access to a number of areas (up to 5) should be. Especially in the field of literature, the names of authors and works analyzed in the article should be noted as an item for the access to the work.

14) The titles of articles (writings) should not exceed 12 words. The title should be descriptive for the article and should reflect the article's basic concepts, discussions and arguments (thesis, the claim).

15) Regardless in which language and dialect the article is written; there must be Turkish, English and Russian title located.

16) Title of article must be in order as follow:

a) Writings the title

- Turkish title
- English title
- Russian title

Note: The text should be written in which language and dialect is written before that title.

b) Abstracts

- Turkish abstracts and key words
- English abstracts (summary) and key words

Note: The text must be written in languages and dialects, which was written in the abstract and key words in that language before.

c) Article Text

d) Bibliography

e) Appendices (if applicable)

f) Large abstract (summary) (if required)

17) Articles will be sent to the MS World program. Text, in Turkish or English should be in Times New Roman; In the Azerbaijani dialect, in Times Roman Azlat (or similar); in Russian in Times Cyr (or similar). Besides the type sent, type of fonts should also be included. In the article if there are pictures, musical notes etc. they should be submitted with high resolution in accordance with printing.

18) Writings (articles), titles, abstracts, text, footnotes, bibliography etc. including not less than a minimum of 2000 words. So, according to the standards of *Universe Culture* journal, writings (articles) should not be less than 5 pages.

19) Citations and references in the article text; author's name, year of publication, page number format will be indicated in parentheses. For example; (Boratav 1987: 9)

20) Footnotes will be used for illustration only and will be written with the same font and smaller font size.

21) Location of quotations is specified in the text under the title of “**Bibliography**”. Those are listed in alphabetical order in that the surname of the author mainly located. “**Bibliography**” will be given at the end of the text (article), before appendices.

a) For the books;

In the bibliography: [Köprülü, M. Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay.,vs. 209-210.]

b) For the articles and proceedings;

In the bibliography: [ASAN, Veli: (1995). “Tahtacı Türkmenleri-IX: Tahtacı-larda Musahiplik”, *Cem*, V(49), s. 44-45]

22) Articles will be delivered to the e-mail of journal through the journal's website of (www.kulturevreni.com) by clicking "article Send" in which "Submission Form" is available to be filled. So the articles attached with this form will be sent to the journal through e-mail (kulturevreni@gmail.com) to the absolute way.

23) However articles submitted to the Journal of Representatives, will also be sent to the current e-mail channel. (kulturevreni@gmail.com)

24) Articles submitted for publication to the Journal will be delivered by at least two referee experts related to the subject penned in the texts thus according to the reports of these experts articles will be published or not. In case of corrections articles will be returned to the owners in order to make those corrections. The name of experts and the name of authors will not be divulged each other and will be kept confidential. Double-sided blinding principle (double-blind referee) will be kept. Decisions of the arbitrators over the articles shall be assessed on the Editorial Board. The Editorial Board will decide whether these articles will be published or what changes should be made.

25) There will be no royalty payment after the publication of these articles.

ЖУРНАЛ “МИР КУЛЬТУРЫ”

ISSN: 1308-6197

Требования по изданию

1) Журнал “Мир культуры” является реферированным журналом и выходит в год четыре раза.

2) В журнале “Мир культуры”, наряду со статьями из области [фольклора, языковедения, музыки, литературы, тюркологии, мифологии] будут издаваться статьи из сферы (разговорной речи, репортажей), критики, презентации и информирования.

3) Статьи, которые будут печататься в журнале “Мир культуры”, не должны быть изданы в других органах печати и социальной сети (интернет).

4) Статьи, в журнале “Мир культуры”, будут печататься на современном турецком языке, английском, русском языках и на разных диалектах турецкого языка (Азербайджанский, Казахский, Узбекский, Киргизский, Крымский и т.п).

5) Во всех статьях, издаваемых в журнале “Мир культуры” в указанном в 4-ой статье языках, можно использовать латинский, арабский шрифт письменности и кириллицу. Однако, аннотации (abstract) и ключевые слова (keywords) должны быть латинскими буквами.

6) Статьи, издаваемые на современном турецком языке, с аннотацией и ключевыми словами, обязательно должны иметь аннотацию и ключевые слова на английском языке.

7) Кроме статей на современном турецком языке, все статьи издаваемые на диалектах турецкого языка, должны иметь аннотацию и ключевые слова на современном турецком, английском языках и на указанных диалектах.

8) Статьи, издаваемые на английском языке, совместно с аннотациями и ключевыми словами на английском языке, должны иметь аннотаций и ключевые слова и на турецком языке.

9) Статьи, издаваемые на русском языке, совместно с аннотациями и ключевыми словами на русском языке, должны иметь аннотаций и ключевые слова на турецком и английском языках.

10) Все аннотации, на всех языках и диалектах, должны состояться из 100-250 слов без абзаца. Категорически не будут приниматься аннотации с одним предложением и менее 100 или более 250 слов.

11) Все аннотации, на всех языках и диалектах, должны содержать краткий смысл самой статьи. В нём должны быть выделены основные черты введения, новинки, методов исследования, диспута, предложений и р10заинтересовать читателя. По нему читатель должен определить, стоит ли ему дочитывать до конца всю статью и связана ли она с его специальностью.

12) В аннотациях правильно должна быть поставлена проблема и указана путь его решения, чётко должны быть определены методы, сфера, время, место и данные исследования, уточнены различия между выдвинутой

проблемой и похожими ему, указаны самые значительные итоги, открытия должны быть определены в цифрах, неопределённые выражения, подобные как “много, мало, большой, немножко” не должны приниматься, отчётливо должны определены значительные итоги и их вклад в науке. Информация должна быть уложена в одном предложении, а новинка и итог можно сформулировать в нескольких предложениях. Предложения должны быть чёткими и ясными. В них должна приниматься форма прошедшего времени. В аннотациях не принимаются картины, рисунки, ссылки и рекомендации.

13) Ключевые слова помогают членам редколлегии и научному совету в процессе издания, в поисках по интернету и индексации. Ключевые слова должны определены строго из числа применяемых терминов (thesaurus), (index) и т. п. Принципом их отбора должна быть упрочение доступности главного смысла статьи. Количество ключевых слов должно быть не более пяти. В статьях из сферы литературы следует соблюдать доступность к заглавию и автору произведения.

14) Заглавие статьи не должна превышать 12 слов. Оно должно включать в себя основные понятия, идеи и обсуждение статьи.

15) Все статьи, без исключения, должны иметь заглавия на турецком, английском и русском языках.

16) Правила писания статьи

g) Заглавие статьи

-Заглавие на турецком языке

-Заглавие на английском языке

-Заглавие на русском языке

Примечание: сначала пишется заглавие на том языке, на котором написана статья

h) Аннотации

–Аннотация на турецком языке и ключевые слова

-Аннотация на английском языке и ключевые слова

Примечание: сначала пишется аннотация и ключевые слова на том языке, на котором написана статья

i) Текст статьи

j) Источники

к) Приложения (если имеются)

l) Обширная аннотация (по требованию)

17) Статья должна высылаться по программе (Microsoft Word). Статьи на турецком и английском – по программе Times New Roman, на азербайджанском диалекте - Times Roman Azlat (или т.п.), на русском - Times Cug (или т.п.). Вместе со статьёй должны высылаться фонты. Рисунки, ноты и т.п. из статьи должны высылаться соответственно с высокой растворимостью.

18)Статья, включая заглавие, аннотация, текст, сноски, источники и т.п. должна состояться не менее из 2000 слов, т.е. по стандартам журнала “Мир культуры” не менее 5 страниц.

19) Заимствования в тексте пишутся в скобках следующим образом (фамилия автора, год издания, номер страницы. К примеру (Boratav 1987:9)

20)Сноски должны приниматься только для разъяснений. Они пишутся малым шрифтом, а основной текст крупным шрифтом.

21) Место заимствований и препровождений в тексте; В “источниках” сначала указывается фамилия автора и список определяется по алфавиту. “Источники” пишутся в конце статьи, перед примечаниями.

а) для монографий

[KÖPRÜLÜ, M.Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay.,s.209-210.]

б) Для статей и докладов

[ASAN, Veli: (1995).”Tahtacı Türkmenleri-IX: Tahtacılar da Musahiplik”, *Cem*, V(49), s. 44-45]

22) Статьи должны отправляться по **e-posta (e-mail)**. На электронной странице (www.kulturevreni.com) клякая над “**makale gönder**” надписью и заполняя форму “**Makale Gönder Formu**”. Готовая статья, вместе с заполненной формой исключительно должна отправляется по адресу (kulturevreni@gmail.com)

23) Представителям журнала статьи должны отправляться тоже исключительно по адресу (kulturevreni@gmail.com)

24) Каждая статья, принятая для публикации, будут отправляться двум специалистам, членам совета редколегий для рассмотрения и она будет печататься на основе заключения указанных специалистов. В случае отрицательного заключения статья не будет опубликована. Для исправления ошибок статьи будут отсылаются к авторам. Члены совета редколегий не будут осведомлены по именам и фамилиям авторов статей, информация будет конфиденциальным. Принцип двусторонней конфиденциальности (double blind referee) будет сохранён. Заключение специалистов будут переданы членам редколегий. Окончательное решение о публикации статьи будет принимается редколегией.

25) Авторы статей не будут вознаграждаться.

